

TARTALOM

Hogyan tovább? Az ügyészség jövőjéről Beszélgetés dr. Polt Péter legfőbb ügyésszel	5
--	---

TANULMÁNYOK

GELÁNYI ANIKÓ A zaklatás bűncselekményéről a Budapesti X. és XVII. kerületi Ügyészségen szerzett gyakorlati tapasztalatok tükrében	11
DARAI PÉTER Két jogeset 20 percben	27
ALFÖLDI ÁGNES DÓRA Jogos védelem a birtokvédelem területén	35

DISPUTA

DALLOS NORBERT Rövid elmélkedés Fürcht Pál Zsolt cikkéről <i>Kis pertaktikai traktátum</i>	49
--	----

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

LŐRINCZY GYÖRGY A vádbeszéd felépítése és előadása <i>(In memoriam Dr. Kereszty Béla)</i>	53
ERDÓDY GYULA Az ügyészség szerepe a szabálysértési eljárásban I. rész	71

FIGYELŐ – EGYESÜLETI HÍREK

DIÓFÁSI ÁGNES Az ügyészek és családtagjaik biztonságáról és védelméről tartott 4. Nemzetközi Ügyészi Szeminárium legfontosabb gondolatai	81
---	----

BÚDI LÁSZLÓ	83
Beszámoló az Egyesület meghívására hazánkba látogató német ügyészi delegáció programjáról	

BÚDI LÁSZLÓ	85
A IX. Nyílt Nemzetközi Főzőverseny eredményei	

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

VENCZL LÁSZLÓ	87
EU Genocide Network	

JOG ÉS IRODALOM

LANCZENDORFER ZSUZSANNA	89
Jogi adalékok egy kisalföldi gyilkosságballada kapcsán I. rész	

KÖNYVAJÁNLÓ

Szakirodalmi válogatás	101
------------------------	-----

MELLÉKLET

VÓKÓ GYÖRGY	103
Új Európai börtönszabályok és magyarázatuk – XI. rész	

Hogyan tovább? Az ügyészség jövőjéről

Beszélgetés dr. Polt Péter legfőbb ügyésszel¹

Az ügyészség jövőjét tekintve, várható-e alkotmányjogi értelemben vett változás?

Az elmúlt 20 évben komolyan felvetődött, hogy melyik államhatalmi ág felügyelete alatt működjön az ügyészség, és milyen feladatokat lásson el. Napjainkra viszont eldőlt, hogy az ügyészség jelenlegi alkotmányjogi helyzete a jövőben is megmarad. A szervezet az elmúlt hét évben három fontos jogi döntés mentén nyerte el jelenlegi státuszát. Ezek az alábbiak:

- a 2004. évi AB határozat;
- az Alkotmány ügyészséget érintő módosítása;
- az ÜSZTV módosítása

Ezekről részletesen nem kell beszélnem, hiszen minden ügyész kolléga pontosan tudja, hogy 2004-től milyen változások történtek az ügyészséget illetően.

Az AB határozat után az Ügyészek Lapja is foglalkozott ezzel a kérdéssel.

Annyit szeretnék csak kiemelni, hogy a mostani ügyészség, bár nem önálló államhatalmi ág, mégis önálló alkotmányos tényező, és ezt senki sem vitatja. Meg azt sem, hogy a mostani státusza hosszú távú munka eredményeképpen jött létre, ezért ezen változtatni nem kell.

Korábban többször is szóba került, hogy az ügyészség önálló státuszát megszüntetve, a kormány alá rendeljék a szervezetet, de ez mára aktualitását veszítette. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a más konstrukcióban működő ügyészség nem felelhet meg a jogállami feltételeknek, hiszen a tőlünk eltérő megoldások is elfogadhatóak lehetnek.

Európa államaiban is különböző státuszú ügyészségekről tudunk. Vannak országok, ahol a végrehajtó hatalomnak alárendelt ügyészség működik, és vannak olyanok is, ahol a törvényhozó testület felügyelete alatt tevékenykedik, de e két klasszikusnak tekinthető modell mellett annak is tanúi vagyunk, hogy ma már egyre többen a független ügyészi szervezet megalósítására törekszenek. Ennek több módja érhető tetten. Olaszországban például szentesítették az ügyészség függetlenségét, Spanyolországban pedig, bár megmaradt elméletben a függőség, de bizonyos ellenjogosítványokkal korlátozzák a végrehajtó hatalom irányítását, és a legfőbb ügyészt királyi rendelettel nevezik ki. Portugáliában, Németországban és Franciaországban is megfigyelhető ez a függetlenedési tendencia, ezért azt gondolom, hogy a jelenlegi magyar ügyészség is a helyén van: erős, hatékony és szakszerű szervezetről van szó, amely jogállami szinten sem hagy maga után kívánnivalót.

¹ Dr. Polt Péter legfőbb ügyész úr beszélgetőpartnere dr. Kiss Anna kutató, OKRI

Ügyészségünk a hagyományos ügyészi szerepeken túlmutatva végzi mindennapi tevékenységét, és ez a feladata a jövőben sem változna. Ez azt jelenti, hogy az elkövetkezendő években ugyanúgy, mint ahogy eddig is, a vádképviselő mellett más feladatai is lesznek.

Akkor az új Alkotmányban az ügyészség helye, szerepe és feladata nem változik?

Igen, én úgy gondolom, hogy sem a helye, szerepe, sem a feladata nem változik. Bár az ügyészség tevékenységének fő irányai változatlanok maradnak, ez mégsem jelenti azt, hogy kisebb szervezeti változtatások nem történnek majd.

Milyen változtatásokra gondol?

Kisebbségre, radikális változások nem lesznek. Hangsúlyeltolódásokra gondolok. Mindenképpen figyelembe kell majd vennünk a jogszabályi változtatásokat. Például az új Btk. és a Be. módosítása is biztosan felvet néhány problémát majd a gyakorlatban, és ezek megoldásához szükség lesz arra, hogy kisebb változtatásokat végrehajtsunk a szervezeten belül is. De a változtatások esetében hozhatok olyan példát is, amely már közismert. A Legfőbb Ügyészségen az eddigi Általános Közigazgatási Jogi Osztály és az Általános Magánjogi Osztály helyett megalakítottuk a Közérdekvédelmi Főosztályt, ez pontosan kifejezi azt az irányt, amit én elképzeltem.

A belső struktúra változtatása a büntető területen is megjelenik. Ennek első modulja éppen most zajlik, és a Központi Nyomozó Főügyészséget érinti, de kihat a nyomozó ügyészségekre és megjelenik a nyomozás-felügyelet munkájában is. Mindez arra vezethető vissza, hogy hatékonyabban kell felvennünk a harcot a korrupció ellen.

A korrupció régóta jelen van, és még hosszú távon jelen is lesz, ezért az ellene való fellépés nem lehetséges ad hoc eszközökkel, hanem hosszú távon kell itt gondolkodnunk.

Az egyéb szerkezeti átalakítások a már elfogadott jogszabály-módosító rendelkezésekből fakadnak, gondolok itt a fiatalkorúakat és a közlekedési bűncselekményeket érintő változásokra. Az utóbbi már március 1-jétől megjelenik az ügyészség mindennapjaiban, míg a fiatalkorúak esetében a szervezeti változás szeptembertől lép életbe.

Szakmai körökben többször elhangzott, hogy az ügyészek létszámát fel kell emelni. Ezen a téren várható valamilyen változás?

A meglévő feladatokat a jelenlegi létszámmal is el tudjuk látni, még akkor is, ha néhány területen valóban több ügyészre lenne most szükség (tárgyalási szektor, korrupciós ügyek) Ezt belső átcsoportosítással meg tudjuk oldani.

Ha nemzetközi kitekintést végzünk, akkor azt látjuk, hogy a többi országhoz képest Magyarországon sok ügyész tevékenykedik, és ebből fakadóan elegendő belső tartalékunk van.

Arra is gondolnunk kell, amikor a létszámot növeljük egy szervezetben belül, ez milyen következménnyel jár, milyen infrastrukturális többlet terhet jelent. Nekem az a véleményem, hogy jól képzett ügyészek, jó vezetéssel, magas fizetésért, a saját területükön, magas színvonalon képesek dolgozni, és így eleget tudnak tenni a megemelkedett munkatehernek is.

A riport elején az ügyészség függetlenségéről beszélgettünk. A szervezet belső struktúráját tekintve a jövőben is megmarad a hierarchikus viszony?

Igen, ez nem fog változni.

Az ügyészség hierarchikus felépítése magában hordozza az utasítási jogot. Ez nem mond ellent annak a büntetőeljárású kívánalomnak, hogy az ügyész a döntéseit a belső meggyőződésére alapozza?

Ha összehasonlítjuk a bíró és az ügyész igazságszolgáltatásban végzett tevékenységét, akkor azt látjuk, hogy az alá-fölérendeltségre épülő szervezet előnye a bíróssággal szemben éppen az összeadott tudás. Nálunk az egyes döntések több lépcsőn keresztül születnek meg. A bíróságon ez nincs meg.

Mit tehet az eljáró ügyész akkor, ha a belső meggyőződése más, mint a vezetőtől kapott utasítás?

Amikor azt mondtam, hogy kifelé egységes az ügyészségi álláspont, akkor ez alatt azt értettem, hogy kifelé nem mutatkozik meg az individuum, de ez nem jelenti azt, hogy befelé ne lenne meg a szerepe.

Ez mit jelent?

Ez azt jelenti, hogy az az ügyész, aki nem ért egyet a vezetőjétől kapott utasítással, mondhatja azt, hogy az ügyet nem tudja ellátni, ezért más ügyintéző kijelölését kéri.

Milyen kapcsolatot szeretne a jövőben kialakítani az Ügyészek Országos Egyesületével?

Eddig is arra törekedtünk, hogy ez a kapcsolat jó legyen. Én nagyon fontosnak tartom a magyar ügyészek önszerveződését. Az arányokat viszont be kell tartani! Itt arra gondolok, hogy az egyesületben végzett munka nem helyettesítheti az ügyészi munkát.

Sok ügyész felsőoktatási intézményben is tanít az ügyészi munkája mellett.

Igen, és én nagyon fontosnak tartom, hogy a gyakorlati munka mellett az elméletre is jusson idő. Ennek egyik előnye, hogy az elmélet és a gyakorlat találkozása kihat arra, hogy az ügyész teljesebb körű ismeretekre tegyen szert, másik előnye pedig, hogy ha az ügyészek egyetemeken tanítanak, akkor ez az utánpótlásnál is segítséget jelent. De itt is az arányoknak a megtartására kell figyelnie mindenkinek, vagyis arra, amit az előbb az egyesülettel kapcsolatban mondtam. Az egyetemi oktatás nem mehet az ügyészi munka rovására!

Az utolsó kérdéseim egyike Balatonlellyel, az oktatással és továbbképzéssel kapcsolatos. Ezen a téren várható változás?

Nagyon fontos az ügyészség életében az oktatás és a továbbképzés. Ki kell használnunk azokat a lehetőségeinket, amelyek abból adódnak, hogy ügyészeink között többen is tudományos fokozattal rendelkeznek, és ezzel mi az igazságügyi szervezetek előtt állunk.

Az Európai Unióban is fontos kérdés a bírák-ügyészek képzése, továbbképzése és a magyar elnökség alatt is az egyik prioritás az együttműködés az igazságügyi képzésben. Az Európai Tanács egy 2009-es határozata értelmében 2015-re az EU-s bírók, ügyészek és jogászok felének kell túljutnia uniós oktatáson vagy csereképzésen. Csakhogy az EU mintegy 160 ezer bírójából, ügyészből az elmúlt 10 évben még 10 ezer sem kapott ilyen továbbképzést. Ezen a téren a magyar ügyészek jó helyzetben vannak, ők már a csatlakozási folyamat során túljutottak az EU-s képzésen.

E keretbe illeszkedik az is, hogy az Európai Igazságügyi Képzési Hálózat (EJTN) ez év március 8–10-én Budapesten tartja a bírói-ügyészi képzésről szóló konferenciáját, június hónapban pedig éves közgyűlését is.

Ha már az Európai Unió szóba került, van-e valamilyen előrelépés az egységes európai ügyészség létrehozása terén?

Az információcserét és a koordinációt lehetővé tevő európai ügyészi szervezet, az EUROJUST már eredményesen működik. Az együttműködés fokozását segítené az egységes európai ügyészség létrehozása. Az erről való továbbgondolkodás érdekében májusban a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériummal közösen a Legfőbb Ügyészség az EUROJUST stratégiai szemináriumát rendezi meg a Lisszaboni Szerződés 85. cikkéről, ugyancsak Budapesten. A magyar elnökség keretében még további feladataink is lesznek ebben a félévben, de ezzel már nem szeretném untatni az olvasót.

Legfőbb Ügyész Úr!

Az Egyesület és az Ügyészek Lapja szerkesztősége, valamint olvasótáborában is köszönjük a beszélgetést!

A zaklatás bűncselekményéről a Budapesti X. és XVII. kerületi Ügyészségen szerzett gyakorlati tapasztalatok tükrében

2008. január elsején a Büntető Törvénykönyv személy elleni bűncselekményeket szabályozó XII. fejezetének a szabadság és emberi méltóság elleni bűncselekményeket tartalmazó III. címe a zaklatással mint új bűncselekménnyel egészült ki, melynek törvényi tényállási elemei számos elméleti és gyakorlati kérdést vetnek fel azóta is az ezzel kapcsolatba kerülő jogászokban. A felmerült értelmezési és alkalmazási bizonytalanságokat, nehézségeket a törvényhely hatályba lépése óta eltelt több mint két év alatt – a 2008. és 2009. években indult büntetőeljárások elemzésének eredményeképpen – szerzett ügyészségi gyakorlati tapasztalatomon keresztül mutatom be.²

Kutatásom során a Budapesti X. és XVII. kerületi Ügyészség (a továbbiakban: kerületi ügyészség) nyilvántartásában a 2008. és 2009. évben indult valamennyi zaklatással kapcsolatos büntetőeljárást – 341 eset – átnéztem és elemeztem, melyek közül 70 aktából nemcsak eljárásjogi (a büntetőeljárás befejezésének oka, eredménye stb.), hanem kriminológiai adatokat (személyi körülmények, illetve az elkövetés módja, eszköze) is kigyűjtöttem, hogy szélesebb jogpolitikai és jogszociológiai kontextusban vizsgálhassam ezen bűncselekményeket.

A hazai szabályozás előzményei

Az Alkotmánybíróság már bő másfél évtizede, az 56/1994. (XI.10.) számú AB határozatban deklarálta a magánszférához, ezen belül a magánélet szabadságához való jogot³, és megállapította az állam alkotmányos kötelezettségét a magánszemélyek egymással szembeni zaklató magatartásának visszaszorítására. Az ezen kötelezettség teljesítéséhez szükséges törvénymódosításnak az Országgyűlés azonban – a jogalkotást sürgető több országgyűlési biztosi határozat⁴ ellenére – csak 2007 októberében, a Kormány által benyújtott T/4178. számú törvényjavaslat alapján látott neki. A törvényjavaslathoz több módosító javaslat is érkezett, majd 2007. december 10-én – az előzmények és az általános törvénykezési

¹ Gelányi A., ügyészségi titkár, Budapesti X. és XVII. kerületi Ügyészség

² A cikk megírásakor a „Zaklatás: büntetőjogi kategória?” című, Éhn Dávid ügyész kollégámmal közösen tartott előadás vázlatára támaszkodtam, mely előadás az Ügyészségi Szakmai-Tudományos Konferencián, Balatonlellén, 2009. november 5-én hangzott el.

³ „A magánélet szabadságához való jog kétségkívül az egyén autonómiájának védelmére szolgáló olyan alapjog, amely az ember veleszületett méltóságából ered.”

⁴ OBH 4460/2002., 1355/2003., és 2016/2003.

gyakorlat időigényességének ismeretében is váratlanul gyorsan – fogadta el a parlament a 2007. évi CLXII. törvényt. A törvénytervezet elkészítése során a tényállás megszővegezése körül kialakult vita hevesége, illetve a zaklatás bűncselekmény tényállásának későbbi sorsa is jól mutatja a zaklatással kapcsolatos széleskörű társadalmi érdeklődést, valamint azt is, hogy nehéz egységes meghatározást adni ennek a fogalomnak, amelynek határát ki szélesebben, ki szűkebben húzza meg. A végül elfogadott – de alig egy évvel később mégis módosított – törvényszöveg⁵ a korábbi szabálysértéshez képest a következő táblázatban felüntetett kitételekkel módosult:

	A veszélyes fenyegetés szabálysértése	Zaklatás bűncselekménye
célzat	– „félelemkeltés céljából”	– „abból a célból, hogy mást megfélemlítsen” – a más magánéletébe, mindennapi életvitelébe történő önkényes beavatkozási célzat
elkövetési magatartás	– testi egészség ellen irányuló bűncselekmény elkövetésével való megfenyegetés – becstület csorbítására alkalmas tény nagy nyilvánosság elé tárásával való komoly megfenyegetés	– tartós háborgatás – kapcsolatteremtési törekvés – az erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével való fenyegetés
hozzátartozó, mint speciális körülmény	mindkét elkövetési mód esetén szerepel a tényállásban	a háborgatás, elutasítás ellenére kieszközölni kívánt kapcsolatteremtés csak a sértett ellen irányulhat

⁵ Btk. 176/A. § (1) Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, rendszeresen vagy tartósan mást háborgat, így különösen mással, annak akarata ellenére telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen rendszeresen kapcsolatot teremteni törekszik, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Akifélelemkeltés céljából

a) mást vagy rá tekintettel hozzátartozójátfélelemkeltés céljából személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

(b) annak a látszatnak a keltésére törekszik, hogy a sértett vagy hozzátartozója életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy veszélyeztető esemény következik be, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. – Ez az alpont csak 2009. február elsejétől hatályos.)

(3) Aki a zaklatást

a) volt házastársa, volt bejegyzett élettársa, vagy volt élettársa,

b) nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel, a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A félelemkeltési cél⁶ mellett megjelent tehát a zaklatás hétköznapi értelemben is használt formája, vagyis a más magánéletébe, mindennapi életvitelébe történő önkényes beavatkozási célzat is.

Elkövetési magatartás a tartós háborgatás, kapcsolatteremtési törekvés, illetve az erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével való fenyegetés, míg a bűncselekmény törvényi tényállása megszövegezésének részben alapjául szolgáló veszélyes fenyegetésnél „az élet, testi épség, egészség ellen irányuló bűncselekmény elkövetésével való megfenyegetés, illetve becsület csorbítására alkalmas tény nagy nyilvánosság elé tárásával való komoly megfenyegetés” jelentette a tényállásszerű magatartást.

A hozzátartozó nem mindkét elkövetési mód esetén szerepel a tényállásban, hiszen a háborgatás, elutasítás ellenére kieszközölni kívánt kapcsolatteremtés csak a sértett ellen irányulhat.

Láthatjuk tehát, hogy a törvényhozó a zaklatást először részben a veszélyes fenyegetés 2008. január 1-jéig hatályos Szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény (Sztv.) 151. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti fordulatának lényegi átvételével, részben pedig a háborgató, toladó, bosszantó magatartások kriminalizálásával definiálta. (Előbbire tekintettel az Sztv. módosítására is sor került, s így szabálysértésként már csak a becsületsértő viselkedéssel való fenyegetés bírálható el.)

Alig egy évvel később indokolttá vált a bűncselekmény szövegének módosítása, mivel elsősorban más államokban, de Magyarországon is megfigyelhető jelenség volt⁷, hogy egyes személyek ártalmas – például a lépfene kórokozójaként ismert anthrax baktériumot tartalmazó, vagy legalábbis annak tűnő postai küldemények útján – kívántak vélt vagy valós sérelmeik miatt elégtételt venni. Előbbiek büntetőjogi felelősségre- vonásának természetesen 2009. február elseje előtt sem volt már törvényi akadály, azonban a látszat ellenére ártalmatlan küldemények feladói korábban enyhébb elbírálás alá estek. A törvényhozó azonban, felismerve, hogy a káros egészségügyi következményektől mentes, de más okokból mégis veszélyesnek tartott küldemények a sértett személyes életébe fenyegetési céllal való beavatkozásnak minősülnek, a büntetőjog eszközével kívánt ellenük is fellépni.

2009. február elsejétől tehát újabb alponttal bővült a zaklatás tényállása, amely lehetővé teszi azon elkövető büntetőjogi felelőségének megállapítását, aki félelemkeltési célzattal azt a látszatot törekszik kelteni, hogy elkövetőként az érintett személy vagy hozzátartozója életét, testi épségét veszélyezteti, vagy azok egészségét sértő vagy veszélyeztető eseményt idézhet elő.

Ezen fordulat megvalósítására az általam vizsgált esetek között nem volt példa.

⁶ A tartalom lényegében ugyanaz, csupán a megfogalmazás tér el, hiszen a veszélyes fenyegetés szabálysértésénél a „félelemkeltés céljából” fordulatot használja a jogszabály, míg zaklatásnál az szerepel a tényállásban, hogy „abból a célból, hogy mást megfélemlítsen”.

⁷ A múlt idő használatát az indokolja, hogy jelen tanulmány írásakor már szinte egyáltalán nem szerepel a híradásokban ilyen eset.

A hazai szabályozás kritikája

Már a hazai szabályozás előzményeit bemutató részben kitértem arra, milyen nehézséget okozott a törvényhozás során egy egyértelmű és megalapozott zaklatásfogalom megalkotása. S, hogy ezen akadályokat mennyiben sikerült elhárítani, azt az alábbiakban vázolom fel:

Rendszeresség vagy tartósság

A miniszteri indokolás szerint „a rendszerességen rövidebb időközönkénti elkövetést kell érteni”, a tartósságon pedig azt, ha az elkövetés „huzamosabb ideig” tart, azonban ezen kiegészítő fogalmak magyarázatát már nem találjuk meg. Vida Mihály a Magyar Büntetőjog Különös Része című tankönyvben a rendszerességet „többszörösen megvalósulóként”, míg a tartós jellegét „időben hosszasan elhúzódóként” definiálja. Kiemeli továbbá, hogy „a zaklatás nem valósul meg, ha a jelentősebb mértékű (a sértettben jelentősebb félelmet vagy más emóciót kiváltó) háborgatás eseti jellegű”.⁸

Az általam elemzett bűnügyek egy részében megfigyelhető, hogy a feljelentő már egyetlen napon, azonos konfliktusból eredő kétszeri alkalmat is háborgatásként élt meg, és kérte az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását. Ez azonban a tartósság, rendszeresség hiányában egyik esetben sem történt meg. Véleménykülönbség azonban nem csak a hatóságok és a hozzájuk forduló magánszemélyek, hanem hivatalos személyek között is lehet. Így például a bíróság álláspontjával ellentétben a kerületi ügyészség a zaklatás bűncselekményének egyszerű gyanúját sem látta megállapíthatónak abban az ügyben, amelyben a feljelentő szüleit ismeretlen tettesek egy alkalommal megfenyegették. Erre tekintettel a kerületi ügyészség a Pesti Központi Kerületi Bíróság által a veszélyes fenyegetés szabálysértése miatt előttük indult eljárás áttételéről rendelkező végzését és az ahhoz kapcsolódó iratokat azzal küldte vissza, hogy rendszeresség, tartósság hiányában az ügyet szabálysértési eljárás keretében kell elbírálni.

Észlelhető tehát némi eltérés a bíróságok és az ügyészségek értelmezési gyakorlata között, hiszen előbbiek tágabb körben, már a zaklatás bűncselekményének halvány árnyéka esetén, míg utóbbiak szűken, szó szerinti egyezőség esetén látják csak megvalósultnak ezen bűncselekményt.⁹

Háborgatás

A miniszteri indokolás erről a tényállási elemről meglehetősen vázlatosan szól, amikor azt írja, „a zavaró, zaklató jellegű cselekmények megnyilvánulási formájukban igen eltérőek lehetnek, amelyeket mintegy összefoglaló néven, háborgatásként fogalmaz meg a törvény”. (Ugyanakkor a jogalkotó erényeként hangsúlyozta, hogy „a jogalkalmazás megkönnyítése érdekében” külön említést érdemel

⁸ A Magyar Büntetőjog Különös Része. (szerk.: Nagy F.) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009, 160. o.

⁹ Vélhetően ezen különbségben az is szerepet játszik, hogy veszélyes fenyegetés szabálysértése esetén a bíróságnak, míg zaklatás bűncselekménye esetén az illetékes ügyészségnek van hatásköre eljárni.

a hétköznapi életben tipikusan előforduló eset, avagy a telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen történő kapcsolatfelvételi szándék.)¹⁰

Fontos megemlíteni, hogy bár a háborgatás minimuma annak szubjektív jellege miatt kétséges (vagyis hogy ki mit vél annak), maximuma azonban pontosan meghatározható, hiszen a háborgató cselekmény csak akkor minősül zaklatásnak, ha a magatartás súlyosabb bűncselekményt (például súlyosabban minősülő testi sértést, személyi szabadság megsértését, magánlaksértést, garázdaságot) nem valósít meg.¹¹

A félelemkeltés, illetve a más magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe történő önkényes beavatkozás, mint célzat

A félelemkeltés a (2) bekezdés szerinti magatartás célzata is. Erről a miniszteri indokolás hallgat, és a Büntető Törvénykönyv sem definiálja, pedig a Btk. 138. §-ában szereplő fenyegetés („súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen”) mellett helye lenne a megfélemlítés meghatározásának is.

Álláspontom szerint a fenyegetéshez képest, amely akár egyszeri alkalom is lehet, a megfélemlítés többször elhangzó fenyegetésekkel teli időszakot, folyamatot jelent, amelynek eredménye a megfélemlítettség. A kerületi ügyészség több olyan nyomozást szüntetett meg, amelyben megállapítható volt, hogy az eljárás tárgyává tett esetben a gyanúsított egy, a felek között kialakult, szóváltással fajuló vitában tett olyan kijelentést, amelyet csupán indulatból fogalmazott meg hangosan, de egyébként semmilyen félelemkeltési célzat nem állt mögötte, nem is lehetett – szubjektíve sem – arra alkalmas.

E körben végül megjegyzem, hogy természetesen nem tényállásszerű a jogszerű, vagy erkölcsileg helyeselhető célból történő önkényes beavatkozás, illetve az sem bűncselekmény, ha a háborgatás csak a sértett szubjektív érzete szerint valósul meg (erre később egyébként a gyakorlatból is bemutatok majd példát). A már hivatkozott Különös Részi tankönyv példálózó jelleggel felsorol néhány olyan esetet, amely csupán látszólag valósítja meg a zaklatást, de ténylegesen nem kerülhet miattuk sor büntetőjogi felelősségre-vonásra. Ilyen, ha az „elkövető” a tartozás megfizetésének érdekében jelenik meg rendszeresen a sértett munkahelyén,

¹⁰ A brit zaklatás elleni törvény (Protection from Harassment Act 1997) ennél sokkal tömörebben fogalmaz, amikor a büntetendő cselekményt saját magával definiálja, vagyis azt tiltja, hogy „1. § (1) Senki sem tanúsíthat olyan magatartást [a 7. § (4) bekezdése szerint ebbe beletartozik a puszta verbalitás is], amely – az elkövető legalább esztőleges szándéka szerint – más zaklatásával jár.” <http://www.legislation.gov.uk> (megtekintve: 2010. szeptember 30.). A német büntető törvénykönyv (StGB) 238. §-a ezzel szemben négy, pontosan körülírt, továbbá egy visszautalással meghatározott cselekménnyel definiálja a zaklatást. További két konjunktív feltételt is megadott a német törvényhozó, amikor a bűncselekmény megállapításához megkövetelte a sértett életébe történő beavatkozás kitaró és illetéktelen voltát. Ld.: Kiss Sz.: A zaklatás pönalizálásáról – németországi kitekintéssel. Rendészeti Szemle, Budapest, 2008/4., 61-68. o. Láthatjuk tehát, hogy a magyar jogalkotás ezen két külföldi példához képest köztes megoldást választott.

¹¹ A Magyar Büntetőjog Különös Része, i.m. 160. o.

és a sértett adós voltát mások előtt is feltárja, illetve ha a sértettet munkakerülő vagy alkoholista életmódja miatt „zaklatja”, próbálja jobb útra téríteni.

Ezeket a törvényhozói bizonytalanságokat látva felmerülhet a kérdés: szükség volt-e új bűncselekmény beiktatására, avagy elegendő lett volna a már meglévő tényállások módosítása, bővítése?

2008. január 1-je előtt csak akkor volt büntethető a jelenleg zaklatást elkövető személy, ha magatartása megfelelt a magánlaksértés, a levéltitok megsértése, a magántitok jogosulatlan megismerése vagy a kényszerítés tényállásának. Ezek a bűncselekmények nagyjából lefedik azt a tevékenységi kört, amit a zaklatók általában megvalósítanak, de valóban van olyan része a háborgatásnak, hétköznapi értelemben vett üldözésnek, amelyet 2008 januárjáig semmilyen más törvényi tényállásba nem lehetett volna beilleszteni. Álláspontom szerint szükséges és indokolt volt tehát e deviáns magatartások pönalizálása, azonban ezt körültekintőbb módon, jobban behatárolt keretek között kellett volna megtenni. Alaposabban kellett volna például vizsgálni azt is, hogy valóban büntetőjogi vagy inkább szabálysértési eszközökkel lenne/lett volna-e célszerűbb ezen tevékenységek üldözése? Nyitott kérdés maradt számomra az is, hogy vajon mi indokolta ezeknek a bűncselekményeknek az esetében a magánvádas eljárás lehetőségének kizárását? Hiszen mi teszi olyan súlyossá – akár a rágalmozással, becsületsértéssel szemben – ezeket a magatartásokat, különösen a Btk. 176/A § (1) bekezdésében megfogalmazott elkövetési módot megvalósító cselekményeket, ami miatt indokolt volt a közvadás eljárási forma választása? Sajnos, sem a miniszteri indokolás, sem a törvényhozással kapcsolatban fellelt egyéb források sem foglalkoznak ezen felvetésekkel.

A Budapesti X. és XVII. kerületi Ügyészség gyakorlata

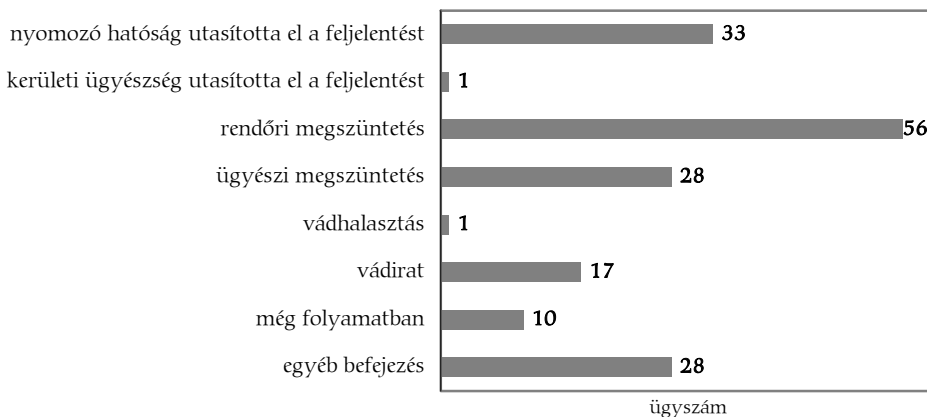
A következőkben kitérőt teszek a kerületi ügyészség illetékességi területének rövid bemutatása céljából, mivel annak ismeretében árnyaltabb képet kap az olvasó, ami segít az általam hivatkozott büntetőeljárások háttérének megértésében. Az ügyészség illetékességi területe tehát Budapest X. kerületére (azaz Kőbányára) és a XVII. kerületre terjed ki. Az előbbi lakóteleppel és piaccal, valamint bevásárlóközponttal, irodaházakkal rendelkező mozgalmasabb része a fővárosnak, míg az utóbbi jórészt családi házas környék. Ezen adottságokból eredően jól megfigyelhető különbségek vannak a két kerületben tevékenykedő elkövetők és a bűncselekmények elkövetési módja között is. Szubjektív – de kutatásaim során statisztikai adatok alapján nem vizsgált – benyomásom, hogy éppen ez a családi házas, így – a kőbányai lakótelepi házakkal szemben – ritkábban lakott rész az, ahol rendre feljelentést tesznek az ott élők zaklatást sérelmezve. Vagyis az utca valamely lakója rendszeresen megnehezíti a lakóközösség életét, akár oly módon is, hogy ő maga rendszeresen feljelentéseket tesz szomszédai ellen, avagy egyéb, a többiek által kifogásolt magatartása miatt kerül sor ellene feljelentés megtételére. Sokszor azonban nem lehet egyértelműen igazságot tenni, hiszen az egymásnak ellentmondó vallomások és az önkormányzattól megkeresés útján beszerzett, egymás ellen indított közigazgatási ügyeket

összefoglaló iratok alapján az az érzése van az ügyésznek, hogy bizony mindkét fél rendre megszegte a jószomszédi viszony, békés együttélés általánosan elfogadott szabályait. Jelenleg a kerületi ügyészség nyilvántartásban – lezárt vagy még folyamatban lévő ügyként – hat olyan eset is szerepel, ahol ugyanaz a két személy, hol terhelti, hol sértetti minőségben vesz részt a zaklatás miatt indult eljárásokban. Ez a példa is azt mutatja, hogy sokan a feljelentést a számukra nem elfogadható módon élő szomszéd megnevelésének eszközeként tekintik, és okkal vagy ok nélkül, élnek is vele minden esetben.

Jelen általános bevezető után némiképp szárazabb, de a zaklatás bűncselekményének teljeskörű bemutatásához elengedhetetlen részhez, a kerületi ügyészségen 2008-ban és 2009-ben indult büntetőeljárások statisztikai adatainak felsorolásához és elemzéséhez értünk.

2008-ban összesen 174 büntetőügy indult zaklatás miatt¹². Ebből 33 feljelentést (19 %) a nyomozó hatóság, egyet (0,5 %) pedig a kerületi ügyészség utasított el, 56 (32 %) büntetőeljárást a rendőrség szüntetett meg, míg 28 (16 %) esetben került sor ügyészi megszüntetésre. Egy ügyben (0,5 %) az ügyészség a vádemelés halasztása mellett döntött. Vádirat 17 ügyben (10 %) született, ezekből hét esetben már meg is hozta az ítéletet a bíróság. Tíz büntetőeljárás (6 %) még folyamatban van. Egyéb befejezéssel (áttétel, egyesítés, feljelentés továbbítása illetékesnek) pedig 28 esetben (16 %) zárult az ügy. (1. számú ábra)

1. számú ábra: A 2008. év statisztikai adatai (összesen 174 eljárásról)

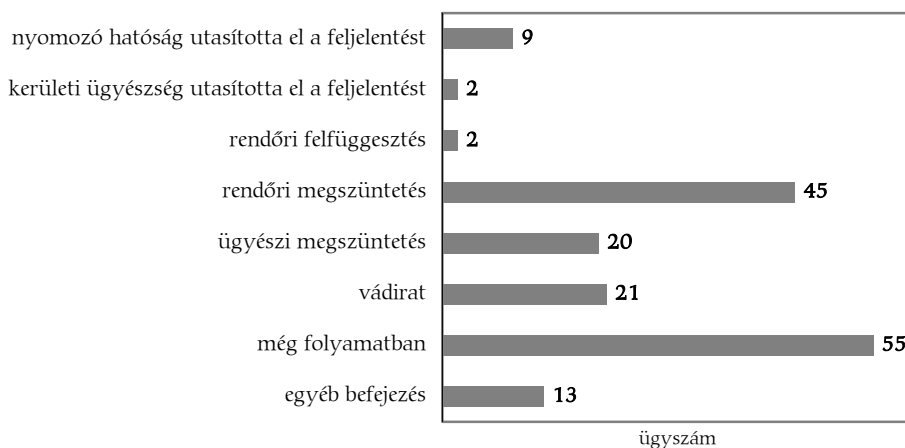
Látható tehát, hogy a feljelentések közel 20 %-ában teljesen egyértelmű, hogy nem történt bűncselekmény. További 48 %-ban pedig a nyomozás eredményeképpen

¹² A kerületi ügyészség ügykezelő irodája 8015 új ügyet iktatott a 2008-as év folyamán, vagyis az össz-ügyforgalom 2 %-át teszik ki a zaklatás miatt indult büntetőeljárások.

lehet azt megállapítani, hogy nem valósult meg bűncselekmény, vagy annak bizonyítása kétséges, illetve egyéb okból nem kerül sor vádemelésre. Csupán az ügyek tíz százalékában emelt a kerületi ügyészség vádat. A vádirati indítványok közül kettő tartalmazott a vádlott pártfogó felügyeletének elrendelésére és a sértett zaklatásától való tartózkodás mint magatartási szabály előírására irányuló indítványt¹³, a maradék 15 ügyben az ügyészség mellőzte ezen jogintézmények alkalmazásának kezdeményezését.

2009-ben az előző évinél némileg kevesebb, összesen 167 büntetőügy¹⁴ indult zaklatás miatt.

2. számú ábra: A 2009. év statisztikai adatai (összesen 167 eljárásról)

Mint a fenti ábrából látható, 9 esetben (4 %) a nyomozó hatóság a feljelentés ellenére nem rendelte el a nyomozást, két feljelentést (1 %) pedig a kerületi ügyészség utasított el. Két eljárást (1 %) felfüggesztett¹⁵, 45-öt (25 %) pedig megszüntetett a rendőrség. 20 ügyben (18 %) pedig az ügyészség döntött a nyomozás megszüntetéséről. Vádemelés elhalasztására egy esetben sem került sor. 21 ügyben (12 %) pedig vádiratot nyújtott be a Pesti Központi Kerületi Bírósághoz. Ezek közül 18-ban még nem született bírósági döntés, vagyis csupán három olyan esetről tudok

¹³ Ezen indítványok eredményéről nem rendelkezem adattal, mivel a bírósági szak még nem zárult le.

¹⁴ A kerületi ügyészség nyilvántartása szerint 6526 ügy elnevezésében szerepel a 2009-es évszám, amelyeknek szintén körülbelül 2 %-a indult zaklatás miatt.

¹⁵ Ennek oka s zaklató személyének felderítésére tett intézkedések eredménytelensége volt, így a nyomozó hatóság az elkövető ismeretlen volta miatt a Be. 188. § (1) bekezdés c) pontja alapján – a Be. 189. § (1) bekezdés első mondatára is figyelemmel – rendelkezett a nyomozás felfüggesztéséről.

beszámolni, ami ítélettel záródott. (A 21 vádiratból háromban az ügyészség indítványt tett az ügy tárgyalás mellőzésével való elbírálására, két vádlattal szemben pedig a távollétben történő ítélethozatalt kezdeményezte az ügyészség). 55 ügy (32 %) még folyamatban van, egyéb befejezés (áttétel, egyesítés, feljelentés továbbítása illetékesnek) pedig 13 esetben (7 %) történt. Érdekességként jegyzem meg, hogy az ügyészség egy ügyben helyt adott a megszüntető határozat ellen benyújtott panasznak, és így a nyomozás jelenleg is folyamatban van. A zaklatás bűncselekményével kapcsolatban sokszor emlegetett, a magyar jogrendszerben új jogintézmény alkalmazására, vagyis távoltartás elrendelésére egy esetben került sor (egy ügyben viszont a bíróság elutasította az erre irányuló kérelmet).

A 2008-as évhez képest javult az eredményes és az elutasított feljelentések aránya az előbbiekre javára, mivel csak az ügyek 5 %-ában nem került sor a nyomozás elrendelésére. Valamelyest, 5 %-kal csökkent a megszüntetett eljárások száma is, közel ugyanolyan arányban, ahogy a benyújtott vádiratok száma nőtt. (Ezen adatok természetesen még nem véglegesek, mivel a 2009-ben indult büntetőeljárások harmada még nem zárult le, így csupán azok jogerős befejezését követően lehet erre az évre is megalapozott és helytálló következtetéseket levonni.)

Összességében tehát javuló tendencia állapítható meg a zaklatás megfelelő értelmezése tekintetében, vagyis egyre inkább találkozunk az emberek és a jogalkalmazók jelen bűncselekményről alkotott felfogása, így kevesebb a bűncselekmény gyanúja hiányában elutasított alaptalan feljelentés.

A 2008. és 2009. évben indult 341 esetből 70 ügyet nem csak a meghozott eljárásjogi intézkedések alapján, hanem kriminológiai szempontból is vizsgáltam.

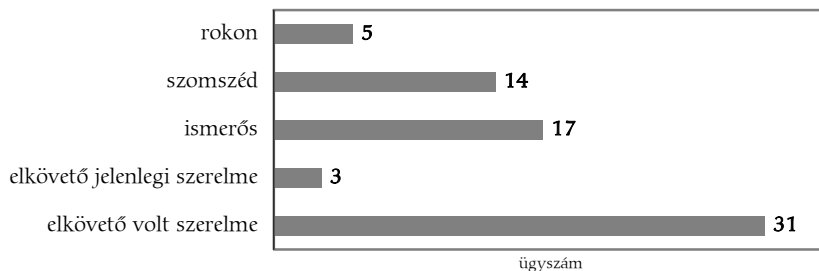
Ennek eredményeképpen az alábbiakat állapítottam meg:

12 esetben (17 %) nő volt az elkövető, a többinél férfi (58 eset, azaz 83 %). Vagyis ötször annyi férfi követi el ezt a bűncselekményt, mint nő. Ez az arány megegyezik az össz-bűnözésen belüli (tehát nem csak a zaklatás bűncselekményét elkövetők közötti) nemi aránynak, amely szerint a bűnözésben 80-90 %-ban férfiak, 10-20 %-ban nők játszanak szerepet.¹⁶

A sértett jellemzően az elkövető volt (31 esetben; 45 %), illetve (3 esetben; 4 %) jelenlegi – plátói – szerelme. 17 esetben (24 %) a zaklató saját vagy egy hozzá közel álló személy ismerősét háborgatta vagy fenyegette, egy elkövető pedig egy ismert médiaszemélyiséget zaklatott. Néhány (14 ügy; 20 %) esetben szomszéd volt a bűncselekmény sértettje, öt esetben (7 %) pedig rokont ért a zaklatás (háromszor a zaklató édesanyját, egyszer testvérét, egyszer egyéb rokonát). Megállapíthatjuk tehát, hogy (a kerületi ügyészség adatai alapján) az elkövető és a sértett között általában szerelmi, ritkábban ismerősi kapcsolat van, vagyis elhanyagolható az idegenek közötti zaklatások száma. (3. számú ábra)

¹⁶ Fehér L.: Bűnözés és prostitúció. TÁRKI Adatbank, <http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/szerepvalt/Feherlenke-97.html> (megtekintve: 2010. augusztus 26.)

3. számú ábra: A sértettek köre

Az elkövetés módjával kapcsolatos megfigyelésem, hogy túlnyomórészt kimerítik a verbális zaklatás kategóriáját, de öt esetben (7 %) sor került fizikai bántalmazásra is. A zaklatás vétsége halmazatban állhat magánlaksértés vétségével és könnyű testi sértés, rongálás, illetve garázdaság vétségével, de a kerületi ügyészség gyakorlatában előfordult, hogy a zaklatás vétsége mellett személyes adattal visszaélés vétsége miatt is sor került a vádemelésre. Természetesen az sem kizárt, hogy a zaklatás különböző vétségi alakzatai szerepeljenek együtt a vádiratban. Amennyiben pedig a zaklatás bűntette során a tettes garázda magatartást is tanúsít, akkor a halmazat látszólagos vagy valódi voltának eldöntésénél tekintettel kell lenni az utóbbi bűncselekmény szubszidiárius jellegére.

A szóbeli zaklatásra jellemző a bizonyítás nehézsége, amint az számos esetben ki is derült a kerületi ügyészség gyakorlatában. A zaklatás (2) bekezdés szerinti fordulata¹⁷ ugyanis kizárólag verbálisan követhető el, és pedig csak célzatosan. Ez egyfelől azt jelenti, hogy a bizonyítás – a terhelti vallomással szemben – kizárólag a sértett(ek) és az esetleges kívülálló tanúk vallomásain alapulhat, másrészt fokozottan indokolt az elkövető tudattartamának vizsgálata. Az újfajta „veszélyes fenyegetésnél” ugyanis az elkövető tudatának a törvény szerint nem csupán azt kell átfognia, hogy magatartása a sértettben félelmet kelthet, hanem kifejezetten ez kell legyen a közlendőjének célja. E körben a Különös Részi tankönyv a következő útmutatót adja a jogértelmezés segítésére: „A fenyegetettség látszatára törekvés lényegében a fenyegetés burkolt megvalósítása, amely a sértettben a veszélyeztetettség képzetét kelti.” Példaként pedig könnyű bizonyítékot szolgáltató magatartásokat említ, mint a sértett lakása előtt hatástalan robbanószerkezet vagy véres állati tetem elhelyezése, amely természetesen – általában – nem jelent

¹⁷ Btk. 176/A. § (2) Aki félelemkeltés céljából

a) mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját félelemkeltés céljából személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

b) annak a látszatnak a keltésére törekszik, hogy a sértett vagy hozzátartozója életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy veszélyeztető esemény következik be, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

semmilyen nehézséget a vádhatóság előtt. Azonban csupán verbálisan megvalósított, és így szubjektív észlelésen alapuló, hosszabb vagy rövidebb időt követően megtett, és esetleges egyéb tanúk emlékezőtehetségtől és aktuális lelkiállapottól is függő tanúvallomás által megismerhető vélt vagy valós, személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény megvalósítását előrevetítő fenyegetés kérdésében már nehezebb döntést hozni. Főleg olyan esetekben, amikor a sértetti bizonytalanságot, pontatlanságot, következetlenséget a rossz szakmaisággal elvégzett kihallgatáson az eljáró hivatalos személy nem is észleli, illetve ha észleli is, nem igyekszik ezeket kiküszöbölni. Erre tekintettel nagy felelőssége van a nyomozás felügyeletét ellátó ügyésznek abban, hogy szükség esetén intézkedéseivel elősegítse a megfelelő részletességű tanúvallomások beszerzését.

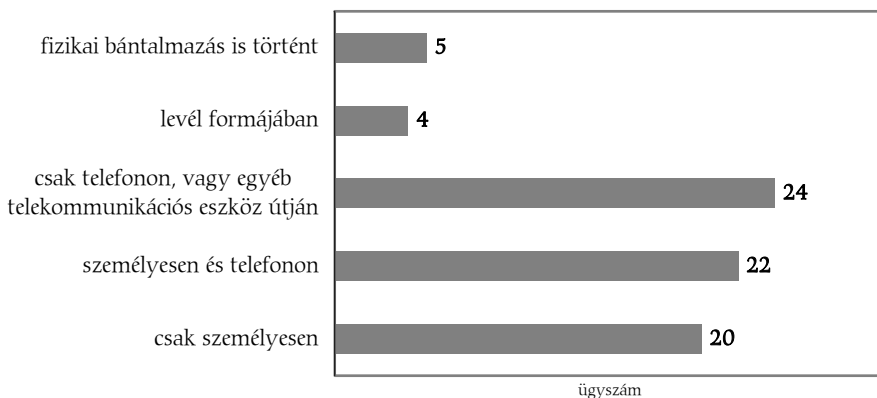
Ezen felül további gyakorlati problémák merülhetnek fel amiatt, hogy ezen bűncselekmény csak szándékosan és célzatosan valósulhat meg (az indítók ugyanakkor közömbös). Hiszen egy a társaságot igen kedvelő, a magánszféra határait az átlagosnál szűkebb körben meghúzó szomszéd rendszeres megjelenését nyilvánvalóan érezheti háborgatásnak, zaklatásnak valaki annak ellenére, hogy a szomszéd értékrendjében ez még nem minősül beavatkozásnak más életébe, és erre irányuló szándéka nincs is. Ebben az esetben a konfliktusforrás a felek neveltetés- és szokásbeli különbségeiből adódik. Itt részben tehát visszautalok a már korábban jelzett erős szubjektív jellegre, valamint felhívom a figyelmet arra, hogy nem csak a rendszerességet/tartósságot és a háborgatást, de az önkényes beavatkozási, illetve félelemkeltési szándékot is bizonyítani kell a bűncselekmény megállapításához.

Az elkövetés eszközével kapcsolatosan azt állapítottam meg, hogy a 70 esetből 43 alkalommal (61 %) használt telefont az elkövető (ebből 21 személy nem csak hívásokkal, hanem sms-ekkel is zaklatta az adott személyt), és csupán egy ügyben kapott a bűncselekményt kimerítő tartalmú e-mailt a sértett. Vagyis a kerületi ügyészség gyakorlatában az elkövetők jellemzően személyesen (42 ügy; 60 %), és emellett általában telefonon (a 42-ből 22 esetben, azaz az ügyek 31 %-ában), ritkább esetben (24 ügy; 34 %) egyéb telekommunikációs eszközön keresztül – személyes kapcsolatot nem keresve – valósították meg a zaklatás bűncselekményét. A maradékot kitevő négy ügyben hagyományos levél formájában érkeztek a fenyegető tartalmú üzenetek. (4. számú ábra)

Leszögezhető tehát, hogy a kerületi ügyészség gyakorlatában a telekommunikációs eszközök közül leginkább a mobiltelefonon történt elkövetés a gyakori, nem pedig az e-mailes. A telefonon megvalósított zaklatás legjellemzőbb elkövetési módja, hogy a terhelt akár több hónapon keresztül, napi több alkalommal, rendszerint az esti vagy a hajnali órákban telefonon felhívja a sértettet. Az esetek egy részében nem szóltak bele a telefonba, illetve a hívást még annak fogadása előtt megszakították, mivel csupán azt akarták elérni, hogy a hívott fél álmából felébredjen, vagy őt a napi tevékenységében megzavarják, esetleg megfélemlítsék a sértettet. További nehézséget jelenthet, hogy a „telefonos megcsörgetéssel” elkövetett zaklatás esetén a mobilszolgáltató rendszere ezeket a rövid híváskezdeményezéseket nem észleli, illetve a rendszer által rögzített távközlési forgalomban az nem

látszik. Az egyik feljelentő által becsatolt, a Pannon GSM Távközlési Zrt. által adott tájékoztatás szerint a mobilszolgáltató pár másodpercig tartó hívásokkal történő telefonos zaklatásokról érkező bejelentés esetén megpróbálja elérni a hívó felet, hogy a hívások körülményeit vele tisztázzák. Ez az adott ügyben azért nem vezetett eredményre, mivel „véltetően automata rendszeren vagy vállalati telefontközponton keresztül érkeztek az említett hívások, illetve az is elképzelhető, hogy egy esetleges műszaki hiba okozta azokat.”

4. számú ábra: A zaklatás módja

Az elkövetés helyszíne 12 ügyben (17 %) a sértett munkahelye, egy eljárásnál pedig iskolája volt, a többi esetben pedig a sértett aktuális, különösebb jellemzővel nem bíró tartózkodási helye volt. A stádiumokkal kapcsolatban már egysíkú a kép: a kerületi ügyészség gyakorlatában ugyanis még csak befejezett bűncselekmény miatt került sor büntetőjogi felelősségre vonásra, s ilyen kérdésben a nyomozó hatóság sem kért még jogi állásfoglalást. A Különös Rézsi tankönyvet szerkesztők gondolatmenete szerint egyébként a bűncselekmény elkövetési magatartásaiból következik is, hogy a háborgató cselekmény, illetve a fenyegetés elhangzásával/megvalósításával befejezett a cselekmény, annak kísérlete kizárt.

Álláspontom szerint azonban nem elképzelhetetlen a (2) bekezdésben körülírt magatartás kísérleti szakban rekedése, ha az elkövető a fenyegetését írásban teszi meg, és a levelet a postás még nem kézbesítette a sértett részére, így annak tartalma még nem vált előtte ismertté, hasonlóan pl. a becsületsértő tartalmú levelekkel elkövetett becsületsértés kísérletéhez. Az (1) bekezdésben szereplő elkövetési módnál viszont fogalmilag valóban kizárt a kísérlet, hiszen a rendszeresség, tartósság mint feltétel kizárja a bűncselekmény kísérletének megállapíthatóságát, ha például az adott sms vagy e-mail külső ok miatt nem érkezik meg a sértett részére.

A kerületi ügyészségen nyilvántartott ügyek egyikében sem szerepelt részesi elkövető, ez azonban nincs kizárva. (Például az elhagyott szerelmes arra való

felbujtása, hogy volt barátját/barátnőjét telefonon, személyesen zaklassa, vagy az elkövetőben már kialakult ebbéli szándék jelenléttel történő erősítései, őt annak kifejtésében támogatás.)

A cselekmény súlyosabbnak minősül, ha az elkövető volt házastársa, volt bejegyzett élettársa vagy volt élettársa, illetve – mint a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél is – nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére követi el a zaklatást. Egyértelmű, mi állt a törvényhozó ezen rendelkezésének hátterében, amikor ezeket a minősített eseteket iktatta a törvénykönyvbe, hisz, mint ahogy arra már utaltam, általában szerelmi kapcsolat megszakadása vagy megszakítása miatt érzett düh, elkeseredés vagy a még együtt élő családtagok lelki terrorizálásának szándéka motiválja az elkövetőket. Bár, a törvény volt házastársat ír, és nem nevesíti a még el nem vált, de már különélő férjet/feleséget, azonban a tankönyv őket is ezen minősített eset sértettjeként kezeli. Hozzáteszem, a gyakorlat, vagyis az ügyészségi és bírósági szervek ezzel szemben a törvény szó szerinti értelmezése alapján a külön élő, de törvény szerint még el nem vált házastárs esetében nem állapítja meg a minősítő körülmény meglétét. Ennek megfelelően a kerületi ügyészség abból a 31 büntetőeljárásból, amelyekben az elkövető volt szerelmét zaklatta, 21 esetben döntött a minősített eset megállapítása mellett.

A rendbeliség a sértettek/passzív alanyok számától függ, amit nagyon fontos szem előtt tartani a nyomozás felügyeleti feladatok ellátása során is, hiszen az általam tapasztaltak azt mutatják, hogy a rendőrök általában csak az egyik személyt kérdezik meg, kíván-e magánindítvánnyal élni, de a rá tekintettel szintén megfenyegetett, zaklatott családtagok nyilatkoztatását elmulasztják. (Egyes esetekben, például, ha az elkövető olyan vezetékes telefonhoz tartozó számot hív rendszeresen, amely egy többek által lakott lakásban található, akkor különös alaposággal kell vizsgálni azt is, hogy az elkövető célzata kire terjed ki.)

Sok esetben látszólag zaklatást és egyúttal kényszerítést is megvalósít az elkövető, amikor például volt szerelmét arra akarja rábírní, hogy térjen vissza hozzá, ilyenkor azonban vizsgálni kell, hogy megvalósul-e fenyegetés, vagy erőszak a háborgatás során, illetve azt, hogy a fenyegető/ennek látszatát keltő cselekmény a passzív alany valamely magatartásának kikényszerítésére irányul-e. (A kényszerítés büntette nem valósul meg, ha a zaklatás tényállásának (1) vagy (2) bekezdését és a kényszerítés tényállását is kimeríti az elkövető magatartása.) A vizsgált esetek egyikében sem állt fent olyan körülmény, amely kétségessé tette volna az adott magatartás büntetőjogi minősítésének helyességét.

A vádirati indítványokban 16 esetben (23 %) próbára bocsátást indítványozott az ügyészség, amelyek közül két esetben a bíróság már meg is hozta az indítványnak megfelelő ítéletét. (A többi eljárás még bírósági szakban folyamatban van.) Az ügyészség hét esetben (10 %) tett pénzbüntetésre indítványt, ennél súlyosabb büntetési nemet – közérdekű munkára bocsátás, illetve végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabását – négy-négy esetben tüntetett fel a vádiratban. Két esetben (3 %) nem szerepelt indítvány az elkövető beszámítási

képességének korlátozott volta miatt, erre majd a tárgyalás eredményének függvényében kerül sor.

Végül vizsgáltam az eljárások megszüntetésének okait, ennek eredményeképpen leszögezhető, hogy – a zaklatás jellegéből következően – általában (9 eset; 13 %) bizonyítottság hiányában kerül sor erre a döntésre. A Be. 190. § (1) bekezdésének a) pontjára hat esetben (9 %), ugyanezen bekezdés c) pontjára pedig egy esetben hivatkozott a megszüntető határozat. Az ügyek 10 %-ban, azaz hét esetben az ügyészség megrovást alkalmazott, míg egy ügyet a közvetítői eljárás sikerességére tekintettel szüntetett meg, mivel a terhelt teljesítette azon vállalt kötelezettségét, miszerint semmilyen formában nem kísérel meg kapcsolatba lépni a sértettel. Egy esetben a megszüntetés oka az elkövető kóros – a beszámítási képességet kizáró – elmeállapota (tudathasadásos elmebetegsége) volt.

Már többször utaltam arra, hogy bizonyos, „érzékenyebb” személyiséggel rendelkező személyek azonnal feljelentést tesznek, ha úgy érzik, sérelem érte őket. Ennek ellenkezője is megfigyelhető azonban, amikor a sértett valamely okból nem kívánja a büntetőeljárás lefolytatását. Sajnos nincs adatunk arról, hogy a zaklató magatartással elkövetett bűncselekmények mekkora hányada nem jutott a nyomozó hatóságok tudomására, de vélhetően – főleg a „telefonon megcsörgetős” zaklatások esetében – magas fokú látenciát tapasztalhatnánk. Ennek oka egy részről, hogy a sértettek – mint ahogy egyébként gyakran az elkövetők sem – nem tudják, az ellenük kifejtett magatartás bűncselekmény, vagy bár azzal tisztában vannak, de súlytalannak érzik, nem veszik komolyan (lásd egyik ügyünkben, ahol a sértett úgy nyilatkozott, hogy „a fenyegetéseknek nincs valóságalapja, csak fenyeget, de nem tenné meg, amit mond, mert ő egy hangember”, s így nem is terjesztett elő magánindítványt), illetve sokszor a bűnüldöző szervek iránti bizalmatlanságból, az eljárás eredményességével kapcsolatos kétségeik miatt nem tesznek feljelentést, vagy egyszerűen megbocsájtanak a zaklatóiknak és ezért nem kívánják büntetőjogi felelősségre vonásukat.

Összegzés

A hazai szabályozás kritikája című részben felsorolt fogalmaknak – úgymint rendszeresség, tartósság, háborgatás, megfélemlítés – jogalkotással vagy a bírói gyakorlat egységesítésével egyértelmű meghatározást kell adni. A jelenlegi helyzet ugyanis jogbizonytalanságot teremt azzal, hogy a jogalkalmazónak nincs olyan kapaszkodója, amely megfelelő hatékonysággal segítené őt a döntésben, s így annak meghozatalában túlsúlyban van az eset megítélőjének szubjektuma.

A jogalkotónak ajánlott lenne továbbá annak megfontolása, hogy a zaklatás bűncselekményének egyes fordulatait a könnyű testi sértés és a súlyos testi sértés mintájára azzal is megkülönböztetné egymástól, hogy a Btk. 176/A § (1) bekezdésében szereplő tényállásra a magánvádas eljárások szabályait rendelné alkalmazni.

A kerületi ügyészség gyakorlatában tapasztaltak azt mutatják, hogy az ügyészek (és a bírók) tartózkodnak a távoltartás és a pártfogó felügyelet intézményeinek gyakori alkalmazásától. Érdeemesnek tartanám ennek okát alaposabban kivizsgálni, s az eredmény alapján az ügyészségi gyakorlatot vagy a megjelölt intézményekre vonatkozó szabályokat a megfelelő módon kialakítani. (Álláspontom szerint ugyanis a zaklató személyeknél a pénzbüntetés, illetve akármilyen más egyszeri hátrány nem, vagy alig alkalmas arra, hogy bennük olyan lelki, szellemi változás jöjjön létre, amelynek eredményeképpen belátják korábbi gondolkodás-módjuk, viselkedésük helytelenségét, és képessé válnak az általuk addig elfogadni nem tudott helyzet civilizált kezelésére.)

A statisztikai adatokkal kapcsolatban – a szabályozás újdonságára tekintettel – nehéz megalapozott prognózist felállítani, de mindenképpen reménykeltő, hogy 2009-ben már némileg kevesebb eljárás indult zaklatás miatt, mint 2008-ban. Ennek oka ugyanis lehet az is (az előző fejezet utolsó bekezdésében felsorolt egyéb indokok mellett), hogy a bűncselekmény hatálybalépésének újdonsága egy év alatt már csillapodott, és az ilyen tárgyú feljelentéseket már nem bosszúállás, illetve apróbb kellemetlenségek súlyának felnagyítása, hanem a valóban zaklató magatartást tanúsító személyek felelősségre vonása céljából teszik meg az emberek.

Két jogeset 20 percben

A végszükség mint büntetőjogi jogellenességet kizáró ok előfordulása hétköznapi életünkben korántsem olyan gyakori, mint a sokak által ismert jogos védelem. Ennek oka, hogy a társadalmi viszonyok, és az egyre inkább negatív tendenciát mutató közerkölcs miatt az emberek életére és vagyonára irányuló jogtalan támadások nagyobb veszélyt jelentenek, mint bármely más veszélyhelyzet. Szükséges azonban a társadalom tagjaiban tudatosítani: van lehetőség arra, hogy különféle elháríthatatlan körülmény bekövetkezése esetén magunkat, másokat, illetve vagyonunkat mentjük, akár egy harmadik személynek okozott sérelem útján is.

A végszükség – emberi élet, vagyon vagy közérdek másként el nem hárítható veszélyből való mentése – régóta ismert a társadalmakban, nemcsak természetjogi alapja, hanem írott jogi háttere is van. Azzal, hogy az államhatalom büntetlenséget nyújt a végszükségi helyzetben cselekvőnek, fokozza azt a biztonságérzetet, amit tulajdonképpen ő maga hivatott garantálni saját polgárai számára.

A végszükségről általában

Hosszú évszázadok alatt a legfontosabb kérdés, ami a jogtudósokat foglalkoztatta, az volt, hogy a végszükség objektíve jogos avagy jogellenes cselekmény-e. A hazai jogirodalomban „...Kádár Miklós, Kálmán György, Irk Albert, Kautz Gusztáv szerint a végszükségi cselekmény nem jogellenes és ezért jogtalanságot, mai terminológiával élve társadalomra veszélyességet kizáró okot lát benne.”² Érdekes e tekintetben Angyal Pál felfogása. Ő úgy vélekedett, hogy „...a törvény csak a büntetést engedi el, de hogy a cselekményt jogosnak vagy jogtalannak tekintí-e, nem állapítható meg.”³ Ezen vélemény azonban megkérdőjelezhető, hiszen Kovács Levente szerint „...nem mindegy, hogy jogos vagy jogellenes a végszükségi cselekmény, mert ha jogellenes, akkor helye van ellene jogos védelemnek és ennek már más büntetőjogi vonatkozásai vannak.”⁴

A hatályos Büntető Törvénykönyv sem különíti el egymástól a jogellenességet és a bűnösséget kizáró okokat, így a végszükség intézményét a III. fejezetben „A büntethetőséget kizáró okok” cím alatt taglalja. A Büntetőjogi Kodifikációs Ösztály 1974. évi előterjesztésében úgy vélekedett, hogy a tárgyalt jogintézmény a cselekmény társadalomra veszélyességét zárja ki. Ami pedig nem veszélyes a

¹ Darai P., kormánytisztviselő

² Kovács L.: A végszükség magyar szabályozásának ellentmondása. Javaslat egy új szabályozásra. Magyar Jog, 1994/9. szám

³ Uo.

⁴ Uo.

társadalomra, az nem lehet jogellenes, ezért a végszükség mint büntethetőséget kizáró ok, nélkülözi a jogellenességet.

Btk. 30. § (1) Nem büntethető, aki a saját, illetőleg a mások személyét vagy javait közvetlen és másként el nem hárítható veszélyből menti, vagy a közérdek védelmében így jár el, feltéve, hogy a veszély előidézése nem róható a terhére, és a cselekménye kisebb sérelmet okoz, mint amelynek elhárítására törekedett.

A fentiek szerint a végszükségi helyzet lényege, hogy valaki a saját vagy a mások személyét, esetleg javait közvetlen és másként el nem hárítható veszélyből menti, és ezáltal egy harmadik személy jogát sérti. Abban az esetben, amikor a végszükségben cselekvő életmentés érdekében vagyoni értékekben okoz kárt, az arányosság kérdése fel sem merül, hiszen – hasonlóan a jogos védelemhez – az emberi élet mint abszolút értékkel rendelkező jogtárgy minden egyéb jogtárgyat megelőzően védendő. Az igazi problémát az okozhatja, amikor végszükségi helyzetben emberi életek kerülnek szembe egymással. Olyan helyzet alakul ki tehát, amikor az egyik élet csak a másik sérelme útján menekülhet a veszélyből. Hoványi Gyula tanulmányában az alábbiak olvashatóak: „Ha a végszükség állapotában mindkét ember kölcsönösen kíméli a másik életét, a kímélés folytán mindkettő elvész. Nem lehet mondani, hogy a végszükségben levő sem a másikat ne fossza meg életétől, se magát ne áldozza föl, mert a végszükség állapotát épp a helyzet azon vaskényszerűsége jellemzi, hogy a két személy közül az egyik épp azáltal menekül meg, hogy a másikat föláldozza. Ha mindkettő várakozó állásban marad, mindkettő elvész, és így a várakozás mindkettő részéről azonos az öngyilkossággal.”⁵

Ez a kérdés az erkölcsi aggályokon túl komoly büntetőjogi kérdést is felvet. Hiszen, ha az állam ebben az esetben megbünteti a végszükségben cselekvőt, akkor ugyanaz lesz az eredmény, mint akkor, amikor nem következik be a végszükségi cselekmény: két élet elvesztése anélkül, hogy a tettes felelősségre vonásával büntetőjogi cél (a speciális prevenció) elérése megtörtént volna.

Még nehezebb a kérdés, amikor egy emberélet megmentése vagy több ember megmenekülése a tét. Az objektív megközelítés – az, hogy több emberélet értékeesebb, mint egy – látszólag megoldást hoz, de nem biztos, hogy ezzel igazolható egy ember életének elvétele, még akkor sem, ha ezáltal többen menekülnek meg. A hatalmas precedensanyaggal rendelkező angolszász jogrendszernek sikerült ilyen jogesetet produkálnia: az ügyben eljáró bíróság pedig kénytelen volt tudomásul venni, hogy az esetre nincsen példa a megelőző döntések anyagában. „Nagy szenzációként tárgyalta sokáig ezt a nem mindennapi esetet az egész európai időszaki és jogi sajtó, a vélemények a legellentétebben oszlottak meg, míg végre is az angol királynő kegyelmi ténye tette rá az egész kérdésre a mindenki számára vagy irányába megnyugtató pontot.”⁶

⁵ Hoványi Gy.: Adalék a végszükség jogához (A „Mignonette” eset). Büntetőjogi szakirodalom gyűjtemény. (Szerk.: Horváth T.) 1994.

⁶ Zsoldos Benő kir. ítélőtáblai bír.: Végszükség, jogos védelem. Csendőrségi Lapok, 1934. december 20.

Az első tényállás

1884. május 19-én a *Mignonette* nevű hajó az angliai Southampton városából Sydneybe indult. Július 5-én a Jóreménység-foktól 1600 mérföld távolságra viharba kerültek, az erős hullámozgás betörte a hajó oldalát és pár perc alatt elárasztotta vízzel: a négyfős legénység még idejében, a süllyedés előtt mentőcsónakot dobott le, így mindannyian megmenekültek. A négy férfi (Dudley kapitány, Stephens kormányos, Brooks matróz és Parker hajósinas) a kis csónakon hánykolódtak a tengeren, és 11 napon keresztül répán, valamint a tengerből kifogott teknősbéka húján éltek. Az ezt követő héten már semmiféle élelmük nem volt. A kapitány ekkor azt javasolta társainak, hogy valakit négyük közül áldozzanak fel – sorshúzás útján – a többiek megmeneküléséért. A legénység tiltakozott. A hajótörés 19. napján hajnalban aztán Dudley kapitány elvágta az alvó Parker torkát, és az azt követő pár napon a halott fiú testéből táplálkoztak. A 24. napon egy német kereskedelmi hajó, a *Moctezuma* felvette a túlélőket. Mivel egyikük sem titkolta a lejátszódott véres eseményeket, 1884. november 6-án gyilkosság vádjával mindhárman bíróság elé kerültek.

Az esküdtszék nem tudott egyértelműen állást foglalni a vádlottak bűnösségének kérdésében, így a Koronabírósághoz kegyelemre lettek ajánlva. 1884. december 9-én a Legfelsőbb Büntetőbíróság a vádlottakat bűnösnek mondta ki gyilkosság büntetében, és mindhármukat halálra ítélte: azonban egyhangúan hozzájárultak az esküdtszék kegyelmi ajánlásához. A bíróság a következőképpen érvelt: „Az életföntartás általán szólva kötelesség, de nyilvánvalóbb, magasabb kötelesség annak fölládozása [...] e (magasabb) kötelességek nem a föntartás, hanem a másokért való fölládozás erkölcsi szükségességét róják az emberre. Keresztény államban elég azon példára emlékeznünk, melyet hogy követünk, valljuk...”⁷

A bizonyítás során nehézséget okozott, hogy a hajótöröttek bűnösségét csak a saját beismerő vallomásuk erősítette meg. Dudley ragaszkodott ahhoz, hogy az esetért csak őt terheli felelősség, Brooks pedig teljesen ártatlan: így kettejük közül utóbbi lett az ügyben a koronatanú. A közvélemény megosztott volt az ügyben, az ítéletet Európa minden országában várták. Jelentős mozzanata volt a tárgyalásnak, amikor a hajósinas Parker legidősebb bátyja a nyilvánosság előtt megbojtosította nekik, és kezet is fogott velük, nem hibáztatva őket azért, amit tettek. A vádlottak végül megmenekültek a haláltól: kegyelemképpen a büntetést 6 hónap szabadságvesztésre változtatták. A férfiakat azonban a történet idegileg nagyon megviselték, egészségük tönkrement: szabadulásuk után fél évvel már egyikőjük sem volt életben. Az ítéletet elfogadni életük rövid hátralévő részében sem tudták.⁸

Az esettel kapcsolatosan Gárdus Ferenc a következőképpen vélekedett: „A *Mignonette* menekültjei [...] eleinte nem voltak közvetlen életveszélyes helyzetben,

⁷ Hoványi, i.m.

⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/R_v_Dudley_and_Stephens; <http://teacherweb.com/ON/PerthDistrictCollegiateInstitute/CindyRotar/DudleyvStephens.pdf>

sem pedig életveszélyes állapotban [...] belátták, hogy egymással szemben oly kapcsolatba, viszonyba jutottak, melynek további fenntartása lehetetlen, hacsak nem hártják el a fenyegető veszélyt, az éhségüket egy jogtalan cselekmény elkövetésével, valamelyikük megölésével s elfogyasztásával. Itt azt tapasztaltuk, hogy a veszély állapota egyre fokozódott, majd életveszélyes állapottá válván, egyszersmind életveszélyes helyzet is lett. A Mignonette menekültjei tehát életveszélyes állapotban és helyzetben voltak.”⁹

Angyal Pál álláspontja szerint végszükség esetén a törvény csak a büntetést engedi el: jogdogmatikailag azonban a kérdés nyitott marad, hiszen nem kapunk választ a cselekmény jogosságának vagy jogtalanságának voltára.¹⁰ Mások véleménye szerint ez nem jelenti azt, hogy az ilyen cselekmények nélkülözik a társadalomra veszélyességet. Székely János szerint „...ha egy vétlen (másnak a jogát nem sértő) személyt megölnék, vagy megsebeznek, ez a társadalomra még akkor is veszélyes, ha az elkövetőt a saját vagy hozzátartozója életének vagy testi épségének a (nem önokozta és másként el nem hártható) veszélyből megmentése motiválta. Ami ilyen esetben kétségessé válik, az nem a társadalomra veszélyesség, még kevésbé a jogellenesség, hanem az elkövetőnek a büntetést érdemlősége.”¹¹

Az angol bíróság érvei – miszerint a konkrét esetben a vádlottak önfeláldozása lett volna az egyetlen helyes magatartás – jelennek meg S. F. Harris és A. M. Wilshere álláspontjában is, akik szerint „...valamely személy azért, hogy saját életét megmentse, nem veheti el egy másiktól az életét, aki az ő életét sem meg nem támadta, sem nem fenyegette, sem pedig ellene vagy más valaki ellen irányuló törvénytelen cselekményben nem bűnös.”¹² Ezen álláspont hétköznapi felfogással nézve erősen megkérdőjelezhető. Szükséghelyzetben teljesen természetes reakciónak tekinthető, hogy az ember elsősorban a saját életét menti. Ez az egészséges életösztönből fakad, és nem ítélhető el: a természetjogi törvények alapján minden élőlény elsősorban arra hivatott, hogy a saját életét védje.

A második tényállás

Ahogy a közismert mondás tartja: nincs új a nap alatt. A magát civilizáltnak hirdető Európa már korábban is átélte hasonló esetet, amelyben egy hajótörés túlélői gyilkossághoz és kannibalizmushoz folyamodtak.¹³

1816 nyarán a francia restauráció Bourbon-kormányára egy négy hajóból álló flottát (Loire, Argus, Echu és Meduse) küldött St. Louis kikötőjébe, a mai Szenegál partjaira. A francia tengerészeti minisztérium elkövette azt a hibát,

⁹ Gárdus F.: A végszükség a magyar büntetőjogban. Miskolc, 1938. 54. o.

¹⁰ Angyal P.: A magyar büntetőjog tankönyve. Atheneum Kiadó, Budapest, 1909. 440. o.

¹¹ Székely J.: A jogos védelem. Tanulmánykötet. Az IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványa, Budapest, 1983. 207. o.

¹² Székely, i.m. 192. o.

¹³ http://en.wikipedia.org/wiki/The_Raft_of_the_Medusa

hogy a flotta vezetésére a tapasztalatlan Hugues Duroy de Chaumereys fregattkapitányt nevezte ki. A Meduse a többi hajóhoz képest nagyobb sebességgel haladt, és ennek következtében nem volt mellette kíséret, amikor 1816. június 17-én a partok melletti sekély vízben zátonyra futott. Eleinte a legénység a felesleges terhet a vízbe dobta, ezzel próbálván megkönnyíteni a hajó újbóli vízre bocsátását, majd a sikertelenséget látva a kapitány parancsot adott a fregatt elhagyására. Mivel a hajó lassan süllyedt, így volt idő lebocsátani a hat mentőcsónakot. A nagyszámú legénység elhelyezésére gerendákból egy hevenyészett tutajt ácsoltak. A eredeti terv szerint a tutajt a csónakokkal vontatták volna, de Chaumereys döntése szerint a csónakok a tutaj nélkül indultak el, melyen csaknem 150 ember zsúfolódott össze. Az elszántabb matrózok nagy nehezen a tákolmány közepére küzdötték magukat, a tolongásban viszont zendülés tört ki, és többen életüket veszítették. Élelem hiányában a túlélők a holttestek húsából tartották fenn magukat. Néhány nap múlva a gyengéket és a sebesülteket a túlélés esélyeinek javítása érdekében három matróz és egy katona kivégezte, és a tetemeiket a tengerbe dobta. A pokoljárás 12 napig tartott; ezt követően az életben maradt tizenöt férfit a helyszínre érkező Argus vette fel a fedélzetére.

A Meduse hajóorvosa – aki az egyik túlélője is volt a szerencsétlenségnek –, a sebész Jean Baptiste Savigny Henri, a hatóságoknak kérelmet nyújtott be az ügy kivizsgálása érdekében. Beadványa – és naplója – a Bourbon-ellenes Journal des Débats újság kezébe került, amely leköszölte a hajótörés valós eseményeit. A francia hatóságok az újságot azonnal betiltották, de már későn: a hírt csaknem teljes egészében átvette a londoni Times 1816. szeptember 16-án megjelent lapszáma, így a történetből pillanatok alatt hatalmas nemzetközi botrány kerekedett. A Bourbon-restauráció azonban a lehető legrosszabb időpontban került az európai figyelem középpontjába, hiszen még javában folyt Bonaparte híveinek politikai életből való eltávolítása. Ezért a kormányzat gyorsan megtalálta az események bűnbakját de Chaumereys fregattkapitány személyében, akit egy gyorsított büntetőeljárás során a Port de Rochefort-i hadbíróóság gyilkosságban való közreműködés miatt halálra ítélt. A kivégzés azonban elmaradt, a férfi börtönben letöltött három év után szabadult. Savigny és Alexandre Corréard földrajztudós – aki mellelleg szintén részese volt a szenvedéseknek – *Naufrage de la Frégate la Méduse* címmel könyvet írtak a történetekről, amely 1817 és 1821 között öt kiadásban jelent meg, többek között angol, német és olasz nyelven is.¹⁴

Jogos védelem vagy végszükség?

A végszükségi helyzet az alábbiak fennállását tételezi fel: 1. közvetlen veszélyhelyzet; ami 2. másként nem hárítható el; 3. a végszükségben cselekvőt ezen veszély előidézésében nem terheli sem szándékosság, sem pedig gondatlanság (azaz nyilvánvaló a helyzet véltenszerűsége); 4. az elhárítás kisebb sérelmet okoz,

¹⁴ http://www.experiencefestival.com/The_Raft_of_the_Medusa_-_History/id/2069105

mint, amit az elhárítani kívánt szituáció okozott volna. Ha ezen konjunktív feltételek bármelyike hiányzik, az elkövető nem hivatkozhat eredményesen a végszükségi helyzet fennállására, mivel cselekménye nélkülözi annak jogi alapját.

A jogos védelem és a végszükség sok hasonló vonást mutat, amely a szabályozni kívánt hasonló helyzetből természetszerűleg fakad, éppen ezért fontos a két jogintézmény elhatárolása.

1. A *védendő jogtárgyak* köre erre nem nyújt kellő alapot, hiszen a jogos védelemben és a végszükségben cselekvő személy is a saját, illetőleg mások életét, javait vagy a közérdeket menti magatartásával.
2. Mind a két esetben kell lennie valamilyen *veszélyforrásnak*. A jogos védelem esetén ez a jogtalan támadás, a végszükségnél pedig a veszélyhelyzet. Az előbbinél a támadás vagy megindult, vagy közvetlenül fenyegető; nem tartalmazza azonban a másként el nem háríthatóság kritériumát, ami a végszükség esetében a veszélynek a közvetlenség mellett további fogalmi eleme.
3. A *védelmi (mentő) tevékenységet kifejtők* köre bárki lehet. A megtámadotton, illetve a veszélyhelyzetben lévők mellett harmadik személy is kifejtheti az elhárítási tevékenységet. A végszükség esetében viszont az a személy, akinek a veszély valószínűsítése hivatásánál fogva kötelessége, végszükségi helyzetre nem hivatkozhat.
4. A *sérelmet elszenvedők* köre (passzív alanyok) erős eltérést mutat. Jogos védelemben a védekezést mindig egy ember jogtalan támadása váltja ki, az elhárítási tevékenység bekövetkezése tehát a passzív alanyra róható fel. A végszükség esetében az elhárítási cselekmény kiváltója valamely természeti esemény, erőhatalom, rendkívüli körülmények stb. Az elhárítás során kárt szenvedő személy (akire a veszélyt áthárítják) vétlen, így őt valamely törvényen alapuló jogában éri sérelem.
5. A *védelmi (elhárítási) tevékenység* mindkét esetben aktív magatartást feltételez, a szükségesség és arányosság követelményével egybekötve. A végszükség esetében azonban csak kisebb sérelem okozása megengedett. Tehát az elhárítani kívánt veszély nagyobb kárral kell, hogy fenyegeessen, mint az a konkrét sérelem, amelyet a végszükségben cselekvő személy realizál – ellenkező esetben a cselekvő már büntetőjogi felelősséggel tartozik.
6. A *jogkövetkezmények* terén a jogos védelem és a végszükség egyaránt büntethetőséget kizáró ok, vagyis a cselekvő mentesül a büntetőjogi következmények alól. A szükségesség és arányosság megsértése esetén a szabályozás szintén hasonlóságot mutat: az ijedség vagy a menthető felindulás büntetlenséget vagy a büntetés korlátlan enyhítését eredményezi.

Ezen ismérvek alapján problémát a jogos védelem és a végszükség elhatárolása, csak határesetek alkalmával jelenthet, ideértve azt a jogelméleti álláspontot, miszerint emberi magatartás is előidézhet olyan helyzetet, amelyben végszükségnek lehet helye. A bírói gyakorlat azonban nem látszik megerősíteni ezt a felfogást. Kiemelést érdemel, hogy a jogos védelem és a végszükség egymást kölcsönösen kizárja: az adott feltételek fennállása esetén vagy az egyik, vagy a másik megállapítása lehetséges.

A 23/1990. (X.31.) AB határozat

Fent hivatkozott döntésében az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy „...a Btk.-nak és a kapcsolódó hivatkozott jogszabályoknak a halálbüntetésre vonatkozó rendelkezései az élethez és az emberi méltósághoz való jog lényeges tartalma korlátozásának tilalmába ütköznek. Az élettől és az emberi méltóságtól halálbüntetéssel való megfosztásra vonatkozó rendelkezések ugyanis az élethez és az emberi méltósághoz való alapvető jog lényeges tartalmát nemcsak korlátozzák, hanem az életnek és az emberi méltóságnak, illetve az ezt biztosító jognak a teljes és helyrehozhatatlan megsemmisítését engedik meg. Ezért megállapította alkotmányellenességüket és megsemmisítette ezeket.” Hogy kapcsolódik ez a döntés a végszükség kérdéséhez?

Dr. Sólyom László alkotmánybírónak a határozatban kifejtett párhuzamos véleménye szerint „...az élethez és méltósághoz való jog egységes szemlélete [...] elkerülhetetlenné teszi a jogos védelem új indokolását, legalábbis arra az esetre, ha az élet ellen támadót megölik. [...] Ha ugyanis az élethez való jogtól megfosztás fogalmilag önkényes, akkor senkinek, semmilyen körülmények között nem lehet joga arra, hogy egy másik ember életét elvegye. A jogos védelem problémája érvényes minden más esetre is, amikor törvény »megengedi« az élet elvételét, mint pl. végszükségben vagy előljáró parancsára.”

Fenti kijelentés pozitivista értelmezése szerint az élethez és méltósághoz való jogtól megfosztás fogalmilag önkényes: az vonatkozik az élettől való minden megfosztásra, így a jogos védelemre, a végszükségre és az előljáró parancsára megvalósított életelvételekre is.

Bár Dr. Sólyom László álláspontjában a jogos védelemmel példálózik, azonban analóg módon a gondolatmenetet tovább fűzi, vonatkoztatva azt a végszükségre is. Indokolása szerint „...élet csakis étellel lehet arányos. Ha anyagi javakat vagy a közérdeket ért támadást a támadó megölésével hátrítanak el, a büntetethez nem lehet a jogos védelem szabálya alapján kizárni. A kérdés azonban fennmarad: miért nem büntethető az, aki az életet ért támadást a támadó megölésével hátrítja el? Ha a megtámadott megöli támadóját, a »jogos védelem« biztosította büntetethetlenséggel a jog nem az élettől való megfosztás jogszerűségét ismeri el, hanem annak a szituációnak jogon kívüliségét, amelyben a támadás és elhárítása lezajlott. A jogos védelem helyzete csakis akkor áll fenn, ha életek közötti választásról van szó, »a halál újraelosztásáról«, mert a megtámadott élete csak a támadó élete árán maradhat meg. A halált azonban a jog nem oszthatja el és nem oszthatja ki. Ebben a határhelyzetben a jog nem köteles és nem jogosítja semmire a megtámadottat. Jogot a támadó megölésére nem adhat, de ugyanazon okból azt sem írhatja elő, hogy a megtámadott túrni köteles: ezzel ugyanis az ő élete felett rendelkezne. Így tehát a természeti állapot tér vissza azokra a pillanatokra, amíg az életek közötti választás szituációja fennáll. Lélektanilag is ugyanerről van szó: az életösztön megnyilvánulásáról, amely áttörhet minden civilizációs korlátot; a túléléshez való sajátosan nem emberi »jog«-ról (amely az állatoknak is

megvan). A választási helyzet megszűntével lép be újra a jog, amely azonban csak kompetenciája határait, vagyis a »jogos védelmi helyzet« feltételeinek meglétét vizsgálja, s ami ott történt, nem értékeli.”

Záró gondolatok

A történelmi társadalmakban az aktus, amellyel törvénybe foglalták a végszükség már meglévő intézményét, ösztönzi az egyént arra, hogy szükség esetén semlegesítse azt a helyzetet, amely veszélyt rejt saját magára, vagyonára, esetleg az államra vagy akár az egész társadalomra nézve. Veszélyhelyzet idején életbe lépnek a természeti „farkastörvények”: a pozitív jog kikapcsol, és a szemben álló felek az *ius naturae* hatálya alá kerülnek.

Az ismertetett két példa világosan mutatta: a fenti esetek annyira megdöbbentőek, hogy a megoldás során az utca embere akár döntésképtelen helyzetbe is kerülhet. A bíró azonban ezt nem teheti meg: neki ítéletet kell hozni akkor is, ha hasonlóra a korábbi gyakorlatban még nem volt példa.

Jelen cikkben nem volt céлом a Btk. 30. §-ának elemzése; úgyszintén nem állt szándékomban állást foglalni a jelenleg hatályos szabályozás mellett, sem pedig ellen. Kizárólag arra szerettem volna ráirányítani a figyelmet, hogy a büntetőjogi változások elsősorban a társadalmi alakulások eredményeiként jelentkeznek. Mindenképpen fontos, hogy mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó megfelelően tudjon reflektálni a mai társadalom által megkövetelt egyre nehezebb kihívásokra. Egy modernkori követelményeknek is megfelelő jogi szabályozásnak – mint ahogy azt láttuk – nem árt felkészülni a legkülönlegesebb helyzetekre, még akkor is, ha azok előfordulását legdurvább rémálmainkban sem szeretnénk.

Jogos védelem a birtokvédelem területén

*„A jogérzet, cserbenhagyva a hatalomtól, melynek pedig védenie kellett volna, elhagyja a törvény talaját...”
Rudolf von Jhering: Küzdelem a jogért²*

A birtokvédelem jogintézménye a magyar jogi életben mindig is egy problematikus területnek számított, ma sincs ez másképpen, a jelenleg rendelkezésre álló szabályozási eszközök szinte „alkalmazhatatlan” volta miatt (gondolok a jegyzői birtokvédelem jogi szabályozására³). Az ezzel kapcsolatos jogalkalmazási problémákat, valószínűleg a következtelen jogalkotási mechanizmus okozza, amely a jogi szabályozás eszközszerében „kaotikus állapotot” hozott létre. Ez alapvetően azzal a ténnyel van összefüggésben, hogy a birtokvédelem jogszabályi keretei a polgári jog talaján belül biztosítanak védelmet az állampolgárok számára, mégis számtalan olyan esettel lehet találkozni, amikor a büntetőjogi felelősség megállapításának a kérdése is felmerül. Ebben a körben megkerülhetetlen kérdés az, hogy a birtokháborítást elszenvető személy cselekménye a birtokállapot megóvása érdekében a birtoksértővel szemben milyen jogi megítélés alá eshet. A polgári jog területére tartozó jogos vagy jogellenes önhatalom tartozhat-e a büntetőjog általános része körében szabályozott jogos védelem körébe?

Jelen tanulmány megkísérli feltárni a birtokvédelem jogintézményét érintő, büntetőjogilag is értékelhető magatartások, valamint a büntetőjog keretein belül szabályozásra kerülő jogos védelem elhatárolása során vizsgált kapcsolódási pontokat, a rendelkezésre álló joggyakorlat és különböző elméleti megközelítések alapulvételével.

Néhány gondolat a birtokvédelemről

A birtoklás tényének kétséget kizáróan a legfontosabb jogkövetkezménye, joghatása, a birtokvédelem. A birtokvédelem a jogszerűen hatalmunkban tartott vagyontárgyakhoz fűződő jogaink védelmét szolgálja más személyekkel szemben. A birtok, mint egy abszolút szerkezetű jogviszony alapján, a birtokos mindenki mástól követelheti azt, hogy tartózkodjon a fennálló birtokállapot jogalap nélküli, más néven önhatalmú megváltoztatásától és megzavarásától⁴. A jogrendszer

¹ Alföldi Á. D., PhD hallgató, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

² Varga Cs.: Jog és filozófia. Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 12. o.

³ 228/2009. (X. 16.) kormányrendelet a jegyző hatáskörébe tartozó birtokvédelmi eljárásról

⁴ Ptk. 188. § (1) bek.

nem engedi, hogy valaki önbíráskodást gyakoroljon és erőszakosan változtassa meg a birtoklás tényleges állapotát, még ha egyébként őt illetné is meg a birtoklás joga. Ilyen esetekben a kívánatos magatartás az, hogy az érintett az igényét törvényes úton érvényesítse.

A birtokvédelem vizsgálatánál nem a jog megszerzéséhez vezető jogi tényállás az irányadó, hanem a tényleges helyzet, ezért a birtokot, mint *tényleges állapotot* szokták szembehelyezni a joggal. Az, hogy a birtokot a jogrend oltalomban részesíti, nem jelenti szükségképpen azt, hogy a birtok valamely olyan jogot fed, amely birtoklásra jogosít, hanem azt, hogy a birtoklás pusztá tényéhez jogkövetkezmények – mint a birtokvédelem – fűződnek⁵.

A birtokvédelemnek tehát az az alapvető célja, hogy megóvja a fennálló birtokhelyzetet. E jogviszony alapján ma már a birtokvédelem nem kifejezetten a birtokosnak a dolog feletti zavartalan hatalomgyakorlását oltalmazza, hanem védi a birtokos környezetét, biztosítja azokat az emberhez méltó életfeltételeket, amelyek között a birtokos valamely dolgot birtokol. Ennek következtében a birtokosnak a dologhoz fűződő kapcsolata gyakran másodrendűvé válik, és előtérbe kerül az emberi környezet megóvása⁶. A birtoklás tényén alapuló birtokvédelem egyik elvi alapja az önkényesség, az önbíráskodás kizárása⁷.

A mai magyar jogszabályi környezet a birtokvédelemre⁸ többféle eszközt is biztosít a birtoksértést elszenvedő személy számára. Polgári Törvénykönyvünk⁹ (a továbbiakban Ptk.) szerint a birtoklásában megsértett személyt elsősorban a közigazgatási úton igénybe vehető birtokvédelem (posszesszórius birtokvédelem, avagy a jegyzői birtokvédelem) és a bíróság által nyújtott birtokvédelem illeti meg (petitórius birtokvédelem, azaz birtokper) a törvényben megjelölt feltételek fennállása esetén. Ezek mellett azonban a Ptk. lehetőséget biztosít arra, hogy a jogosult a birtokháborítást önhatalommal¹⁰ megakadályozza, illetőleg a már elkövetett birtokháborítás következményeit önhatalommal elhárítsa.

A javak védelme tehát magába foglalja a vagyoni jogok, valamint az ezek tárgyául szolgáló vagyontárgyak polgári jogi és büntetőjogi védelmének a jogát. A javak kapcsán a büntetőjog sem csupán a tulajdonosi jogokat védelmezi, a védelem ugyanúgy megilleti a birtokost is¹¹.

⁵ Szladits K.: A magyar magánjog vázlata I. rész. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. 181. o.

⁶ Petrik F.: Tulajdonjogunk ma a dologi jog mai érvényében. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2007. 302. o.

⁷ Lásd bővebben: Elek B.: A vadászszenvedély bűncselekményei. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 41. o.

⁸ A birtokvédelem tekintetében a Ptk., a Btk. és a vadászati törvény tartalmaz rendelkezéseket a jogellenes támadás elhárítása vonatkozásában.

⁹ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

¹⁰ Ptk. 190. § (1)–(2) bek.

¹¹ Belovics E.: A büntethetőséget kizáró okok. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2009. 94. o.

A jogos önhatalom határai

Általánosságban megállapítható, hogy a vagyon és a különböző javak ellen irányuló támadás, védekezéssel hárítható el¹². Alapvetően a magánjogi kódexünk az a jogszabály, amely lehetőséget teremt a birtokos számára, hogy minden olyan támadást hárítson el önhatalom által, amelyek zavarják, vagy akadályozzák a birtoklásban. A törvény természetesen csak bizonyos feltételek együttes fennállása esetén engedi meg az önhatalom alkalmazását.

A megengedett önhatalom egyik formája az, amikor a birtokos fellép az elvesztett birtok visszaszerzése céljából, azonban a téma szempontjából nagyobb jelentőséggel bír a jogos önhatalom másik formája, amely nem más, mint amikor önhatalom gyakorolható a birtok ellen irányuló támadás esetén azzal a céllal, hogy a birtokos a támadást elhárítsa. Itt kell megjegyezni azt, hogy a birtok elleni támadás és a birtokháborítás fogalma között minőségi különbség van. Támadáson csak azt a magatartást lehet érteni, amely közvetlenül a dolog felett gyakorolt hatalmat fenyegeti, nem pedig a dolog rendeltetésszerű használatához fűződő érdeket. Ehhez képest a birtokos erőszakkal meghiúsíthatja, hogy a dolog birtokát elvonják tőle, megakadályozhatja, hogy más a dolgot használatba vegye, az ingatlanra behatoljon, azon átjárjon, az állagot rongálja. Azonban a dolog feletti hatalmat nem veszélyeztető, pusztán a használathoz fűződő érdeket zavaró magatartást erőszakkal elhárítani nem szabad¹³.

A jogos, más néven megengedett önhatalom csak akkor alkalmazható, ha a birtok megvédéséhez szükséges mértéken nem terjed túl. A szükséges mérték meghatározásánál általában abból kell kiindulni, hogy a támadás elhárítása, illetőleg a birtok visszaszerzése érdekében nem lehet a birtoksértőnek aránytalanul nagyobb hátrányt okozni, mint amit a birtokos részére a birtokháborítás jelentene¹⁴. Ilyen esetekben az önhatalom nem arányos a birtokháborításból eredő hátránnyal, mivel a megengedett mértéket meghaladja¹⁵. Ennek a következménye kártérítési kötelezettség, vagy akár büntetőjogi felelősség megállapítása is lehet. Ezekben az esetekben, mikor a birtokát védő személy büntetőjogi felelőségre vonásának kérdése kerül szóba, teljes joggal merülhet fel az a kérdés, hogy a birtoksértést elszenvedő – aki a birtoka megóvása végett cselekedett – jogos védelmi helyzetben fejtette-e ki az értékelendő magatartást. Erre a kitűnő példa a

¹² Ez ugyanúgy vonatkozik a tulajdonjog gyakorlására, mint a birtokláshoz való jogosultságra, tekintve azt, hogy a birtoklás a tulajdonjog részjogosítványa.

¹³ Például a birtokos nem jogosult arra, hogy erőszakkal megakadályozza a szomszéd által folytatott olyan tevékenységet, amely akár zajjal, akár bűzzel vagy egyéb behatással a környezetet zavarja. Ezek az esetkörök tipikusan a jegyző által nyújtott birtokvédelem körébe tartoznak, habár az eljárása nem szokott eredményre vezetni a törvény által nyújtott korlátozott eszköztár miatt.

¹⁴ Például a telken való átjárás miatt testi sérülés okozása

¹⁵ Benedek K. – Kemenes B. – Szilágyi D.: A polgári törvénykönyv magyarázata 1. (szerk.: Gellért Gy.), KJK-KERSZÖV Kiadó, Budapest, 2004. 684–685. o.

Legfelsőbb Bíróságnak az a döntése, amelyben leszögezte, hogy a birtokvédelem körében alkalmazott önhatalom is megalapozhatja a jogos védelem megállapíthatóságát¹⁶. Az viszont tény, hogy ez a téma igen kényes pontja a magyar büntetőbíróságok jogalkalmazásának, mivel túl sok olyan kérdése van, amit nem lehet teljes bizonyossággal megválaszolni.

Jogos védelem útján biztosított birtokvédelem (mint vagyónvédelem) és annak problémái

A javak védelme magába foglalja a vagyoni jogok, valamint az ezek tárgyául szolgáló vagyontárgyak polgári jogi és büntetőjogi védelmének jogát is, azonban az életviszonyok folyamatos, dinamikus fejlődése és változása miatt egyre nagyobb problémát okoz ezeknek a – jogszabályok által biztosított – „védelmi eszközöknek” az olyan igénybevétele, amely valóban a megjelölt védelmi szerepet tölti be.

A bűnügyi statisztikai adatok szerint a vagyon elleni bűncselekmények gyakorisága a kilencvenes évekre igen nagy, addig még nem tapasztalt méreteket öltött. Ez a folyamat már önmagában is képes arra, hogy az ilyen cselekményeket elszennvedő lakosság biztonságérzetének a megrendülését eredményezze¹⁷. Emellett jelentős negatív „externáliaként” lép fel az a jelenség is, hogy az „átlag” állampolgár még azt is tapasztalja – a közvetlen vagy közvetett környezetében bekövetkező események által –, hogy az egyre sűrűbben ismétlődő lopásokat és egyéb vagyon ellen elkövetett bűncselekményeket hiába jelentik fel a munkával túlterhelt rendőrségen, az ismeretlen elkövetők elleni nyomozások sorozatosan kudarcba fulladnak, így nem meglepő az, hogy a jogos védelem lehetőségének gondolata egyre jobban erősödik az egyén tudatában.

Az vitathatatlan tény, hogy a jogos védelmi helyzet megítélésének egyértelmű és kialakult bírói gyakorlata van, ha a támadás valakinek az élete, testi épsége ellen irányul. Sokkal komolyabb problémákat vet fel, ha a jogtalan támadások célpontjai a vagyoni javak. A bírói gyakorlat ezzel óhatatlanul egy olyan ún. joghézagot alakított ki, amelynek az a legfőbb indoka, hogy a Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve, amely a jogos védelem alkalmazásának lehetőségeit taglalja – mely középpontjában az elhárító magatartás arányosságának mértéke áll – kifejezetten az élet és testi épség elleni bűncselekmények vonatkozásában határozza meg az eszköz – és mértékarányosság kérdését, azonban a vagyon ellen támadások elhárítása során kifejtett jogos védelemről nem esik szó benne. A legnagyobb és egyben „legkockázatosabb” jogértelmezési defektet az arányosság¹⁸ megítélés-

¹⁶ EBH 2007. 1584. (Legf. Bír. Bfv. I. 837/2006.)

¹⁷ Kormos E.: Jogos védelem vagyon elleni támadás esetén. *Ügyészek Lapja*, 2000/1., 5. o.

¹⁸ Az arányosság fogalmát kétféle értelemben szokták használni, hol eszköz-arányosságot, hol kár-arányosságot értenek alatta. Az eszköz-arányosság, mint a középkori pandektajog fegyveregyenlőségi (paritas armorum) elvének maradványa, a talio és a bírósági párviadal elemeit viszi a jogos védelem intézményébe. Nem az agresszor és a védekező fegyvereit,

sének kérdése okozza a vagyonsvédelem területén. A vagyons jogos védelme körében megoldandó problémát az arányos védekezés szempontjából főként azon esetek vetnek fel, amikor a diszpozíciószerű vagyons elleni támadás személy elleni erőszakos vonásokat nem tartalmaz. A személy elleni erőszakot is magában foglaló vagyons elleni jogtalan támadás esetén a személyhez fűződő jogok (pl. élet, testi épség) megelőzik a vagyons jogokat, így a védelmi cselekményeknek a joggyakorlat által megkövetelt arányossága a jogtalanul megtámadott oldalán esetleg bekövetkező, vagy közvetlenül fenyegető veszély személy elleni támadás mértékétől függ¹⁹.

A vizsgálat szempontjából kézzelfogható tény az, hogy a vagyons elleni támadás elhárítását a leggyakrabban és legtöbbször erőszakos magatartással lehet elhárítani. Fayer László már a XX. század elején megfogalmazta, hogy „a vagyons jogos védelemnél legkényesebb a relativitás kérdése.”²⁰ Az alapprobléma itt vetődik fel, ugyanis a tisztán vagyons elleni támadások esetén az egymással „szembefeszülő jogok”, vagyis a megtámadott vagyonshoz fűződő jogai és a támadó személyiségi jogai (pl. élethez való jog²¹) nem homogének, így azok összehasonlíthatósága, összemérhetősége az érintett jogok objektív természete miatt fogalmilag kizárt²². Amint már fentebb említettem, a 15. számú irányelv ezzel a kérdéssel egyáltalán nem foglalkozik, valamint az esetjog sem túl gazdag a vagyons jogos védelmének büntetőjogi megítélés tekintetében.

Napjaink büntetőjog-tudományának képviselői²³ a szóban forgó megközelítési lehetőségek közül szinte kivétel nélkül valamennyien a cselekmény absztrakt társadalomra veszélyességét kifejező büntetési tételek egybevetésének gondolatával foglalkoznak. Ha megkíséreljük egybevetni a büntetési tételeket, és így akarunk választ kapni arra, hogy mely sérelmek tekinthetők egymással arányosnak, a következő eredményekre juthatunk. Vegyünk egy életszerű példát. A lopás²⁴ büntetési tételeit vesszük alapul itt a lehetséges védekezést vizsgálva, elhárításra

hanem az utóbbinak rendelkezésre álló és az általa ténylegesen használt eszközöket kell egymással összehasonlítani. A kár – arányosság értelmében a jogos védelemmel okozott hátrány nem haladhatja meg lényegesen azt a hátrányt, amellyel az elhárítandó cselekmény fenyeget.

¹⁹ Ujvári Á.: Hagyományok és változások a jogos védelem elvi és gyakorlati megítélésében. Magyar Jog, 2002/6., 343. o.

²⁰ Fayer L.: A magyar büntetőjog kézikönyve. Franklin Társulat, Budapest, 1900. 323. o.

²¹ A 23/1990. AB határozat is jelentős relevanciával bír a témát tekintve, ugyanis az élethez való jog korlátozhatatlanságának alkotmányos követelményét erősíti meg. A jogos védelem tekintetében a határozat párhuzamos véleményében található a jogos védelem vonatkozásában kifejtett álláspont, mely szerint „amennyiben az elhárítás a támadó megölésében testesül meg, a jogos védelmet nem lehet a társadalom védekezésének titulálni, ha ugyanis az élethez való jottól megfosztás fogalmilag önkényes, akkor senkinek, semmilyen körülmények között nem lehet joga arra, hogy egy másik ember életét elvegye.”

²² Ez a relativitás problematikája.

²³ Például Székely János, Kormos Erzsébet, Kónyáné Kurucz Katalin, Ujvári Ákos

²⁴ Btk. 316. §

alkalmas magatartásként az arányossági tényezőt figyelembe véve, a személyes szabadság megsértése és az élet és testi épség elleni bűncselekmények jöhetnek szóba. Tovább gondolva a szituációt, a személyes szabadság megsértését az elképzelhető védekezési módok közül ki lehet zárni, ugyanis a büntetőeljárás törvényünk²⁵ (a továbbiakban Be.) tartalmaz egy olyan rendelkezést, ami alapján „a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt bárki elfoghatja, köteles azonban őt a nyomozó hatóságnak haladéktalanul átadni; ha erre nincs módja, a rendőrséget értesíteni”.²⁶ Elmondható az, hogy ezzel a szabállyal a jogalkotó a szükségesség követelményét megvalósította. Ezzel a törvényi kitételrel összefüggésben a Legfelsőbb Bíróság egy döntésében²⁷ rámutatott arra, hogy a Be – ben biztosított jogosultság magában foglalja az elkövető ellenállásának a megtöréséhez szükséges – akár enyhébb testi sérüléssel is párosuló – fizikai erőszak alkalmazásának megengedettségét is. Természetesen az elfogási jog gyakorlója – akivel szemben jogos védelemnek jogtalanság hiányában nincs helye – egyúttal jogos védelmi helyzetbe is kerül, amennyiben az elfogott tolvaj vele szemben erőszakot alkalmaz, feltéve, hogy addig nem volt abban²⁸.

Álláspontom szerint ennek ellenére az elfogási jog mégsem az az eszköz, amely megfelelő megoldást nyújthatna a vagyoni jogok védelme érdekében. Emellett azonban elfogadható az elfogás során enyhébb testi sérüléseket eredményező erőszak alkalmazása, mivel ez arányos elhárító cselekményként is elismerhető. Ilyen esetekben nem lehet kérdés, hogy az élet kioltására irányuló cselekményről nincs szó. Visszatérve a példaként felhozott lopásra, ha a tényállás különböző súlyú eseteit összevetjük a jogos védelem során kifejtett cselekmények büntetési tételeivel – tekintettel arra, hogy itt szoros arányosságnak kell megvalósulnia –, akkor ez az alábbiakat jelentené: A bűncselekménynek minősülő, de szabálysértési értékre elkövetett lopást, valamint a minősítő körülmény nélküli kisebb értékre²⁹ elkövetett lopást, már maradandó testi fogyatékosságot okozva is, s ha azt dolog elleni erőszakkal követik el, akkor ezt már életveszélyt vagy halált okozó testi sértéssel is el lehet hárítani. Azt viszont, hogy mekkora lenne az általa okozni szándékolt sérelem súlya a jogos védelmi helyzet fennálláskor valójában nem lehet előre látni³⁰.

Mindezen körülmények számbavételekor megállapítható az, hogy az arányosság méréséhez a vagyon elleni bűncselekmények esetén felmerülő jogos védelem vonatkozásában nincsen viszonyítási alap. Az arányosság megállapítása még abban

²⁵ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

²⁶ Be. 127. § (3) bek.

²⁷ EBH 1996. 70.

²⁸ Barkóczy S.: A jogos védelem és a végszükség aktuális problémái. *Bibliotheca Iuridica Seminarium* 15 (szerk.: Filó Mihály) Budapest, 2008. 39–40. o.

²⁹ A Btk. értelmező rendelkezései szerint [138/A § a.) pontja] kisebb érték nem más, mint a húszezer forintot meghaladó, de kétszázezer forintot meghaladó érték.

³⁰ A vagyon elleni támadást észlelő személy, amikor a védekezés kérdésében döntenie kell, azt láthatja, hogy a támadás a vagyon ellen irányul, de hogy mekkora sérelmet okozna, azt nem.

az esetben is komoly problémát okoz, amikor az okozandó sérelem pontosan kiszámítható. Vajon lehet-e azt állítani, hogy ha 200.000 HUF értékű dolgot akarnak elvinni, akkor legfeljebb súlyos testi sértést okozó módon lehet elhárítani, ha pedig 201.000 HUF értéket, már maradandó testi fogyatékoságot okozva, s ha netán ezt a cselekményt bünszövetségben követik el, úgy életveszélyt vagy halált okozva is?³¹ Sajnos azt lehet csak leszögezni a megválaszolendő kérdés kapcsán, hogy az egymással szembenálló jogok, mint eltérő jogi tárgyak között összeegyeztethetetlen konfliktus van. Az egymással szembeesülő bűncselekmények büntetési tételei éppúgy nem nyújtanak fogódzót, mintha kizárólag az elkövetési értéktől tennénk függővé a jogos védelmi helyzetben megvalósítható élet és testi épség elleni védelmi cselekmények mértékét³².

A birtok megóvása során alkalmazott óvó-védő berendezések használatának ambivalenciái

Az emberi természetre nagyrészt jellemző az, hogy a vagyontárgyait törekszik a lehető legnagyobb biztonságot nyújtó védelemben részesíteni, legyen szó tulajdonjogról, avagy pusztán birtoklásról. Ehhez még párosul az a kriminológiai jelenség is, hogy főként az utóbbi időben a vagyon elleni bűncselekmények elszaporodása egyre jobban növekszik. Ennek a társadalmi jelenségnek „makroszinten” az lehet a magyarázata, hogy a piacgazdaságra való áttérés jelentős strukturális változásokat idézett elő a gazdaságban, a magántulajdon térhódítása és a növekvő számban megjelenő szegénység is kísérő jelensége volt az elmúlt évek társadalmi átalakulásának. Hazánkban a vagyon elleni bűnözés jelentős részben szükséglet szülte bűnözés (megélhetési bűnözés). Társadalmunkban tehát kitermelődnek olyan rossz körülmények között élő csoportok, amelyek (reális vagy nem reális, valós vagy vélt) szükségleteiket bűncselekmények elkövetésével elégítik ki.³³

Az utóbbi húsz évben a vagyon elleni bűnözés az össz-bűnözésen belül a bűnözési arányt figyelembe véve a legmagasabb, továbbá a vagyon elleni bűncselekmények³⁴ aránya 2009-ben regisztrált bűncselekmények 64 %-át tette ki³⁵. Ilyen körülmények között tehát nem csoda az, hogy az állampolgárok úgy próbálják –

³¹ Kónyáné Kurucz K.: Szükséges-e az arányosság a jogos védelemhez? Magyar Jog, 1985/10., 874. o.

³² Ujvári Á.: A jogos védelem megítélésének új irányai. Budapest, Ad Librum Kft., 2009. 202. o.

³³ Gönczöl K. – Kerecsi K. – Korinek L. – Lévay M. (szerk.): Kriminológia – Szakkriminológia. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 350. o.

³⁴ A vagyon elleni bűnözés legnagyobb hányada lopás, amely nagyjából az összes vagyon elleni bűncselekmények 50 %-át teszi ki. A lopásokon belül az állampolgárokat az ún. betöréses lopások – ezen belül is inkább a lakásbetörések és a gépjárműlopások, különösen a személygépkocsi lopások – számának alakulása érinti érzékenyen.

³⁵ Az ezredfordulót követő bűnözési helyzet (Elemzés az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika adatai alapján) – ENYÜBS Statisztikai Rendszer, <http://crimestat.b-m.hu/Bűnözési%20helyzetértékelés.pdf>

megelőzési céllal – védeni a vagyontárgyaikat, hogy különböző típusú védelmi berendezések alkalmazását veszik igénybe.

Az ENSZ egy felmérést készített nemzetközi viszonylatban a vagyon elleni bűncselekmények sértettjei vonatkozásában arról, hogy a sértettek milyen szituatív³⁶ bűnmegelőzési eszközöket vesznek igénybe a jogtalan támadások esetén.

A felmérés alapján ezeket a magatartásokat három nagy csoportba lehet sorolni:

1. Azon emberi magatartások, melyek a bűncselekmények bekövetkezésének megelőzését szolgálják. Tipikusan ebbe a kategóriába tartoznak a házörző kutya tartása, egyszerű biztonsági zár felszerelése, kerítés kialakítása stb.
2. A második csoportba már azok az eszközök tartoznak, amelyek speciálisak és aktívak. Ezeknek az az elsődleges céljuk, hogy megnehezítsék az illetéktelen behatolásokat az adott ingatlanra. Ebbe a körbe tartoznak az elektronikai vagy elektrotechnikai és mechanikai eszközökkel kombinált egyedi ajtózár, lakat, rács, távfelügyeleti eszközök, különféle riasztók, az otthon tartózkodást imitáló időkapcsolós hanghatást és világítást produkáló rendszerek stb.
3. A harmadik típusú eszközök körét a közösségi alapú megelőzési eszközök jelentik, amelyek más szereplőket is bevonnak a védelembe (pl. szomszédok, polgárőrség)³⁷.

Ezek az eszközök hatásosak is lehetnek, és kétséget kizáróan hatásosak is más államokban. Azonban Magyarországon csak az első két kategória az, amely jelen van. Talán ez betudható a magyar társadalom és a magyar emberek „mentalitásának” is.

Elmondhatjuk azt, hogy a közbiztonság folyamatos romlása valamennyire szükségessé teszi a jelző, védő mechanizmusok kialakítását, azonban a bűnelkövetés megelőzését szolgáló megoldások és műszaki berendezések alkalmazása (az arányosság követelményére figyelemmel) csak abban az esetben biztosítja a jogos védelem körébe eső büntethetőséget, ha az mások életet, testi épségét vagy egészségét nem veszélyeztetik.

Ennek a követelménynek az őrzött épület kerítésének, nyílászáróinak halálos áramütésre alkalmas módon történő feszültség alá helyezése nyilvánvalóan nem felel meg, még akkor sem, ha az ilyen akadály létesítésére az építmény, lakásbelső bárki által meg nem közelíthető részében kerül sor. Ez az „abszolút tilalom” azzal magyarázható, hogy a védett területre való behatolás nem csak jogellenes cselekmény céljából lehetséges, hanem akár fennállhat a végszükség esete is, amely egyéb körülmények esetén jogos lehet. Ennek fényében egy jó szándékú közbeavatkozó személy ilyen, előre fel sem ismerhető és mérhető veszélynek értelem-szerűen nem tehető ki³⁸.

³⁶ A szituatív bűnmegelőzés bűnalkalmak számának csökkentését jelenti.

³⁷ Orbán S.: A kiemelt vagyon elleni bűncselekmények vizsgálata. Rendészeti Szemle, 2007/ 5., 116. o.

³⁸ Ujvári Á.: Adalékok a jogos védelem és a védelmi berendezések viszonyának értelmezéséhez. <http://jesz.ajk.elte.hu/ujvari9.html>, 2. o.

Véleményem szerint az újonnan bevezetett megelőző jogos védelem³⁹ kérdése ezekben az esetekben nyerhet igazi jelentőséget. Ennek az új jogintézménynek az lenne a lényege, hogy nem büntethető annak a magatartása, aki a jövőbeni támadással szemben védelmi eszközt alkalmaz. Ez azonban csak akkor eredményez büntetlenséget, ha az nem alkalmas az élet kioltására, ha kizárólag a jogtalan támadó szenved sérelmet, és a védekező előzetesen minden tőle elvárható megteheti a sérelem elkerülése érdekében⁴⁰. Álláspontom szerint azonban ez a „látszólagos törvényi kedvezmény” igen könnyen a visszájára is fordulhat, főleg a tárgyalt kérdéskör, vagyis a vagyónvédelem területén bekövetkező megelőző jogos védelem esetén. Az élet és testi épség ellen irányuló jogtalan támadások következményeként kialakuló megelőző jogos védelmi helyzetek bírói megítélése könnyebbnek ígérkezik, már csak a jogtárgyak homogenitása miatt is. Ha jobban elgondolkodunk és a törvényi követelményeket darabjaira szedjük, megállapíthatjuk azt, hogy a vagyónvédelem esetén ezeknek az elvárásoknak lehetetlen eleget tenni.

Ez a jövőben egy rendkívül kényes területe lesz a büntetőjognak, ugyanis olyan, az élet által teremtett helyzetek köre tartozik ide, amelyek a védekező számára fognak nagyrészt negatív következményeket hordozni. Miért is? Gondoljunk csak a kialakult bírói gyakorlatra és a már felvázolt esetre, amely szintén ebbe a körbe tartozhat a védelem megelőző jellege miatt.

Álláspontom szerint a megelőző jelleg abban áll, hogy valamelyest „időbeli túllépésről” beszélhetünk, azonban nem a klasszikus értelemben vett jogos védelmi helyzet megszűnte után tanúsított magatartásokról, hanem pontosan ennek az inverz megjelenéséről, vagyis arról, amikor még nem áll fenn jogos védelmi helyzet, és amikor még nincs szó konkrét jogtalan támadásról. Szintén ide tartozik a Legfelsőbb Bíróság által elbírált másik eset⁴¹ is, amely rendkívül hasonló a már tárgyalt esethez. A tényállás szerint a vádlott elektromos áramot vezetett a füves kertben elhelyezett dróthuzalba, annak megelőzése érdekében, hogy a fáin lévő gyümölcsöket ne dézsmálják meg. A vádlott semmilyen előzetes figyelmeztetést tartalmazó kiírást nem helyezett el az ingatlanon. A sértett és unokatestvére a helyi tóban fürdés céljából útnak indultak, amikor a sértett a kerítésen átmászott abból a célból, hogy gyümölcsöt szerezzen. Ekkor a sértett lába beleakadt a drótba és nyomban áramütést szenvedett, majd pedig szívbénulás és légzési – keringési elégtelenség miatt életét vesztette.

A Legfelsőbb Bíróság az eset kapcsán arra mutatott rá, hogy az önműködő rendszer nem alkalmas arra, hogy a szükséges mértékben hárítsa el a jogtalan támadást, tehát az arányosság mértékének meghatározása is kizárt. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a terhelt felmentésére azért sem kerülhetett sor, mivel az

³⁹ A Btk. 29/A §-aként a 2009. évi LXXX. törvény 5. §-a 2009. augusztus 9-én került törvénybe iktatásra.

⁴⁰ Huba O. – Lassó G. – Somogyi G. – Szepesi E. – Szokolai G. – Tóth É. – Varga Z. – Vasuti A.: A büntető törvénykönyv magyarázata 1. (szerk.: Varga Z.), Complex Kiadó, Budapest, 2009. 130. o.

⁴¹ EBH 2000. 97.

általára létesített védelmi rendszer alkalmas volt arra, hogy ne csak a jogtalan támadókat, hanem másokat is sértsen.

A kérdés tehát az, hogy az óvó-védő berendezések alkalmazása lehet-e jogszerű a birtok megvédése vonatkozásában. Székely János véleménye szerint a védelmi berendezések alkalmazása elvileg már csak azért sem kifogásolhatóak, mert a jog nem írja elő, hogy a védelmet személyesen kell kifejtenie annak, akinek a személye vagy vagyona veszélybe kerül. Szintén a védelmi berendezések alkalmazhatósága mellett szól az a tény, mely szerint igaz, hogy a védekező cselekményének a szükséges mértéket nem szabad túllépnie, azonban jelen esetben a védekező sem a támadó személyét, sem a cselekvési módját és eszközeit sem ismeri. Ez esetben ugyanis felmerül annak a kockázata is, hogy ha túlságosan enyhe hatású védőberendezést alkalmaz, ez az adott támadással szemben elégtelennek bizonyulhat, fordított esetben azonban a konkrét támadás elhárításához szükséges mérték túllépésének a veszélye fenyeget.

Ezek a bizonytalansági tényezők azt eredményezik, hogy a jövőbeli, jogtalan támadás konkretizálása lehetetlen. Vajon ez a bizonytalanság azt jelenti, hogy le kell mondanunk a lehetséges jogsértések elhárítására szolgáló berendezések alkalmazásáról?⁴² Több jogirodalmi vélemény szerint az előzetes óvintézkedések kategorikus elutasítása nem helyeselhető. Az ún. önlövő készülékek⁴³ elismertnek voltak tekinthetők a német és osztrák jogban a XIX. században, még hozzá abban az esetben, ha a tolvaj újabb behatolásának a fenyegető veszélye állt fenn és a nem tolvaj szándékkal a területre lépő harmadik személy sérülése kizárható. Az igaz, hogy jogtalan támadás nélkül nincs jogos védelem, a védelmi berendezések azonban pontosan akkor lépnek működésbe, vagyis akkor fejtik ki a védelmi funkcióikat, amikor a támadás megkezdődik (pl. a tolvaj felfeszíti az ajtót). A berendezés megalkotása, telepítése ezért nem más, mint felkészülés egy esetleges jogsértő magatartásra. Egyetértek azokkal, akik szerint az óvó-védő berendezések alkalmazása tulajdonképpen előkészület a védelemre. Ezen eszközök ugyan nem képesek felmérni, hogy milyen mértékű védekezésre van szükség, ezt a készülék telepítője tudja megítélni. Így amennyiben a vagyoni elleni bűncselekmények megakadályozására szolgáló legfeljebb csupán testi sértés előidézésére alkalmasak, az arányosság követelménye sem sérül⁴⁴.

A technikai fejlődés a lakosság ez irányú igényeinek kielégítése céljából több lehetséges eszközt is rendelkezésre tud bocsátani. A 2004-es fegyvertörvény és kormányrendelet⁴⁵ két eszközt (gáz-riasztó fegyverek és a gumilövedékes elöltöltős fegyverek) jelöl meg, amely alkalmas lehet a vagyoni javak és a birtok megóvására. A két kategória hívei és ellenfelei is hosszú vitába tudnak bonyolódni, de az

⁴² Székely J.: Jogos védelem önműködő védőberendezések útján. Magyar Jog, 1970/12., 711. o.

⁴³ „Selbstschuss”

⁴⁴ Belovics, i.m. 127–128. o.

⁴⁵ Ez a 2004. évi XXIV. törvény a lőfegyverekről és lőszerkekről, valamint a 253/2004 kormányrendelet a lőszerkekről és lőfegyverekről.

tény, hogy előnye és hátránya mindkét fegyverfajtának van, különösen a hazai viszonyok között. A gáz-riasztó fegyverek legfőbb, az arányosság vizsgálata tekintetében is nagy előnye az, hogy időleges harc képtelenséget, harc képtességcsökkenést okoz (látás kiesik), nem kell vele pontosan célozni, stresszhelyzetben egyszerűbb használni, valamint vannak lényegesen kisebb méretű, tömegű modellek. A gumilövedékes elöltöltős fegyvereknek a legnagyobb erénye pedig az, hogy hatótávolsága nagyobb (5–7 méter), zárt térben is bevethető és sokkal kevesebb az egyéni érzékenység szerepe. A legjobb megoldás mégis a két eszköz ötvö-zése lenne, amire más jogi kultúrával bíró országokban számos példát találunk.

A mai magyar jogi helyzetben azt lehet leginkább mondani, hogy közterületen, legálisan a gáz-riasztó fegyver az egyetlen járható út mind a személyi védelem, mind pedig a vagyoni védelem biztosítása érdekében⁴⁶, míg magánterületen a birtokvédelemre a gumilövedékes a jobb döntés⁴⁷.

Összefoglalásként elmondható, hogy a legtöbb jogirodalmi álláspont (Székely, Ujvári) semmi problémát nem lát abban, hogy a vagyont féltő személy már akkor előkészületet tesz egy jövőbeni, nagy valószínűséggel bekövetkező támadás elhárítására, mikor az még nem fenyeget közvetlenül. Ezzel a magatartással a későbbi jogszerű védekezés reális esélyét teremti meg. A kérdés komplex vizsgálatához természetesen az a tényező is hozzátartozik, hogy a védelmi berendezések vétlen személyek életét, testi épségét és egészségét is sérthetik, veszélyeztethetik, amely egy valóságos negatív jelenség.

Érdemes Székely János véleményét képviselni: „Ne a kivételesre alapítsunk főszabályt”. Hiba volna ugyanis a kivételes esetekre ráillő szabályozást az általános esetekre kiterjedően értelmezni, és hiba volna a vétlen személyek védelmére való „állandó” hivatkozással eleve kizárni a jogos védelem lehetőségét a jogtalan támadóval szemben, ugyanis ha ez a jogalkalmazó magatartás hosszú távon bevett gyakorlattá válna, az nagymértékű jogbizonytalansághoz is vezethet, és ezáltal értelmét és célját veszítené a jogos védelem a birtok – és a vagyoni javak védelme esetében.

Záró gondolatok – Megoldási javaslatok a birtok megvédése során keletkezett jogos védelemből eredő problémák elkerülésére

Amint láthattuk a jogos védelem egy meglehetősen ingoványos talajon álló jogintézmény, főleg ha a vagyoni javak és a birtok védelmének jogos védelmi megítéléséről van szó. Azonban mik lehetnek azok az esetleg megoldások, amelyek a jogalkalmazók dolgát is megkönnyíthetnék és a védekező állampolgárok számára is nagyobb biztonságot teremtenének?

⁴⁶ A 175/2003. (X. 28.) kormányrendelet szerint közbiztonságra különösen veszélyes eszközökről van szó.

⁴⁷ Vass G.: Gázpisztoly vs. gumilövedékes fegyver. http://www.gazpisztoly.hu/gazpisztoly/gaz_vs_gumi.13.php

A vagyon jogos védelme kérdésben az egyik megoldandó probléma az lehet, hogy milyen büntetőjogi megítélés alá eshetnek jogos védelmi helyzet túllépéséből adódó cselekmények. Egyetértve Székely János javaslatával, meg kellene szüntetni azt a méltánytalan helyzetet – amely egyben a jogos védelem gyakorlásától is visszatart –, hogy az elhárítás szükséges mértéke túllépésének megbüntetésére esetén élet vagy testi épség, illetve vagyon elleni bűncselekmény kerüljön be az erkölcsi bizonyítványba. Ennek az a megoldási módja lenne lehetséges, amelynek a megvalósítása a jövő jogalkotóinak feladata, hogy a túllépés sui generis bűncselekményként⁴⁸ kerüljön feltüntetésre a Btk. különös részében⁴⁹.

A másik szintén megoldásra váró gond a jogos védelem jelenlegi jogi szabályozásával kapcsolatosan jelenik meg, amelynek fő gyökere a hatályos jogszabály „túl általános megfogalmazásában” rejlik, aminek az lett az eredménye, hogy a bíróságok önhibájukon kívül nem tudnak kialakítani egy következetes joggyakorlatot a vagyon jogos védelme elbírálása során. Ez alatt azt kell érteni, hogy jelenleg a bíróságok kivétel nélkül minőségileg egy és ugyanazon büntetőjogi megítélésben részesítik azt a helyzetet, amikor a védelmi berendezés a jogtalan támadással közvetlenül fenyegető bűnelkövető életét, testi épségét, egészségét sérti vagy veszélyeztet (ekkor felmerülhet a jogos védelem kérdése), valamint azt, amikor a sérelem vétlen személyt ér (ekkor soha nem merülhet fel a jogos védelem kérdése)⁵⁰. Véleményem szerint minőségi különbség van a két jogi helyzet között, így kívánatos lenne más – más megvilágításban vizsgálni az esetek körülményeit, a kifejtett védelmi magatartást és a magatartás eredményét. A jelenlegi ítélkezési gyakorlat ezzel az evidens különbözőséggel „nem tud mit kezdeni”, mivel a törvényszöveg nem biztosít lehetőséget a különbségtételre. Így a két esetkört össze-mosva, mindkét esetben eleve elutasítják a bíróságok a jogos védelem fennforgásának a lehetőségét. Ezért nem a jogalkalmazók hibáztathatók, hanem a büntető törvénykönyv. A jogos védelem életszerű helyzetekben való megjelenése során kiemelt jelentőségű a birtokvédelem és vagyoni javak védelme körében a védelmi berendezések alkalmazása során felmerülő jelenségek vizsgálata. Ebben a közegben a birtok és a tulajdon jogos védelme vonatkozásában egyre gyakrabban fordulnak elő olyan esetek, amikor a védekező elektromos áram segítségével próbálja megelőzni az esetleges behatolást az ingatlan területére. A vizsgált és példaként említett jogesetek is mutatják, hogy amikor a védekező elektromos áramot vezet az ajtókilincshez, a kerítéshez, avagy elektromos árammal ellátott dróthuzalt tesz a kertjébe, az esetek nagy részében a halálos eredmény bekövetkezése elkerülhetetlen. Ezért a jogos védelem, valamint a megelőző jogos védelem „törvényi kedvezménye”, mint a védekezéshez való jog jogszabály adta lehetőségei mégsem

⁴⁸ „Aki jogos védelem gyakorlása során, az elhárító tevékenység szükséges mértékének túllépésével, az ellenérdekű félnek személyi vagy vagyoni sérelmet okoz, vétséget követ el és egy évi terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő. „A büntetés három évig terjedő szabadságvesztés, ha a jogos védelmi helyzetet az elkövető idézte elő abból a célból, hogy elhárító tevékenységével az ellenérdekű félnek súlyos hátrányt okozzon.”

⁴⁹ Székely J.: Egy betöltésre váró joghézag. Magyar Jog, 1994/3., 164. o.

⁵⁰ Ujvári, Adalékok a jogos védelem... i.m. 5–6. o.

töltik be azt a szerepet, amire szánták, ugyanis a védekezőből elkövető, a jogellenes magatartást kifejtő támadóból pedig sértett lesz a védekező cselekmény eredményének bekövetkezése miatt. Véleményem szerint az elektromosság⁵¹ okozta súlyos testi sérülést, súlyos fogyatékoságot vagy maradandó egészségkárosodást, illetve a halált okozó sérülést el lehetne kerülni akkor, ha az eddigi esetekben felhasználásra került áramerősségű áramnál kisebb mA áramerősségű áramot vezetne bele az adott tárgyakba a védekező.

A vagyont elektromos árammal védő személynek más személyek életének és testi épségének károsodástól való „megóvása” érdekében tisztában kellene lennie az elektromosság felhasználásával járó kockázatokkal. Ez már csak azért is lenne rendkívül hasznos, mert a vagyon elleni támadást megvalósító személynél fel sem merülne olyan tényállások védekező cselekménnyel való kimerítése, amely az arányosság és szükségesség követelményének nem felel meg. Az már egy másik kérdés, hogy ha esetleg olyan személy (netán gyermek) kerül közvetlen veszélybe a védekező által alkalmazott elektromos berendezés miatt, aki nem képes felismerni a veszélyforrást, melyek lehetnének a megfelelő megelőzési módok a balesetek elkerülésére. Álláspontom szerint az ilyen berendezések alkalmazásának lehetősége egyrészt szakhatósági engedélyhez kötöttséget igényel, amely kizárná annak a lehetőségét, hogy túl nagy áramerősségű áram kerüljön felhasználásra védekezés során. Másrészt az érintett ingatlanon megfelelő, jól látható helyre, a figyelem felhívására alkalmas figyelmeztető jelzések⁵² elhelyezése lenne kívánatos. (Vannak olyan álláspontok, amelyek szerint a készülék telepítőjének nem kötelessége figyelmeztető jelzéseket elhelyezni, ugyanis a védekezés joga törvényben biztosított alapjog és a jogtalan támadónak számolnia kell ezzel⁵³.)

A jogos védelem a birtokvédelem területén egy olyan, a jogalkalmazás és a jogszérően védekező állampolgárok számára is „kétes” és „fenntartásokkal” alkalmazott területe a jognak, amelyre vonatkozóan a jogszabályok és a bírósági gyakorlat jelenlegi állapota alapján nem lehet megfelelő és teljességgel helyes álláspontot kialakítani. Ennek a kaotikus állapotnak a felszámolására egy olyan jogszabályban lefektetett feltételrendszer kialakítása lenne szükséges, amely mindenki számára (a jogalkalmazók és a védekezők) közérthetően és világosan megfogalmazza azokat a követelményeket, amelyeknek oly módon meg lehet felelni, hogy a vagyon védelme is biztosítva legyen, valamint hogy az arányosság kívánalma is sértetlen maradjon.

⁵¹ Az áramütéses baleset következményeit befolyásolja az áram erőssége, az árambehatás időtartama, az áramnem, a frekvencia, a feszültség, az ellenállás, az áramsűrűség, az egyéni érzékenység, a szövetek ellenállása és az áram testben megtett útja. Forrás: Somogyi E. – Keller É.: Az elektromosság okozta károsodások. In: Igazságügyi Orvostan (szerk.: Sótónyi P.) Semmelweis Kiadó, Budapest, 2005. 233. o.

⁵² A figyelmeztető jelzések akár a potenciális bűnelkövetőket is visszatartathatják a vagyon elleni bűncselekmények elkövetésétől, azonban ha ennek tudata ellenére valósítják meg a cselekményt, a kockázatot az elkövetők viselik.

⁵³ Belovics, i.m. 130. o.

Rövid elmélkedés Fürcht Pál Zsolt cikkéről

Kis pertaktikai traktátum

Amikor Fürcht Pál Zsolt az Ügyészek Lapja ünnepi számában arra buzdította kollégáit, hogy osszák meg pertaktikai fogásaikat², rögtön megszólítva éreztem magam. No, nem abban, hogy saját trükkjeimet az olvasók elé tárjam – ilyenek ugyanis nincsenek –, hanem, hogy a cikk megállapításaira reagáljak.

Fürcht Szun-Ce könyvének rövid ismertetése után egy érdekes tárgyalási részlettel szemlélteti, hogyan nyílik meg, és tesz tényfeltáró, bűntársát is beterhelő valamóást a vádlott annak hatására, hogy az ügyész a hivatalos stílusból utcai szlengre vált.³ A vádlott pálfordulásának okát Fürcht azzal magyarázza, hogy az ügyész a „tökösség” hiányára irányul – kérdésbe burkolt – utalással megcsiklandozta a hiúságát, illetve zavarba hozta azzal, hogy magáról és a bíróról többes szám első személyben szólva („mi csak azt látjuk...”), a közvádlót a bírósággal összemosta.

Szerintem a vádlotti hozzáállás megváltozásának oka másban keresendő. A tárgyalásról lemondások esetében meglepődve tapasztaltam, hogy a gyanúsítottak a megállapodásban szemrebbenés nélkül elfogadnak olyan mértékű büntetéseket, amelyeknél a bíróságok általában enyhébbet szabnának ki, és mivel felkészült, rutinos védőkkel jelennek meg, az ezirányú ismeretek hiánya kizárható. Mégis, minek tudható ez be?

Az ok szerintem ugyanaz, mint amiért Fürcht vádlottja is megnyílt a bíróságnak. Nevezetesen, hogy felnőttként bánnak a gyanúsítottal. A tárgyalásról lemondás keretében kötött megállapodás miről szól? Arról, hogy a terhelt vállalja tettéért a felelősséget, és mindazt, ami ezzel jár. Mennyire más ez a helyzet, mint a vádlottak padján megrettent nebulóként szorongani a fél emelettel az ember fölé magasodó bíró reguláitól! Pontosan ez történt Fürcht vádlottjával is. Miközben a bíró keresztkérdésekkel próbálta sarokba szorítani, tökéletesen tisztában volt azzal, hogy nem hisz neki. A vádlott a csínytevésen kapott gyerek pozíciójában volt, és úgy is viselkedett, konokul tagadott, jottányit sem engedve. Akinek gyermekei vannak, tudják, miről beszélek. Az ügyész ezt a patthelyzetet oldotta fel azzal, hogy a tárgyalótermi stílust megtörve felrázta a vádlottat. Ezt azzal érte el,

¹ Dallos N., főügyészségi ügyész, Vas Megyei Főügyészség

² Fürcht P. Zs.: A háború művészete, avagy létezik-e pertaktika. Ügyészek Lapja, 2010/6., 103. o.

³ „Én azt látom, hogy maga itt össze-vissza beszél. Jobban járna, és maga is megkönnyebbülne, ha őszintén beszélne. Miért nem olyan tökös, hogy az igazat mondja?” Fürcht, i.m. 105. o.

hogy egyrészt kilépett az addigi kérdés-felelet játszmából, hiszen a vádlottat kérdés helyett észrevétellel lepte meg,⁴ másrészt – az addigi szigorú számonkérő stílus helyett – egyenrangú félként kezdte kezelni őt. Micsoda? Hiszen a tárgyalás minden eleme ez ellen hat! A kizárólag itt használatos komor talár, a vádlott hosszas, aprólékos kioktatása, a szigorúan leszabályozott kommunikáció akaratlanul is a felelősségre vont gyermekéhez hasonló alárendelt helyzetbe hozza a vádlottat. Ennek nyilván megvannak az okai, de az ügyész jó érzékkel ismerte fel, hogy ez most nem célravezető. De mégis, hogy tudta elérni, hogy a vádlott ne érezze magát alárendelt helyzetben? Először is jelezte neki, hogy felnőtthez méltó, felelősségteljes viselkedést vár el tőle, mégpedig nem kioktató, atyáskodó stílusban, hanem olyan hangnemben, ahogy a vádlottal egyenrangú emberek kommunikálnak⁵. És láss csodát, a vádlott felelősségteljes felnőtt emberként kezdett viselkedni!

Fürcht szerint ő ezzel a vádlott hiúságát piszkálta meg. Nem értek egyet ezzel, és hogy miért nem, azt saját tapasztalatommal szemléltetem. Ny. a város legnagyobb áruháza előtt valutázott, amiről az áruház térfigyelő kamerája tökéletes felvételeket készített. Ő persze a videofelvételek elétárása után is konokul tagadott, mire megengedtem magamnak az alábbi észrevételt: „Ny. úr, én önt úriembernek ismertem meg: amikor találkozunk, például mindig előre köszön. Akkor most miért kell ilyen méltatlan módon a nyilvánvalólag tagadnia?” Engem lepett meg legjobban a válasza, nevezetesen, hogy miért bűn az, ha előre köszön. Na, most Fürcht vádlottja miért nyílt meg, szemben az enyémmel? Talán Ny. úr ne lett volna hiú ember? Naná, hogy az volt. Csakhogy, Fürcht nem a vádlott hiúságát, hanem – az Ny. úrnál teljességgel hiányzó – nyomasztó büntudatát piszkálta meg, és azzal, hogy felelősségteljes felnőttként viszonyult hozzá, ő is úgy viszonyult a bűnéhez.

Most akkor térjünk rá a fent hivatkozott másik fogásra, nevezetesen, a bíró nevében történő megnyilatkozásra. Igen, ennek is része lehetett a sikerben, de a miértje részletesebb kifejtést érdemelne. Ezzel a kommunikációs trükkel is csínján kell bánni, mert kétélű fegyver. Ugyanis könnyen az „egy brancs maguk” vélekedést válthatja ki a vádlottból, aki ettől kezdve tökéletesen bezárkózik, ami lehetőség szerint elkerülendő. Adott esetben miért nem ez következett be? Azért, mert tudat alatt a vádlott is nyitott volt az érdemi kommunikációra, amit az ügyész a korábbi formabontó stílusán túl tovább erősített a pozíciók összemosásával, megtörve a tárgyalótermi légkört, oldva ezzel a vádlott szorongását. De ismétlem, veszélyes fegyver ez, amit csak a legtapasztaltabb ügyészek használhatnak, akik tisztában vannak mind a vádlott, mind a bíró várható reakcióival, mert fordítva is elsülhet. A fentiekén túl ugyanis a bíró is szolgálhat meglepetéssel, amikor erre reagálva – demonstrálандó, hogy ki is itt a főnök – a lehető legváltozatosabb módokon leckéztetheti meg az ügyészt.

⁴ A „miért nem mondja az igazat?” ugyebár legfeljebb a költői kérdés kategóriába sorolható be.

⁵ „Miért nem olyan tökök, hogy az igazat mondja?” Fürcht, i.m. 105. o.

Összefoglalva: véleményem szerint a fenti technikával csak tapasztalt ügyésznek ajánlatos élnie, és – ami még fontosabb – csak a megfelelő vádlott irányában. Megrögzött bűnözőkkel szemben ez a módszer feltétlenül kerülendő.

A továbbiakban Fürcht kifejti, hogy az amerikai filmekben gyakran látott teátrális kihallgatási forma, az „alákérdezés”, illetve a „rámászás” miért nem jellemző nálunk. A védők azért itthon is elég gyakran élnek mindkét eszközzel, de a minden kérdést megelőző „előrehozott perbeszéd” teszi leginkább próbára a béketűrősemet. Az is bosszantó számomra, amikor látom, hogy a védő a tárgyalás bohócává válik, észrevételezem a védői sugalmazó kérdést, a tanú méltóságának sérelmét, vagy hogy a védő a bizonyítási szakaszt átugorva kezdett neki perbeszédének. (Akkor? Amikor, akkor? Nincs befejezve a mondat!) Másik oldalról nézve viszont egy felkészült, a vád gyenge pontjait jó szemmel felismerő védőben feltétlenül tisztelni kell a nemes ellenfelet. Ezzel kapcsolatban egy – a cikk témájához nem szorosan kapcsolódó megjegyzés: Meglepő, hogy mennyire másként értékeli a védő munkáját egy ügyész, mint a laikus. Kollégáimmal többször szóba került, hogy ha – természetesen azt – egy közlekedési baleset kapcsán a vádlottak padjára kerülnének, kit hatalmaznánk meg védőnek. Nem volt vita, valamennyien ugyanarra az ügyvédre gondolunk. Érdekes módon nem különösebben népszerű, mondván, hogy nem képviseli eléggé harciasan, karakánul az ügyfele érdekeit.

Visszatérve a témánkhoz. Az ügyésznek soha nem szabad szem elől tévesztenie, hogy mindig a bíróhoz kell alkalmazkodnia, elsősorban őfelé kell „szerepelnie”, és ha a bíró bizonytalan, például nincs rutinja a gazdasági bűncselekmények területén, nem árt néha a kérdéseket egy rövid észrevétellel vagy ismertetéssel felvezetni, hogy ráérezzen a bíró arra, mit is akarunk tulajdonképpen bizonyítani. De ezzel is csak módjával éljünk. Ha tisztában vagyunk azzal, hogy a bíró nagy gyakorlattal rendelkezik az adott kérdésben, kár próbára tennünk a türelmét tájékozottságunk csillogtatásával.

Fürcht, amikor azt írja, hogy a tárgyaláson a mindent tudó, sőt, mindent jobban tudó ügyészi magatartás helyett többet ér a nem tudás tettetése⁶, nem is gondolja, mekkora súlyt rak az olvasóra, különösen, ha az kezdő titkár. Nem vitás, hogy az általa javasolt eszköz valóban kiváló módja a hazudozó vádlott vagy tanú törbe csalásának, de az évtizedek óta folyamatosan rájuk nehezedő vizsgateher alól éppen kiszabaduló kezdő titkárok bizony nagyon nehezen tudják ezt elsajátítani, hiszen egész addigi képzésük pont ennek az ellenkezőjéről szólt – mutatni, hogy mi mindent tudnak –, ráadásul a vizsgacentrikus képzés is az ilyen személyiségeknek kedvez. Magam is meglepve tapasztaltam, milyen lassan kopik ki a kezdőkből a vizsgázó stílus. Évek kellene, mire ráéreznek, hogy a tárgyalás, a perbeszéd nem egy vizsga az ügyből vagy a jogszabályokból. Meg kell tanulni, hogy mire kell hangsúlyt fektetni, és mire nem. Mikor szükséges, érdemes a tanút részletesen kihallgatni, és mikor nem érdemes erre időt pazarolni. Soha nem fogom elfelejteni, amikor kezdő ügyész koromban lecsaptam volna

⁶ Fürcht, i.m. 110. o.

az össze-vissza fecsegő tanúra, legnagyobb megrökönyödésemmre a bíró azzal szakított félbe, hogy: „hagyja, ügyész úr, nem egy értékes tanú”, célozva – nem éppen burkoltan – a tanú értelmi színvonalára. Már rutinosabb ügyészként fordult elő velem, hogy amikor a vádlott egy hamisított okiratot csatolt be a tárgyaláson, keresztkérdéseim során végül odáig jutottunk, hogy a vádlott egy levél tartalma tárgyában a múlt időről váltig állította, hogy az bizony jövő idő. Érdekes módon a bíró nem engedte, hogy tovább „szorongassam”, majd letolt, hogy miért zaklatom feleslegesen a vádlottat.

Tanulság: nem feltétlenül szükséges a kihallgatás során kisarkítva rámutatni a vallomások gyenge pontjaira, ha azokra a perbeszéd is megfelelő terepet biztosít. Viszont annak megítéléséhez, hogy ez mikor van így, és mikor szükséges a tanú vagy vádlott kíméletlen sarokba szorításával a bíró kétségeit eloszlatni, nagy tárgyalási rutin szükségeltetik.

Fürcht egy érdekes szituációval zárja cikkét, amikor egy vádirati elírás miatt a hamis tanúk rossz napra igazoltak alibit. Ügyes húzás volt az ügyésztől, hogy a tanúvallomások hitelt érdemlőségének kikezdése helyett „lukra futtatta őket”, remekül rögtönzött. Ez bizony az időzítés nemes művészete, amit csak a tárgyalóteremben lehet elsajátítani. Akárhova is nyúlunk, a tanulság, hogy a tárgyalótermi rutint semmi nem helyettesítheti. Úszni csak sokat úszva lehet megtanulni.

A vádbeszéd felépítése és előadása

(In memoriam dr. Kereszty Béla)

Tizenvalahány évvel ezelőtt az Ügyészi Egyesület vezetése felkért, hogy a fogalmazók részére szervezett perbeszédverseny országos döntőjére írjak egy jogesetet, és természetesen készítsem el a megoldást is. Az utóbbinál nyilván az értékelési szempontok között szerepelnie kell a logikus és ésszerű szerkezeti felépítésnek. Akkoriban főügyész helyettesként, majdnem két évtizedes tárgyalási rutinnal némileg bizonytalan voltam, hogy az a felépítés, amit én használok, valójában mennyire lehet más helyeken elfogadott. És akkor eszembe jutott az a késő délután és este, amit Dr. Kereszty Béla Csongrád megyei főügyész szobájában töltöttem egyik évfolyamtársammal, mert azt kértük tőle, hogy készítsen fel minket a kari büntetőjogi perbeszédversenyre. Tudtam azt, hogy miután nemzedékek tanultak tőle, nyilván sokan dolgoznak a tanítványai közül az országban, nagy valószínűséggel nekik is elmondta, hogyan kell felépíteni a szónoki beszédnek ezt a speciális formáját.

Aztán a '80-as években én magam is résztvevője voltam a perbeszédversenyeknek, a későbbiekben pedig zsűritagnak is felkértek. Végül is azt tapasztaltam, hogy más megyékből érkezett kollegák is általában hasonló logikai szerkezetet fogadnak el, mint jómagam.

Aki azt várja, hogy a jelen tanulmány újdonságokat és szép elméleti eszmefuttatásokat tartalmaz, csalódnai fog. Ugyanakkor nem tartom fölösleges munkámnak, mert sajnos tapasztaltam magamon is **a rutin és a nagy munkateher okozta végletekig leegyszerűsített, gyorsan elhadart vádbeszédek fásultságát**. Ki nem hallott ilyen vádbeszédről: *„Tisztelt városi bíróság! A lefolytatott bizonyítási eljárás után a vádirati tényállást és minősítést fenntartom. A büntetés kiszabása során vegye figyelembe súlyosító körülményként a vagyon elleni bűncselekmények elszaporodottságát, a vádlott büntetett előéletét, személyi társadalomra veszélyességét. Enyhítőként értékelje a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomását. Ezekre figyelemmel szabjon ki végrehajtható börtönbüntetést, és tiltsa el közügyektől. A lefoglalással és a bűnügyi költség megtérítésével kapcsolatos egyéb indítványaimat a vádirat tartalmazza. Köszönöm figyelmüket.”* Tulajdonképpen minden lényeges benne van, amiről a bíróságnak döntenie kell. És annak ellenére, hogy még a logikai felépítés követelményeinek is megfelel (tényállás, az alátámasztó bizonyítékok, minősítés, bűnösségi körülmények, büntetés kiszabási indítvány), mégis van hiányérzetünk. Kezdő ügyészként én magam is mondtam ilyen beszédeket, mert „ma még négy ügy van hátra és haladjunk gyorsan”. És persze tudtam, hogy odafent várnak a szobámban

¹ Lőrinczy Gy., főügyész, Csongrád Megyei Főügyészség

a nyomfelezésre beadott ügyiratok, és a főnököm is sürget a nyomasztó határidők miatt. Tudom, hogy a helyzet ebből a szempontból ma már még rosszabb, hiszen 2011. január 1-jétől minden tárgyaláson ott kell lennünk, és még inkább igyekszünk gyorsan túl lenni feladatainkon. Szükség esetén a fogalmazókra és a nem büntetőjogi szakterületen dolgozó kollegákra is fognak tárgyalást szignálni. Reményeim szerint talán részükre is segítséget nyújthat ez a dolgozat.

Azt is tudom, hogy sokszor a bíró már a perbeszéd alatt az ítélet rendelkezését írja, hiszen a tárgyalóteremben mindenki tudja, hogy mi lesz a döntés. Ennek ellenére azt gondolom, hogy még ilyen esetekben is illik a bemutatottnál részletesebb vádbeszéd előadása. Hiszem, hogy az ügyészi hivatásnak ezek a legszebb pillanatai, amikor igazán odafigyelünk rá: akkor kiszakadhatunk a napi taposómunka lélekölő óráiból, és élvezni is tudjuk azt, amit csinálunk.

Amikor megpróbáltam anyagot gyűjteni tanulmányomhoz, némi meglepetéssel tapasztaltam, hogy legutoljára az Ügyészségi Értesítőben jelentek meg cikkek.² Tudom, hogy a fogalmazói tanfolyamoknak és a képzésnek része ezen ismeretek átadása, de úgy vélem, különösen időszerű lehet napjainkban az ismeretek felfrissítése. Az Ügyészségi Kiskönyvtár sorozatban megjelent Vádbeszédeggyűjtemények aktualizálására nem került sor, emlékezetem szerint valamikor a '90-es évek első felében kérték a Legfőbb Ügyészségről a vádbeszédek leírt változatait, de ezek publikálása elmaradt.

Az egyetemi oktatásnak nem része a perbeszéd oktatása, így utódaink tőlünk tanulhatnak. Másfél évtizeddel ezelőtt főügyész helyettesként tárgyalásra mentem, és az előző tárgyalás elhúzódott. Úgy döntöttem, hogy eleget teszek azon vezetői kötelességemnek, hogy meghallgatom a fiatal kolléga perbeszédét. Mit mondjak, *nem volt túl részletes*, és ami még jobban meglepett: azt mondta, hogy *azért beszélt ilyen hosszán, mert bent volt a főnöke*.

Egy jó évtized óta a szegedi jogi karon „komplex” oktatás címen az ötödéveseknek büntetőjogi ismereteket tanítunk, pontosabban az elméleti ismereteket a gyakorlat oldaláról frissítjük fel. Az első évben megkérdeztem a tanszék vezetőjét, hogy mi a tematika. „Anyagi jog, eljárásjoggal kiegészítve, gyakorlati szemszögből”, valami ilyesmi iránymutatást kaptam, és nagyfokú alkotói szabadságot. A gyakorlati órámokon mindegyik hallgatónak vád- és védőbeszédet kell tartania az előző héten kiosztott jogeset alapján, és egy-egy órán ugyanarról az ügyről két vád-, illetve két védőbeszéd hangzik el. Így kissé „bírói” pozícióból is tudom nézni az előadásokat, amiket persze megvitattunk.

A magam részéről nagyon hasznosnak tartom, hogy az Ügyészi Egyesület minden évben megrendezi a „perbeszédmondó versenyt”. Mint főügyész, a fogalmazók részére kötelezővé teszem az indulást – ami nem szokott osztatlan sikert

² Julis M.: A vádbeszéd mint a szónoki beszéd egyik fajtája (Ügyészségi Értesítő, 1984/4.); és Farkas S.: Az ügyész tárgyalási magatartása és a vádbeszéd (Ügyészségi Értesítő, 1978/1.) címmel írtak tanulmányokat. (Az Ügyészek Lapjában nem találtam cikket.)

aratni. És ilyenkor el kell magyarázom nekik: „Életetek első perbeszédét ne a tárgyalóteremben, éles helyzetben mondjátok el, hanem itt, ahol az esetleges tévedéseknek nincs következménye, szerezték egy kis rutint, és mi még tanácsot is tudunk adni, hogy mire érdemes odafigyelnetek!” Néhány évvel ezelőtt Horányi Miklós fellebbviteli főügyész úr vetette föl, hogy a területünkről az országos döntőbe jutott „versenyzőket” készítsük fel úgy, hogy vegyünk videóra a szereplésüket, hogy ők is láthassák kívülről, hogyan oldották meg a feladatot. Nagyon jó ötlet volt, de csak akkor, egy alkalommal tettük meg ezt. Egészen biztos, hogy még rutinos tárgyalóként is hasznos lenne időnként szembesülnünk a magunk teljesítményével. (Az más kérdés, hogy nem igazán szeretnénk magunkat viszontlátni...)

A továbbiakban elsőként a vádbeszéd szerkezeti felépítésével, majd az előadás „technikájával” foglalkozom.

A vádbeszéd szerkezeti felépítése

A perbeszéd mint a szónoki beszéd speciális formája, a következő egymást követő részekből áll:

1. **Bevezetés**
2. **Tényállás**
3. **Bizonyítékok értékelése**
4. **Minősítés**
5. **Bűnösségi körülmények**
6. **Indítványok** (büntetés kiszabás, intézkedés alkalmazása, eljárásjogi szabályok stb.)
7. **Befejezés**

Néhány évvel ezelőtt, egy konferenciára utazván Prágába, az egyik dunántúli megyében dolgozó kollega azt mondta, hogy ő például a bevezetésben a minősítéssel szokott kezdeni. Az egyik perbeszédverseny során egy másik zsűriben helyet foglaló vezetőtársam azt mondta, hogy a bűnösségi körülményeket az indítványok után gondolja elhelyezni. Nekem annak idején Kereszty Béla a fentiekben ismertetett felépítést „tanította”. Ha végiggondoljuk, ez a leglogikusabb megoldás. Először mindig a tényállást kell megállapítani. (Természetesen ennek előadásakor figyelemmel vagyunk a minősítésre is, hiszen a jogilag releváns tényeket kell ismertetni.) A tényállást nyilván bizonyítékokkal kell alátámasztani, amelyeket ha nem a tényállás egyes részeihez közvetlenül kapcsolódva teszünk meg, akkor közvetlenül a tényállás után kell elhelyeznünk. A minősítést a tényállás (bizonyítékok értékelése) után kell elemeznünk, hiszen ez fogja később meghatározni azt a büntetési tételkeretet, amelyek között az indítványainkat előterjesztjük. Elvileg ez után következhetnének az indítványaink is, amiket majd az azt követően bemutatott bűnösségi körülményekkel magyaráznánk. Számomra azonban meggyőzőbb, ha előbb számba veszem a vádlott terhére és javára szolgáló körülményeket, és ezzel az elemzéssel már szinte előre kiszámítható, hogy

miért az az igazságos szankció, amit előterjesztek. Farkas Sándor is hasonló véleményt fogalmazott meg: „A büntetés alkalmazásával kapcsolatban abból kell kiindulni, hogy az erre vonatkozó indítványt a bűnösségi körülmények kimerítő ismeretetésének meg kell előznie.”³

A 12/2003. (ÜK.7.) LÜ ut. 7. § (1) szerint: „A vádbeszéd tartalmát az ügy sajátosságai szabják meg. Szerkezete, terjedelme, hangvétele az elbírálendő cselekmény jellegétől, súlyától, a felmerült jogkérdésektől és az elkövető személyiségétől függ.”

Farkas Sándor a következőket írta annak idején: „A legfőbb ügyészi utasítás is tartózkodik a vádbeszéd tartalmának, még kevésbé formájának részletes előírásától. Tudatosan helyezkedik arra az álláspontra, hogy az ügyész utolsó perbeli megnyilatkozását az ügy sajátosságai szabják meg. Példásképpen utal azokra a körülményekre, amelyek nagyon eltérővé tehetik a perbeszédet szerkezetét, terjedelmét, sőt hangvételét is.”⁴

Tehát **kötelezően előírt szerkezeti követelmények nincsenek**, így az alább ismertetendő megoldások egyfajta „sorvezetőként” nyújthatnak segítséget. „Komoly kockázatot vállalunk viszont akkor, ha előzetesen nem rendszerezziük a mondanivalónkat. Megfoszthatjuk magunkat attól a meggyőző erőttől, ami a beszéd elemeinek logikai egymásra épüléséből származik.” – írja Julis Mihály.⁵

1. Bevezetés

Tapasztalataim szerint ezt a részt hanyagoljuk el leginkább (a befejezés után). Tulajdonképpen letudjuk a „Tisztelt városi/megyei bíróság” megszólítással, és azonnal áttérünk a következő részre. Egyébként valóban nagyon nehéz adott esetben két-három mondatban röviden ismertetni az ügy lényegét. Hallgatóimnak azt a tanácsot szoktam adni, hogy **az első mondatainkat írjuk le**, de csak azokat!

Nyilván könnyebb a feladat egy jelentős tárgyi súlyú bűncselekmény, például egy korrupciós bűncselekmény tárgyalásán. **Néha egy idézet is lehet nagyon találó.**

Annak idején egy ilyen ügyben a következőkkel indítottam vádbeszédemet: „Tisztelt városi bíróság! Hankiss Elemér a Társadalmi csapdák, Diagnózisok című tanulmánykötetében a következőket írja: »Az eszkimóknak állítólag több tucat szavuk van a hó különböző fajtáira. Feltehetőleg azért, mert sok hó van arrafelé. Vajon ugyanez az oka, hogy nálunk olyan szépen kivirágzott egy jelenségkör rokon értelmű szavainak bokra? E jelenséget leegyszerűbben a korrupció gyűjtőnévvel lehet körül határolni.«⁶ Jatt, csúszópénz, umbulda, sáp, borraivaló, hálapénz, kenőpénz, jogtalan előny, protekció, szocialista összeköttetés stb. Ma egy ilyen ügyben tisztem a vádhatóság képviselőjében eljárva álláspontomat ismertetni”. Manapság legfeljebb a szocialista összeköttetést kicserélném a kapcsolati tőke elnevezésre...

³ Farkas, i.m. 27. o.

⁴ Uo.

⁵ Julis, i.m. 11. o.

⁶ Hankiss E.: Társadalmi csapdák. Diagnózisok. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983.

Úgy vélem, még egy egyszerű lopás vétsége miatt folyó eljárásban is indokolt lehet a következő kezdés: *„Tisztelt városi bíróság! A mai napon is olyan ügyben kell ítéletet hozni, amely sajnos hazánkban nagyon gyakran előforduló jelenség. A lopások elszaporodottsága csekélyebb tárgyi súlya ellenére is joggal háborítja fel a tisztességesen élő állampolgárokat. Ezek visszaszorítására a büntetőjog eszközeinek hatékony alkalmazása szükséges.”*

Julis Mihály is felhívja a figyelmet a bevezetés fontosságára: *„Az ügyes indításnak kedvező hatása lehet. Adott esetben állhat a konkrét ügy súlyának, jelentőségének kiemeléséből, azokra a legfőbb vitatott kérdésekre való utalásból, amelyek a bizonyítási eljárás során felmerültek. A lényeg az, hogy az indítás mindig a konkrét esethez kapcsolódjék, ne általános körben mozogjon.”⁷*

Az ügy lényegének rövid megjelölése után következik a tényállás ismertetése.

2. Tényállás

Kereszty Béla azt tanácsolta nekem annak idején, hogy célszerű az egyes részeket hangsúlyozni, mert azok logikus sorrendjét a bíró jobban tudja követni. Javasolta például a következő formulát: *„Tisztelt városi bíróság, a továbbiakban először a tényállást kívánom ismertetni.”*

Azokban az ügyekben, amelyekben a vádlott beismerő vallomást tett, ezt a részt általában elintézzük a *„vádirati tényállást fenntartom”* fordulattal. Úgy gondolom, hogy még ilyen esetekben – a csekély tárgyi súlyú bűncselekmény miatt folyó eljárásban – is illik legalább néhány mondattal folytatni: *„Ennek lényege a következő: K. János vádlott 2010. október 1-jén az éjszakai órákban bement P. Jánosné kerítéssel körbekerített udvarára, és a tyúktól ajtaján lévő lakatot lefeszítve, az ólból három darab baromfit kivett, és azokat lakására vitte. A későbbiekben az állatokat családjának tagjaival elfogyasztotta.”*

A tényállás ismertetése során a **büntetőjogilag értékelendő eseményeket** kell ismertetni. Ennek megfelelően a bűncselekmény elkövetésének helyét, idejét, módját, a bűncselekmény elkövetésének eszközeit (kriminalisztika fő kérdései: **ki, mikor, hol, mit, kivel, mivel, milyen módon**). Ott, ahol a **célzat**nak, illetőleg a **motívum**nak jelentősége van, azt is ki kell emelni. Bonyolultabb tényállásoknál indokolt lehet az egyes történeti elemeket alátámasztó **bizonyítékokat is elemezni**, de általában célszerű, ha a bizonyítékok értékelésére a perbeszéd külön szakaszában kerül sor.

A tényállás ismertetésekor az **ügyész köteles objektívnek** lenni. Nyilvánvaló, hogy csak a perrendszerűen értékelhető bizonyítékokkal alátámasztott tényállás lehet előterjeszteni.

Ha a bizonyítási eljárás eredményeképpen **szükséges a tényállás módosítása**, akkor azt részletesen ki kell fejteni. Itt különösen fontos, hogy az előadás során

⁷ Julis, i.m. 10. o.

pontosan fogalmazzunk, és azt olyan „sebességgel” adjuk elő, hogy azt a jegyzőkönyvvezető rögzíteni tudja.

Sajnálatosan tapasztaljuk időnként, hogy a – 10/2003. (ÜK.7.) LÜ utasítás 8-9. §-aiban foglaltak ellenére – végindítvány írásban nem kerül benyújtásra.

Ha a tárgyalást elnapolják, a vádbeszéd elmondása előtt lehetőség nyílik a tényállási rész lediktálására is. Ilyenkor a perbeszéd elmondását követően azt a bíróságnak és a védőnek átadom, így nyilván sokkal könnyebb a vád tárgyává tett cselekményeket értékelni. Úgy vélem, egy ilyen „gesztus” is jelzi, hogy az ügyész maximálisan tiszteletben tartja a terhelt és a védő jogait, és ezáltal is hitelesebbé válnak az általunk előadottak. (Az előadói stílusról, a testbeszéd alkalmazásáról a későbbiekben írok.)

3. A bizonyítékok értékelése

A történeti tényállást **mindig bizonyítékokkal kell alátámasztani**. Ezt a részt általában „az előbb ismertetett tényállást a következő bizonyítékok alapján lehet megállapítani” formulával szoktam bevezetni. Vagy egy másik mondat: „Tisztelt városi bíróság, a továbbiakban a tényállás megállapításának alapjául szolgáló bizonyítékokat elemzem”.

Az egyes cselekményrészekre vonatkozóan egymással **ellentétes bizonyítékok is rendelkezésre állhatnak, így azokat össze kell vetni egymással és elemezni, hogy melyiknek van nagyobb meggyőző ereje**. A bizonyítékok egyenkénti értékelésénél rá kell mutatni arra, hogy adott esetben valamely bizonyítékot eljárásjogi hiba miatt **ki kell rekeszteni az értékelés köréből**. A Be. 79. §-a alapján: „...ha bűncselekmény útján vagy más tiltott módon, illetőleg az eljárási jogok lényeges korlátozásával szerezte be a hatóság, bizonyítékként akkor sem értékelhető, ha egyébként a valóságnak megfelelő információt tartalmaz.”

Bonyolult ügyekben a **védők arra törekednek, hogy a bíróság a terhelt bizonyítékokat az értékelés köréből kizárja, mert a nyomozó hatóság valamilyen formai hibát vétett azok beszerzése során**. A bizonyítékok kizárásánál vannak **abszolút** – mérlegelést nem tűrő – és **relatív** okok.

Abszolút okok

Ha **bűncselekmény útján szereztek** be a bizonyítékot. Időnként előfordul, hogy a vádlott kényszervallatásra hivatkozik a nyomozás során tett beismerő vallomása visszavonásakor. A '80-as évek végén egy ügyemben a bíróság feljelentést tett a kihallgató nyomozók ellen és felfüggesztette az eljárást. Majdnem három év telt el, mire a nyomozást megszüntették, és csak utána folytathattuk az alapeljárást, életveszélyt okozó testi sértés büntette miatt. Az ilyen helyzetek elkerülésére a későbbi gyakorlat szerint az alapügyben eljáró bíróságnak kell elbírálnia, hogy kizárja-e a bizonyítékot.

A Be. pontosan megjelöli, hogy melyek azok az **eljárás szabálysértések**, amelyek a bizonyíték kizárását eredményezik:

- a) **A tanú mentességi jogára vonatkozó szabályok megsértése** (82. § (2) bek.) Megjegyzem volt, amikor a bíróság elnézőbbnek bizonyult az alsó fokú bíróság eljárási szabálysértése esetén, mert a bírósági jegyzőkönyvből ugyan kimaradt a figyelmeztetés rögzítése, de arra hivatkozással, hogy más szövegkörnyezetből kikövetkeztethető volt annak megtörténte, így figyelembe vette. (BH 2008/80.) Ettől az eseti „megingástól” eltekintve viszont rendkívül következetesen kizárják ilyen eljárási hiba esetén a bizonyítékot.
- b) **A terhelt vallomásmegtagadási jogára való figyelmeztetés elmaradása.** Ez inkább csak elméleti jellegű megjegyzés, a gyanúsítást követően ezt mindig tartalmazzák a jegyzőkönyvek. (E körben ellenben, a BH 1999/353. alapján a büntetőeljárást megelőző eljárásban tett vallomást bizonyítékként értékelték, mert az ottani eljárási szabályok betartásával tett nyilatkozatot a terhelt.)

A Be. 78. § (4) bekezdése alapján továbbá nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság [...] más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg. A tiltott módok közé tartozhat a választ magában foglaló, illetve arra ráutaló kérdés feltétele és az arra adott vallomás részértékelése. [Be. 180. § (1); 181. § (1) bek.]

A felsorolt esetekben helyesebb, ha a perbeszéd során ezekre a bizonyítékokra nem hivatkozunk, sőt azok kizártságára mi hívjuk fel a figyelmet – ezzel az objektivitásunkat is erősítjük.

Relatív okok

A **lényeges jogkorlátozások** közé tartozik, ha **kötelező védelem esetén elmarad a védő kirendelése**, és a terhelt vallomása így nem vehető figyelembe. (BH 2007/402.) Viszont nem eljárási szabálysértés, ha a védő távollétében történik a kihallgatás, és a kötelező védelem esetén felhívják a terhelt figyelmét, hogy ha nem hatalmaz meg védőt, akkor három napon belül védőt rendelnek ki, és ezután a terhelt közli, hogy védőt fog meghatalmazni, majd vallomást tesz. (BH 1998/117.)

A Be. 185. § (1) bek. alapján a gyanúsított és a védő jelen lehet a szakértő meghallgatásánál, a szemlénél, a bizonyítási kísérletnél és a felismerésre bemutatásnál, de a nyomozási cselekményről való értesítés kivételesen mellőzhető, ha ezt a nyomozási cselekmény sürgőssége indokolja. Ez némi esélyt kínál arra, hogy az adott bizonyíték figyelembevétele megtörténjen.

A **hatósági tanú alkalmazására vonatkozó szabályok megsértése** is általában a bizonyíték kizárását eredményezi. (BH 1996/353.) Legfeljebb akkor kerülhet értékelésre, ha a hatósági tanú alkalmazásának elháríthatatlan akadálya volt, de ezt nyilván nehéz lesz bizonyítani.

Érdekes problémakör a **„mérgezett fa gyümölcse” teória** gyakorlati alkalmazása. Eseti döntés tudomásom szerint a Bírósági Határozatokban még nem jelent meg. Egy egyszerű példa: a lopás büntette miatt kihallgatott terheltet nem figyelmeztetik vallomásmegtagadási jogára, viszont vallomása során megnevezi a társát,

akivel a bűncselekményt elkövette. A nyomozó figyelmét elkerüli az, hogy így a vallomás bizonyítékként nem vehető figyelembe, és kihallgatja gyanúsítottként a másik elkövetőt, aki beismerő vallomást tesz a figyelmeztetést követően. A kihallgatás időpontjában terhére figyelembe vehető bizonyíték nem volt, de egyébként a kihallgatása teljesen szabályos volt. A beismerő vallomás alapján például a lefoglalás is megtörtént, sőt a sértettnek visszaadták az eltulajdonított tárgyakat.

Ha a védelem arra hivatkozna, hogy a „mérgezett fa gyümölcse” elve alapján a bizonyítékok nem vehetők figyelembe, akkor legfeljebb a **Be. Kommentárból** tudok ellenérvet felhozni, amely szerint az ilyen bizonyíték értékelhető. *„A hazai elmélet és gyakorlat a 87. § (4) bekezdésében írt tilalmat szorosán értelmezi. Hasonlóan a kontinentális országok gyakorlatához, fenntartással kezeli az angolszász joggyakorlatban honos »mérgezett fa gyümölcse« elvet, és általában nem tekinti »más tiltott módon«, vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett bizonyítéknak a normasértéssel lefolytatott eljárási cselekmény során beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékot.”*⁸

A jogirodalomból még Kelemen Ágnes tanulmányát tudom említeni, aki a következőket írta: *„Széleskörű kizárás még a legtávolabb menő USA jogrendszerében sincs, az angliai jogrendszer pedig ennél sokkal szűkebb és árnyaltabb [...] A modern angol bizonyítási jog fejlődése arra is felhívja a figyelmet, hogy a garanciális jogok biztosításának vannak ésszerű határai és ezek biztosítása nem teheti működésképtelenné a társadalom védelmére hivatott nyomozó, bűnüldöző hatóságokat. Ezt a kétirányú igényt az Angliában működő törvényelőkészítő Bizottság úgy fejezte ki, hogy a garanciális jogok biztosításának nemcsak a vádlottakat kell védeniük, hanem a társadalom számára is garanciákat kell nyújtaniuk a bűnözőkkel szemben.”*⁹

Az újabb példák közül a német alkotmánybíróság döntését ismerteti Vadász Viktor az Ügyészek Lapjában: *„A nyomozó hatóság házkutatást rendelt el védjegyjogsértés, illetőleg szerzői jogok megsértése miatt, amire ugyan nem találtak bizonyítékot, viszont találtak fél kiló hasist. Az elsőfokú bíróság felmentő ítéletet hozott, mert a „jogtalan házkutatás során beszerzett bizonyítékok nem használhatók fel.”*¹⁰ A német alkotmánybíróság végül is a védelem álláspontját nem fogadta el, és úgy döntött, hogy a kábítószerrel visszaélés miatt is jogszerűen folyt az eljárás.

A BH 2001/567. szerint **bizonyíték kizárását csak az olyan szabálysértés eredményezheti, amely a bizonyítási eljárást, annak eredményét lényegesen befolyásolta.** (Korábban BH 1996/246. számú ügy). Így például a BH 1998/117. számú esetben figyelembe vették a bizonyítékot, amikor a tolmácsot nem figyelmeztették a hamis tolmácsolás következményeire.

⁸ Be. 78. §-hoz fűzött magyarázat: Büntető eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára. 2. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest

⁹ Kelemen Á.: A bizonyítás egyes kérdései a büntetőeljárásban Angliában. Magyar Jog, 1991/8., 493. o.

¹⁰ Vadász V.: A szabad bizonyítás elve és a bizonyítékok felhasználásának törvényi tilalma. Ügyészek Lapja, 2009/6., 12–14. o.

A Be. 78. § (3) bekezdés alapján bíróság és az ügyész a **bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli**, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg. A bizonyítás-értékelési módszerünk így adott: célszerű, ha az egyes tényállási részekre vonatkozó bizonyítékokat **előbb egyenként vizsgáljuk meg**: nincs-e kizárási ok, majd bizonyító erejét is vizsgáljuk. (Például gyengébb megfigyelőképességű tanú vallomása mennyire hiteles, mennyire felelhet meg a valóságnak.) **Ezt követően kell az egymással ellentétes bizonyítékokat összevetni**, hogy azok közül melyik fogadható el. Ha csak közvetett bizonyítékok állnak rendelkezésre, különösen fokozott gondossággal kell vizsgálni, hogy ezek **a bizonyítékok valóban zárt láncolatot alkotnak-e**. A bizonyítékok értékelési módjára a BH 2000/1. eseti döntés indokolási része tartalmaz rendkívül pontos megfogalmazást: *„Kétségtelen, nem volt olyan vallomás vagy más bizonyíték, amely a vádlottnak ezt a védekezését közvetlenül cáfolná, ámde ez még korántsem jelenti azt, hogy a védekezésnek megfelelő tényállást kell ebben a tekintetben megállapítani. A tényállás megállapításának az egyik törvényes módja az, amikor a bíróság kellően bizonyított tényekből logikai következtetés útján állapít meg további – nem bizonyított – tényeket. A hézagpótló jelleggel történt ilyen tényállás megállapítás az ítéletben alappal nem kifogásolható, feltéve, hogy a bizonyított tényekből csak egyféle ténybeli következtetés lehetséges további nem bizonyított tényre (tényekre) nézve.”*¹¹ A BH 2000/192. ügyben hívta fel a bíróság a figyelmet arra, hogy a közvetett adatok mellérendelő felsorolása nem azonos a logikai bizonyítással.

A nehézségekre példa lehet az erőszakos közöszülés büntettének bizonyítása is, főleg ha csak az élet, a testi épség elleni közvetlen fenyegetés alkalmazásával töri meg az elkövető a sértett ellenállását. Elismeri a közöszülés tényét, viszont arra hivatkozik, hogy a sértett által közölt fenyegetés nem történt meg. Ilyen esetben a **„cseréljünk álláspontot módszert”** alkalmazom: a védő szemszögéből vizsgálom az ügyet, onnan értékelem a sértett vallomását. Mivel tudom a sértett szavahihe-tőségét kétségbe vonni? Miért állítja a sértett a bűncselekmény elkövetését, ha az valójában nem történt meg? Érdekes következtetésekre juthatunk, ha nemcsak a magunk álláspontja felől vizsgáljuk a bizonyítékokat, hanem például is arra gondolunk, hogy mit mondanék, ha a túloldalon ülnék... Így, kívülről nézve tudjuk észrevenni, ha logikai következtetésünk hibás. „...az összes lényeges bizonyítékkal foglalkozni kell. [...] A bíróság egészen bizonyosan értékelné fogja az összes bizonyítékot, azokat, amelyek erősítik a vádat, és azokat is, amelyek gyengítik. **Az álláspontunkat gyengítő bizonyítékok vagy érvek elhallgatása súlyos hiba.**” – írja Julis Mihály.¹² Ha az álláspontunkat gyengítő bizonyítékokat a védő tárja először a bíróság elé, akkor rosszul „taktikáztunk”. Külön meggyőző ereje lehet annak, ha az ellentétes bizonyítékok figyelembevételét után is a bűnösség megállapítását indítványozzuk. E nélkül a bíróság gondolhatná azt is, hogy a bűnösség megállapítását csak azért indítványozta az ügyész, mert elkerülte a figyelmét az ellentétes bizonyíték létezése.

¹¹ BH 2000/1/1., 13. o.

¹² Julis, i.m. 10. o.

A bizonyítékok értékelését követően juthatunk arra a következtetésre, hogy **nem történt bűncselekmény, azt nem a terhelt követte el, illetőleg nem bizonyítható a bűncselekmény elkövetése**. A két megállapításnak eltérő következményei vannak. A bizonyítékhiányos esetben, amikor vannak terhelt bizonyítékok, de megítélésünk szerint a mentő bizonyítékokra kell alapozni a tényállást, akkor **felmentésre kell indítványt** tenni. Ezzel a bírónak *lehetősége van eltérő mérlegeléssel a bűnösség megállapítására*. Ugyancsak **felmentést kell indítványozni, ha büntethetőséget kizáró ok** állapítható meg (az elmúlt időszakban a jogos védelem szabályainak megváltozása miatt erre gyakrabban került sor).

Ha **kétséget kizáróan megállapítható, hogy nem történt bűncselekmény, illetőleg azt nem a vádlott követte el, akkor a vádat ejteni kell**. Ennek következménye, hogy a bíróság *köteles megszüntetni az eljárást*. A Be. 311. § (1) bekezdése alapján a vád elejtését kötelesek vagyunk indokolni. (Megjegyzem, ha az indokolási kötelezettségünknek nem teszünk eleget, vagy egyébként az nem szakszerű, akkor is köteles a bíróság az eljárást megszüntetni.)

A 12/2003. (ÜK.7.) LÜ. utasítás 8. § (1) bekezdése szerint a vádelejtést írásban röviden indokolni kell. A felmentés indítványozása, illetőleg vádmódosítás esetén is írásban kell elkészíteni a végindítványt.

Időnként sajnos előfordult, hogy az ügyész elejtette a vádat akkor is, amikor a **bűncselekmény helyett csak szabálysértés** volt megállapítható. Ebből következőleg a bíróság az eljárást megszüntette, és nem tudta a szabálysértési jogkövetkezményt alkalmazni, az ügyész pedig írhatta az igazoló jelentést. Ilyen esetben a **felmentést és a szabálysértés miatti felelősségre vonást** kell indítványozni. Ezek az indítványok természetesen a perbeszéd indítványi részéhez tartoznak, viszont a bizonyítással való szoros összefüggésük okán itt hívtam fel ezekre a figyelmet.

4. A bűncselekmény minősítése

Az **ügyésznek objektívnek kell lennie**, semmiképpen sem taktikázhat úgy, hogy egy súlyosabb minősítés megállapítására tesz indítványt. A bűncselekmény minősítése során a következő kérdéseket kell elemezni:

- **elhatárolási problémák;**
- **egység-többség problémái;**
- a **minősített és privilegizált** esetek;
- **szándékosság, gondatlanság** elemzése;
- **elkövetői alakzatok** (tettesség, részesség) elemzése;
- **társas elkövetések** elemzése, (bűnszövetség, bűnszervezet);
- a **bűnisméltés elemzése** (visszaeső, különös visszaeső, többszörös visszaeső, erőszakos többszörös visszaeső);
- **büntethetőséget kizáró, megszüntethető okok** elemzése.

Az elemzést követően az **ügyésznek pontosan meg kell jelölnie, hogy milyen bűncselekménnyel, illetőleg bűncselekménnyel vádolja a terheltet**: „Az ismerte-

tett tényállás alapján XY elsőrendű vádlottat vádolom egyrendbeli, a Btk. 166. § (1) bekezdésében meghatározott és a (2) bek. b) pontja szerint minősülő nyereségvágyból elkövetett emberölés büntettének Btk. 16. §-a szerinti kísérletével, mint többszörös visszaesőt”.

A 12/2003. (ÜK.7.) LÜ. ut. 7. § (3) bek. előírja, hogy az ügyész **módosítsa a vádat**, ha a bizonyítási eljárás eredményeként indokoltnak tartja annak megváltoztatását, vagy kiterjesztését. Ha a terhelt más bűncselekményben is bűnös, mint amit a vádirat tartalmaz, akkor a **vádat ki kell terjeszteni**. Ha az eredeti vád nem tartható, akkor a **vádat el kell ejteni**, vagy a vádlott **felmentését kell indítványozni**, a korábbiakban kifejtetteknek megfelelően.

5. Bűnösségi körülmények

Az ügyésznek korrekt módon fel kell sorolnia a **súlyosító és enyhítő körülményeket**. Néha vitatkoztunk kollégáimmal, hogy a súlyosító vagy az enyhítő körülményekkel kell-e kezdeni. Volt olyan vélemény, hogy célszerűbb a súlyosító körülményeket a végére hagyni, mert az „jobban benne marad a bíróban” és szigorúbb lesz az ítélet. Én úgy gondolom, hogy a jó bírót így nem lehet befolyásolni. Szerintem a súlyosító körülményekkel kell kezdeni, a Be. szerint is előbb a vádbeszéd hangzik el, és utána következik a védőbeszéd, illetőleg a vádlott felszólalása az utolsó szó jogán.

Jelen tanulmányban, terjedelmi okokból a még csak tipikusan előforduló bűnösségi körülmények felsorolására sincs lehetőség. A **Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma véleményének** időnkénti elolvasását ajánlom még a rutinos kollégáknak is – a kezdők meg tekintsek kötelező olvasmánynak. A felnőtt korúak próbára bocsátásáról, illetőleg a felfüggesztett szabadságvesztés kiszabásáról szóló, valamint a tipikus súlyosító és enyhítő körülményeket ismertető **55, 56 számú kollégiumi vélemények** (BH 2008/3. szám) ismerete feltétlenül szükséges. Ezek azonban nem teljes körűek, ezért minden ügyben lehetséges további olyan körülményekre rámutatni, amelyek a szankció mértékét befolyásolhatják.

Időnként ügyészi fellebbezéseket olvasva sajnálattal tapasztalom, hogy a bűnösségi körülmények elemzése nem teljes körű, jobb esetben csak egy rövid felsorolás. A tárgyalási jegyzőkönyv tudom, hogy nem elég részletes, de ha a fellebbezés során sem elég részletes az értékelés, vajon mi történhetett a tárgyalóteremben? Többször elmondtam, ha korrekt módon számbavesszük a vádlott terhére és javára(!) is szóló körülményeket, időnként megkímélhetnénk magunkat egy fölöslegesen bejelentett súlyosításra irányuló fellebbezés megírásától. Ha a perbeszéd során erre a részre is akkora gondot fordítunk, mint a minősítésre, sokkal meggyőzőbb lesz a bíróság számára a büntetéskiszabási indítványunk.

6. A büntetés kiszabása, az intézkedések indítványozása

Pontosan meg kell jelölni a Büntető Törvénykönyvnek azt a rendelkezését, amelynek alapján a bíróság a szankciót megállapítja. Ezt azért hangsúlyozom,

mert az egyik joghallgatóm elmesélte: a perbeszéd-verseny országos döntőjén azt róttta fel hibájaként a zsűri, hogy pontosan hivatkozott a Btk. rendelkezéseire. Indokolásuk az volt, hogy a bíróság ismeri a Büntető törvénykönyvet...

A büntetőeljárások elhúzódása miatt a tárgyalóteremben célszerű „több” Btk.-t magunkkal vinni, mert az újabb jogalkotásra tekintettel, nagy valószínűséggel az elbíráláskori rendelkezések a szigorúbbak. Többvádoltas ügyben előfordulhat, hogy ugyanabban az ügyben különböző időpontokban hatályban levő Btk.-t kell alkalmazni. Az egyszerűség kedvéért én a 2010. december végén hatályban levő törvényszöveget használom.

Mindig előbb a **súlyosabb szankcióra kell indítványt tenni.**

- **Szabadságvesztés** indítványozása esetén **pontosan meg kell jelölni a végrehajtási fokozatot**, például a Btk. 42. § (2) bek. b) 2. pontja alapján fegyházbüntetés kiszabását indítványozom.
- A szabadságvesztéshez kapcsolódóan az ügyésznek rá kell mutatnia arra, hogy a bíróság állapítsa meg azt, hogy a vádlott **feltételes szabadságra nem bocsátható** [Btk. 47. § (4) bek.] A Btk. 48. § (4) bekezdése alapján a törvényben meghatározott esetben az ügyésznek indítványoznia kell a **korábbi feltételes szabadságra bocsátás megszüntetését**. Bár az ilyen mulasztás korrigálható a Be. különleges eljárási szabályai szerinti rendkívüli jogorvoslat nélkül is, de ez többletmunkával jár, és egyébként sem illik hibáznni. Viszonylag ritkán elfordulhat, hogy a terhelt feltételes szabadságra bocsátás időtartama alatt követi el a bűncselekményt, tehát a feltételesből kizárt, de elévülés miatt (Btk. 67. §) a korábbi feltételes szabadságra bocsátása mégsem szüntethető meg.
- A 47. § (3) bekezdése indítványozható indokolt esetben, hogy a terhelt **már a büntetés fele részének letöltése után feltételes szabadságra bocsátható**.
- A Btk. 87. §-a alapján indokolt lehet a **büntetés enyhítése**.
- A Btk. 89. § alkalmazásával indítványozható a **szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése**. A 90. § (1) bekezdése alapján a két évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén a **szabadságvesztés fele részének végrehajtása próbaidőre felfüggeszthető**, ha – különösen az elkövető személyi körülményeire figyelemmel – alaposan feltehető, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető, amelynek időtartama két évtől öt évig terjedhet. Ezzel kapcsolatban felhívom a figyelmet a **Legfelsőbb Bíróság 88. számú Büntető Kollégiumi véleményére**. (BH 2010/10. szám) A **felfüggesztés kizárt**, ha a vádlott erőszakos többszörös visszaeső, vagy a bűncselekményt bűnszervezetben követte el, illetőleg ha a **szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt vagy felfüggesztésének próbaideje alatt követte el**. (Gondatlan bűncselekmény, pld. közúti baleset okozása esetén viszont a szabadságvesztés végrehajtása felfüggeszthető.)
- Btk. 91/A § alapján indítványozni kell a **korábbi felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásának elrendelését**. Ez tipikusan akkor fordul elő, ha az

elkövetőt a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik.

- További **főbüntetések a Btk. módosítását követően: Közérdekű munka** (Btk. 49–50. §); **pénzbüntetés** (Btk. 51–52. §); **foglalkozástól eltiltás** (Btk. 56–57. §); **járművezetéstől eltiltás** (Btk. 58–59. §); **kiutasítás** [Btk. 61. § (3)]. Ha a bűncselekmény büntetési tételének felső határa három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb, akkor szabadságvesztés helyett közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás vagy kiutasítás, illetőleg e büntetések közül több is kiszabható.

Mellékbüntetések a következők maradtak:

- **Közügyektől eltiltás** (Btk. 62–63. §); **kitiltás** (Btk. 64. §). Kitiltásra nagyon ritkán kerül sor, viszont a közügyektől eltiltást kell alkalmazni szándékos bűncselekmény esetén végrehajtandó szabadságvesztés mellett. Viszonylag csekély tárgyi súlyú bűncselekmény esetén is kedvezőtlen előélet mellett, illetőleg büntetlen előéletű elkövető esetén is, ha tárgyi súly jelentős. Tapasztalataim szerint időnként megfeledekünk az indítványozásáról.

Adott esetben elegendő lehet a **büntetés helyett intézkedés alkalmazása**.

Ezek a következők:

Megrovás (Btk. 71. §); **próbára bocsátás** (Btk. 72–73. §); **kényszergyógykezelés** (Btk. 74. §); **elkobzás** (Btk. 77–77/A §); **vagyonekobzás** (Btk. 77/B–77/C §); **pártfogó felügyelet** (Btk. 82. §). A próbára bocsátás szabályaihoz kapcsolódóan jegyzem meg, hogy felmerülhet a **korábbi próbára bocsátás megszüntetése**, amit az ügyésznek indítványoznia kell. [Btk. 73. § (2) bek.]

A **büntetőeljárás törvényben meghatározott esetekben indítvány kell a**

- **lefoglalás** (Be. 151–155. §);
- **zár alá vétel** (Be. 159. §);
- **bűnügyi költség** (Be. 74. § ill. 335. §) szabályainak alkalmazására.

Miután a vádirat ezeket az indítványokat általában tartalmazza, elegendő lehet a vádirat szerinti indítványra hivatkozni.

7. Befejezés

Talán a vádbeszéd legelhanyagoltabb része, sokszor a bűnügyi költség megtérítésére vonatkozó szavaink az utolsók. Pedig, különösen egy súlyosabb szankció indítványozásánál nem kellene lemondanunk egy hatásos összefoglalásról.

Néhány ötlet: *„Tisztelt városi bíróság! Meggyőződésem, hogy a Büntetőtörvénykönyvünkben meghatározott büntetési célok a társadalmi együttélési szabályokat sorozatosan megszegő, sokszorosán büntetett előéletű, ismételten rablást elkövető vádlottal szemben csakis szigorú, a büntetési tétel felső határát megközelítő bünteteskiszabással érhetőek el. Ennél enyhébb szankció alkalmazásával a társadalom védelme nem biztosítható, ezért indítványoztam ennek kiszabását.”*

„Tisztelt városi bíróság! Mint a bűnösségi körülmények felsorolásánál említettem, jelen ügyben a vádlott terhére a legnagyobb rosszindulattal sem találhatunk súlyosító körülményeket. A lopás vétségét élete során először elkövető, a kárt részben megtérítő vádlott esetében a próbára bocsátás elegendő szankció annak érdekében, hogy a jövőben törvénytisztelő életmódot folytasson.”

Annak idején egyik kollégám az egyik perbeszédversenyen egy szép idézettel zárt: „Tisztelt városi bíróság, egy irokéz indián mondás szerint »amíg a nép alszik, az ítélet virraszt«. Perbeszédemben ilyen ítélet meghozatalára tettem indítványt.” Némi humort tartalmazott azonban, hogy forrásként megjelölte, hogy ezzel a mondattal „Visinszkij elvtárs perbeszédgyűjteményében” találkozott...

A vádbeszéd előadása

A szónok, jelen esetben az ügyész **a hallgatóságot kívánja meggyőzni**. Időnként hallani olyan véleményt, hogy az ügyész a perbeszédével a tárgyalóteremben jelenlevő hallgatóságot, a felvételt készítő tévéseket, és rajtuk keresztül a közvéleményt is győzze meg. **Számunkra a hallgatóság**, akit meg akarok győzni az álláspontom helyességéről, **a bíróság**. *„Ezért a vádbeszédet a bíróságnak címezve, a bíróság felé fordulva, a bírósági döntés befolyásolásának szándékával kell előadni.”* – írja Julis Mihály.¹³ A „testbeszéd”, a „metakommunikáció” alapszabálya, hogy **arra nézzek, akinek szánom a mondandómat**. Márpedig, ha a bíróság felé fordulok, akkor nehéz lesz a tévékamera felé is nézni. Felvetődik persze az is, hogy a vádlottat is meg kell győznünk tettének büntetendő voltáról. Így időnként a vádlott felé kellene fordulnunk, amivel persze gyengítenénk a bíróságra gyakorolt hatást, viszont jól mutatnánk este a tévéhíradóban... Meggyőződésem, hogy a bíróság felé fordulva kell végig beszélnünk. Időnként ügyvéd kollegák úgy próbálják álláspontjukat védeni, hogy a perbeszédüket az ügyésznek mondják, pedig tudják, hogy ritkán készítetik az ügyészt véleményének megváltoztatására. Úgy hiszem, legalább ennyire eredménytelen meggyőzni a vádlottat arról, hogy megérdemli a büntetést. Egyébként **a jól előadott és bíróság által elfogadott ügyészi perbeszédnek lehet „mellékterméke” a közvélemény meggyőzése**, de ez nem lehet főcél.

Megírjuk-e előre a perbeszédet, egy vázlatot készítsünk, vagy még azt se? Az előre megírt beszédeknel, hacsak nem vagyunk kiváló retorikai képességek birtokában, könnyen egy unalmas felolvasássá silányulhat a mondandónk. Mindenki hallott már felolvasott „szónoki” beszédet, amely érdektelenné válva szép csendesen elaltatta a hallgatóságát. Egyébként is a mai túlterheltség mellett aligha van időnk megírni előre a perbeszédet. Ha a tárgyaláshoz képest módosítanunk kell a vádat, akkor fölösleges munkát végeztünk. Az előre megírt és felolvasott beszédnek az a hátránya is megvan, hogy **elveszítjük a „szemkontaktust” a hallgatósággal**. *Akit meg akarunk győzni, annak a szemébe nézünk*. Nyilván nem folyamatosan, de a nézésünkkel is jelezzük, hogy a figyelmünkkel őt tüntetjük ki.

¹³ Julis, i.m.

Tudom, sokan azért írnák meg inkább a perbeszédüket előre, hogy minden szó a helyén legyen, az alany és az állítmány pontosan egyezzen, valóságos kis irodalmi – szakirodalmi – pontosságú megfogalmazást várnak el maguktól. Az élıszó sokkal meggyızőbb lehet, még az esetenként sutára sikeredett mondat-szerkesztés ellenére is. **A bíróságra nézı tekintet, a szilárd egyenes testtartás, az emelt fı sokkal inkább sugároz tisztas magabiztosságot**, mint a kézben tartott papírt nézı, és így kényszerően lehajtott fej. A vádbeszéd nem szaksajtóba megíródı tanulmány, vagy jelentés a felettesnek, és így ugyanazokat a követelményeket nem kell teljesítenünk. Persze, bonyolultabb ügyekben a **fontosabb részeknél egy-egy mondatot, vagy bekezdésnyi szöveget pontosan is rögzíthetünk**, mert ennek felolvasása nem töri meg az élıszóval elıadott perbeszédet. Sőt, esetenként, ha például egy eseti döntésbıl vagy szakkönyvbıl, vagy az elıttünk fekvı szakvéleménybıl szó szerint idézünk egy-egy veretes mondatot, akkor éppen az alaposság látszatát kelthetjük a hallgatóságban...

Másfél évtizede másodfokú bíróság elıtt egy nyilvánvalóan rendkívül enyhe büntetés súlyosítását indítványoztam, és annyira biztos voltam a súlyosításban, hogy kivételesen nem készítettem el a szokásos perbeszédvázlatomat. Emlékeim szerint mindent elmondtam, csak éppen az a bizonyos logikai felépítés maradt el. A helyben hagyó végzésen nálamnál jobban csak a vádlott és jelenlevı felesége lepıdött meg (egymás nyakába borultak), hiszen ő maga is „sokszoros” visszaesıként tudta, hogy sokkal súlyosabb szankcióra számíthat. Lehet, hogy a jól felépített perbeszéd sem gyızte volna meg a „kegyelmi tanácsot”, de így eleve kevesebb esély volt a kívánatos büntetés elérésére. **„A legegyszerıbb ügyben se álljon ki az ügyész úgy, hogy mondanivalójának gondolatmenetét elızetesen ne rögzítette volna. Elegendı lehet egy egészen rövid vázlat is, aminek elkészítése nem vesz igénybe számottevı idıt annak, aki részese volt a bizonyítási eljárásnak.”** – tanácsolta Julis Mihály.¹⁴

Mikor írjuk meg a perbeszédvázlatot? Azért még ma is vannak egy tárgyaláson befejezıdı ügyek, és így csak a tárgyalás alatt, esetleg a szünetben van idınk a vázlat elkészítésére. Kezıként kaptam azt a jó tanácsot, hogy a tárgyalási jegyzetekhez használt üres lapok elsı oldalán a vádlott neve után a jobb felsı sarokban hagyjak egy elkülönített üres helyet, ahová a tárgyalás során írhatom a „S” betı után a súlyosító, az „E” betı után az enyhítı körülményeket akkor, mikor a bizonyítási eljárás során azok felmerülnek. Több évtizedes tapasztalatom, hogy a tárgyalás vége felé viszonylag korrekt módon összeáll a kép. A lapnak ugyanezen a részén hagyok helyet a büntetés kiszabási indítványaimnak. Az utóbbiakat legtöbbször a Btk. szakasz, bekezdés, pont alapján jelölöm. Egyszerıbb ügyekben gyakorlatilag ebbıl a részbıl a vádbeszéd elıadható.

Bonyolultabb ügyekben – különösen, ha a tényállás változhat, a bizonyítékok értékelése fokozott gondosságot igényel, a minısítést részletesen kell indokolni – **külön lapokra felírom „Tényállás”, „Bizonyítékok” „Minısítés”** szavakat és a bizonyítási eljárás során ezekre **külön készítem a jegyzeteimet**. A külön lapok garantálják, hogy a

¹⁴ Julis, i.m. 11. o.

kívánatos logikai szerkezet elkészüljön, mikorra a bíró felszólít a vádbeszéd megtartására. Tudom, hogy a „mindenki másképp csinálja” elve alapján más módszerek is létezhetnek. Én idősb kollégáimtól kezdőként ezt tanultam meg – tehát nem saját ötlet –, nekem bevált. Illetőleg, amikor nem ezt tettem, annak az volt a következménye, amit az előbb leírtam.

A **papíron elkészített vázlat egy bizonyos stabilitást is garantál**, hogy nem marad ki semmi lényeges a vádbeszédéből. Ugyanakkor **célszerű a lapokat kézben tartani**. Sokszor észrevettem a hallgatóim előadása során, hogy ha nem volt kezükben a lap, akkor időnként megvakarták a fejüket, az állukat fogták, ami „testbeszéd-ként” egy kisebb fokú bizonytalanságot jelzett. Rosszabb esetben a kezüket „zsebre vágták”, amely túlzott lezserségre utalt, egy-két más megnyilvánulással együtt már „nagyképűséget” is közvetített. Ez elfogadható egy amerikai filmben Petrocellitől, de itthon aligha nyerjük meg vele a bíró szimpátiáját. Azt is észrevettem, ha a papírlapokat az asztalra letesszük, akkor ennek következtében, előre görnyedt testtartás veszünk fel, és ez egy bizonyos „szolgai” beállásra emlékeztetett. Így a kívánatos határozott megjelenést nem tükrözik a mozdulataink. E tárgyban szívesen hívom fel a figyelmet Allen Pease Testbeszéd, valamint a Szóbeszéd című könyveire.

Mindenkinek megvan a maga **sajátos kommunikációs stílusa, és hiteltelenné válik az előadásunk, ha személyiségünktől idegen stílust próbálunk magunkra erőltetni**. *„Minden embernek más a fellépése, vérmérséklete, és az élőbeszéd előadásában is különbözünk egymástól. Nem kell az ügyésznek önmagából kivetkőzött, önmagától különböző emberré válnia, amikor a vádbeszéd előadását megkezdi.”* – állapította meg Julis Mihály.¹⁵ Sajnos az egyetemi képzésnek sem része a retorika, és nekünk sincs sok időnk ezzel foglalkozni. A jogászai szakzsargon kiváló lehetőségeket biztosít a minél hosszabb, minél érthetlenebb körmondatok megalkotására. Ráadásul, ha még idegen kifejezések használatával zsúfoljuk teli a vádbeszédünket, akkor elérhetjük, hogy már szakmabeli sem érti mondandónkat. **Érdemes az egyszerűségekre törekedni**, ami végül is nem azt jelenti, hogy csak tömondatokban beszélünk.

Kiváló ötletnek tartom, hogy az Ügyészek Országos Egyesülete régiós nyelvi konferenciákat szervezett, ahol kiváló nyelvészek szembesítettek minket az írásos munkáinkban elkövetett „nyelvi fordulatokkal”, a hallgatóság körében komoly derűltséget keltve. **Az élszóban előadott perbeszédnél nincs javítási lehetőségünk, ezért is érdemes odafigyelni a stílusunkra. Azért mert hatóság képviselői vagyunk, nem kell a borzalmas „hatóságias” stílusban beszélünk**. Kezdő nyomozó ügyészként – már megtapasztalva korábbi főnökeim nyelvészeti elvárásait –, megkérdeztem Dr. Fekete Jenőt, az akkori Szolnok megyei főügyész helyettess, hogy neki milyen elvárásai vannak. *„Feleljenek meg a magyar nyelv nyelvtani szabályainak.”* – hangzott a válasz. Azt azért elmondta, hogy a személytelen hatóságias stílust nem kedveli. Például az egyébként elterjedt „a tényállás megállapítást

¹⁵ Julis, i.m. 9. o.

nyert” szókapcsolatról azt mondta, hogy lóversenyen szokás nyerni, de nem tényállást. Hasonlítsuk össze a következő két mondatot: „A vádhatóság álláspontja szerint” illetőleg „Az álláspontom szerint” kifejezések között számomra sokkal több meggyőződést tükröz az utóbbi. Az első kifejezésnél olyan hatást érzek, hogy a tárgyalóteremben jelenlevő ügyész mintha nem a saját álláspontját mondaná, és ha ezt ráadásul egy szenvtelen előadásmódban teszi meg, akkor a bíróság tagjai joggal hihetik, hogy az ügyész nincs meggyőződve álláspontja helyességéről. A második mondat sokkal inkább elhitheti a hallgatóval, hogy az ügyésznek meggyőződése is, hogy a helyes álláspontot képviseli. Márpedig a vádbeszéd célja a bíróság meggyőzése, és ezért az ilyen eszközök alkalmazásáról sem mondhatunk le. Tudom, hogy sokan nem értenek egyet ezzel a példával, hiszen az ügyész az állam büntetőjogi igényének érvényesítőjeként lép föl, és ezért a személytelen megjelenítés az objektivitását jobban kifejezheti. Nem állítom, hogy teljes egészében ki kell „irtani” ezt a szóhasználatot, így a perbeszéd bevezetőjében említett „Ma egy ilyen ügyben tisztem a vádhatóság képviseletében eljárva álláspontomat ismertetni” – én magam is használom ezt a formát. Abban azonban biztos vagyok, hogy sokkal ritkábban kellene alkalmaznunk a hatósági nyelvezetet.

Ne felejtsük el, hogy a vádbeszédünket a legtöbb esetben nem jogász végzettségű jegyzőkönyvvezető rögzíti. **Nagyon fontos a beszédsebesség**, ami ha nem is csökkenhet le mindig a diktálási szintre, de a fontos részeknél mindenképpen olyan legyen, hogy a bíró és jegyzőkönyvvezető legalább jegyzetelni tudjon. Feltétlenül **le kell lassítanunk a minősítés közlésénél, a bűnösségi körülmények felsorolásánál(!) és az indítványok előterjesztésénél**. Különösen a bűnösségi körülmények kínálhatnak jó lehetőséget a „ledarálásra”, holott azt tapasztaltam, hogy ezt mindig igyekeztek jegyzetelni a bírók. Nyilván tették azért, mert ezek után könnyebb az ítélet indokolási részét elkészíteni. Ezért is van jelentősége a pontosság-nak és a teljességnek ebben a körben is.

Végezetül a **fizikai kondíció fontosságára** hívom fel a figyelmet. A perbeszédeink az 5-10 perces időtartamot ritkán haladják meg, és nem jelent gondot ezt álló helyzetben kibírni. Néha azonban **több órára** is sikeredhet az „előadás”. Három évvel ezelőtt tomboló kánikulában, egy 35 fokos tárgyalóteremben állig begombolkozva több mint egy órán keresztül kellett beszélnem. Az ügyészi oldal felől volt az ablak, így a nap közvetlenül tudta a rendkívül előnyös színű taláromat melegíteni. Miután a tévések is bent voltak, eszembe nem jutott legalább a felső gombot kikapcsolni, legfeljebb irigykedő pillantást vetettem a tanács elnökének nyitott galléjára. A legközelebbi talárcserénél a „divattervező” jó lenne, ha figyelembe venné, hogy a tárgyalótermek többsége nem légkondicionált. Addig is marad az a lehetőségünk, hogy igyekszünk magunkat e szempontból is jó formába hozni, ha mással nem is, egy magunkkal vitt ásványvízzel.

Miért is törekedjünk arra, hogy meggyőző vádbeszédeket tartsunk még olyan ügyekben is, amikor már tudjuk, hogy az a bírói döntést már nem igen befolyásolja? Egyrészt az állam, **az ügyészi hivatásrend képviselői vagyunk**. Aki akkor ott van a tárgyalóteremben vádlottként, sértettként, vagy csak egyszerű **hallgatóként**,

ennek alapján ítéli meg az ügyészséget, hiszen „élőben” nem sokszor fog találkozni ilyen szituációval. **Azon a pár percen múlik az, hogy milyen képet Őriz meg az ügyésztől,** és milyen véleményt nyilvánít majd ismerősei előtt, amikor a tárgyaláson tapasztalatról beszámol. Ha a **média jelen van, még fokozottabb a felelősségünk,** hogy milyen hírünket viszik tovább. Különös jelentősége van, amikor az előzetes tudósításaikból sejthetjük, hogy nem velünk szimpatizálnak, mert egy sikeres vádképviseléssel lehet ellensúlyozni a „sztárügyvédek” által megdolgozott sajtót. Ez a munkáltatónkkal szembeni felelősségünk. De **magunkkal szemben is van felelősségünk.** Arra is gondolnunk kell, ha a bíró, akihez rendszeresen tárgyalni járunk, azt látja, hogy vádbeszédeink összecsapottak, néhány klasszikus szófordulatra (vádirati tényállást, minősítést fenntartom és alkalmazom próbára bocsátást az enyhítő körülményekre figyelemmel) korlátozódnak, nem fog ránk figyelni akkor sem, amikor valóban mindent megteszünk. Ellenben, ha azt látják, hogy rendszeresen logikusan és meggyőzően érvelünk, ha van bevezetője és vége a **vádbeszédünknek, megszerezjük azt a tekintélyt,** ami legközelebb a nehéz ügyekben is segíteni fog.

Az ügyészi hivatás egyik legszebb részének a perbeszédet tartom, de csak akkor tudjuk igazán szeretni, ha nem felesleges stresszként éljük meg, hanem szakmai munkánk egyik csúcának tekintjük. Remélem, hogy ehhez az – elsősorban a pályájuk elején tartó – olvasóknak néhány tanácsot adhattam.

Az ügyészség szerepe a szabálysértési eljárásban

I. rész

Bevezetés

Az ügyészség a szabálysértési jogág több mint fél évszázados történetében meghatározó szerepet játszott. A szabálysértési joggal kapcsolatos ügyészi feladatok időről-időre változtak, mégis a törvényességi felügyeleti, illetve az eljárás során biztosított garanciális jogainak gyakorlásával, a jogorvoslati rendszerben betöltött szerepével az ügyészség meghatározta és meghatározza ma is a szabálysértési jogalkalmazás főbb irányait. Bár a szovjet mintára létrehozott ügyészség alkotmányos jogállásáról – amelyben változás végül nem következett be – a rendszer-váltást követő időszakban számos vita zajlott, az államigazgatási hatósági tevékenység feletti törvényességi felügyelet az ügyészi feladatok nem mellőzhető eleme maradt.

A hatályos hazai szabályozás szerint az ügyészség alkotmányos szerv, alkotmányi helyzetéről és főbb feladatairól az alaptörvény XI. fejezete rendelkezik. Jelenlegi funkcióit tekintve az ügyészség közreműködik az igazságszolgáltatásban, az állam büntető hatalma gyakorlása részeként közbiztonsági funkciókat lát el. Bűnüldözéssel összefüggő egyéb feladatokat teljesít, amelyek jogalkalmazói jellegűek és végrehajtási típusúak. E tanulmány szempontjából kiemelendő az ügyészség ellenőrzési, felügyeleti tevékenysége, amelyek a törvényesség érvényesülését és garantálását hivatottak biztosítani a bűnüldözés, a büntetés-végrehajtás és a közigazgatás vonatkozásában, valamint az állampolgárok jogainak védelme tekintetében. Mivel az ügyészség elsősorban a jogalkalmazás törvényességét felügyeli és ellenőrzi, továbbá közreműködik a jogalkotás alkotmányosságának és törvényességének biztosításában is, ezért alkotmány- vagy törvénytértés észlelése esetén széleskörű, jogkövetkezményekkel járó kezdeményezési jog illeti meg.²

A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény (Sztv.) – amely a nemzetközi elvárásoknak megfelelni igyekezett – kodifikációjára más országok szabályozása is hatott, az ügyész jogkörét elsősorban a jogorvoslati rendszer vonatkozásában bővítette az 1968. évi I. törvény szabályozásához képest. A szabálysértési eljárás során gyakorolható ügyészi jogok szabályozásában, ahogy az Sztv. egészében is, számos nehezen magyarázható és ellentmondásoktól sem mentes hiányosságot találhatunk, amelyeket a törvény hatályba lépése óta hordoz, vagy amelyekkel az azóta eltelt időben gyarapodott.

¹ Erdődy Gy., ügyész, Legfőbb Ügyészség

² Petrétei J.: Az ügyészség alkotmányjogi helyzetéről a Magyar Köztársaságban. Magyar Jog, 1997/3., 164. o.

Szükségesnek látszik tehát az ügyész szabálysértési jogban betöltött szerepének áttekintése a történeti előzmények és a szabályozás alapjául szolgáló külföldi mintákra figyelemmel, nem mellőzve a hatályos szabályozás átgondolt, jogalkotói megoldásra váró kérdéseire történő figyelemfelhívást sem.

Történeti visszatekintés

Az ügyészségről röviden. Magyarország kommunista hatalomátvételt megelőző ügyészségi rendszere a hagyományos nyugat-európai modellhez hasonlított.³ A Királyi Ügyészségről szóló 1871. évi XXXIII. tc. szerint az ügyészség feladata abban állott, hogy az állam közérdekeit a törvényben meghatározott ügyekben képviselje. Számottevő hatáskört azonban a törvény az ügyészségnek csak büntetőügyekben adott. A büntető igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó hatáskörként kapta meg az ügyészség a börtönök feletti felügyeleti jogot. Végül az ügyészség a bírák és a bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. törvénycikkkel összhangban hatáskört kapott az imént nevezettek fegyelmi ügyeiben a közzvadozó teendők ellátására. Később az ügyészi feladat- és hatásköröket törvények és rendeletek bővítették, olykor szűkítették, ám ezek a jogszabályváltozások 1953-ig az ügyészség vádhatóság jellegét nem kérdőjelezték meg. A második világháborút követően az ügyészség feladatköre és szervezeti rendszere az 1949-es alkotmányozásig lényegileg nem módosult, csak az ügyészi szervek elnevezését változtatta meg a 4730/1945. M. E. rendelet.⁴ A fordulat évének tekintett 1948 után a szovjet mintára megalkotott, 1949. évi XX. törvénnyel kihirdetett alkotmánnyal történt meg formálisan az új államszervezet létrehozása. Az ügyészséget illetően gyökeres változást írt elő azzal, hogy kimondta, a törvényesség megtartása felett az Országgyűlés által választott és annak felelős legfőbb ügyész őrökdi, aki vezeti és irányítja az ügyészség szervezetét. Ez a szabály azonban néhány évig még deklaratív típusú szabály maradt. 1952-ben megtörtént a magyar igazságügyi szervek „átvilágítása” is és ennek eredményeként a szovjet tanácsadók 1953 januárjában az MDP főtitkárához küldött jelentésükben javasolták az alkotmányban előírt ügyészi szervezet létrehozását. A jelentés elfogadása után, annak végrehajtása eredményeként 1953. július 4.-én az Országgyűlés megválasztotta az első legfőbb ügyészt.⁵ A szovjet mintára kialakított ügyészség szervezeti és működési rendszerét a Magyar Népköztársaság ügyészségéről szóló 1953. évi 13. tvr-rel léptették életbe. A rendelet szövegezése nagyrészt hasonlított a szovjet ügyészségről szóló törvényhez. Az ügyészség hatáskörei négy szélesen megfogalmazott területen érvényesültek: a bűnügyi nyomozás, a büntetés-végrehajtás

³ Szikinger I.: Posztkommunista ügyészség Magyarországon. *Ügyészek Lapja*, 2000/1., 55. o.

⁴ Szamel L.: Az igazságszolgáltatás és az ügyészség. In: Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből (szerk.: Kiss L.) JPTE-ÁJK, Pécs, 1996. 527. o.

⁵ Nánási L.: Magyarország ügyészségének vázlatos története a kezdetektől 1953-ig. *Ügyészek Lapja*, 2001/1., 23. o.

felügyelete, a speciálisan ügyészi jogosítványok a bírósági tárgyaláson és az általános törvényességi felügyelet.⁶ Az ügyészség modelljén lényegi módosítást nem hajtott végre az ügyészség szervezetét és működését átfogóan újraszabályozó 1959. évi 9. tvr., amely elődjének gondosabban szerkesztett, valamelyest kiegészített változata volt. Az 1960-as évek végén, az 1970-es évek elején történt gazdaságirányítási és alkotmányos reformok eredményeként törvényi szintű szabályozás formájában született meg a Magyar Népköztársaság Ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény. A rendszerváltást követően a jelenleg is hatályos 1972. évi V. törvényből (Ütv.) elmaradt a szocialista társadalmi rendre és a szocialista törvényességre való mindennemű utalás, emellett a törvény végképp szakított a Szovjetunióból eredő azzal a koncepcióval, hogy a törvényesség öre a legfőbb ügyész, továbbá azzal, hogy az ügyészségek csak a legfőbb ügyész segítő szervei lennének. A törvény az ügyészséget beillesztette az állami szervezetrendszer funkciói közé és olyan szervezetként került meghatározásra, amely közreműködik a törvények érvényre juttatásában, az alkotmányos felügyelet ellátásában és a törvényesség védelmében. Az ügyészi feladat- és hatásköröket hat csoportra bontotta, amelyből három a büntető igazságszolgáltatással kapcsolatos. Az ügyész részt vesz továbbá a büntetés-végrehajtás törvényességének felügyeletében, a nem büntető bíróságok peres és nem peres eljárásaiban, valamint általános törvényességi felügyeletet lát el. A hierarchikus és a törvényben szabályozott ügyészi szervezetet a legfőbb ügyész vezeti és irányítja, szervezetét és működését utasítással szabályozza. A legfőbb ügyésznek a törvény mindezekon túlmenően kimagasló jogállást biztosít.⁷

Az ügyészség szabálysértési jogban betöltött szerepe. Az 1945 utáni jogalkotás a közigazgatási büntetőjog fejlődésében is alapvető változásokat hozott. Az állam-szervezet megváltoztatása során a helyi tanácsokról szóló 1950. évi I. törvény bevezette a tanácsrendszert, amellyel párhuzamosan a bírósági szervezet átalakítására is sor került. Ezen intézkedések következtében a közigazgatási hatáskörbe tartozó kihágások egy részét a tanácsi szervek bírálhatták el.⁸ A kihágásokra vonatkozó alapvető változást jelentett a büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény (Bt.) és azt hatályba léptető 1950. évi 39. tvr. A Bt. dichotomikus (büntett-kihágás) rendszert vezetett be. A kihágásokról – amelyekre törvény eltérő rendelkezése hiányában a büntettekre vonatkozó szabályokat kellett alkalmazni – a törvény második része rendelkezett. Az 1950. évi 39. tvr. hatályon kívül helyezte a kihágásokról szóló büntetőtörvénykönyv (1879. évi XL. törvény) első részének még hatályban levő rendelkezéseit, valamint a büntetőtörvénykönyvek életbeléptetéséről szóló 1880. évi XXXVII. törvényt. Az eljárásra vonatkozó főbb irányelvek a kihágási bíróságokról és azok eljárási szabályairól szóló 1951. évi 35. tvr.-ben, a részletes rendelkezések pedig a kihágási

⁶ Szikinger, i.m. 57. o.

⁷ Szamel, i.m. 532–533. o.

⁸ Árva Zs.: Fejezetek a közigazgatási büntetőbíráskodás elmélettörténete köréből. Debreceni Egyetem, 2008. 163. o.

eljárás részletes szabályairól szóló 59/1952. (VII. 1.) MT. rendeletben kerültek meghatározásra. Ez utóbbi a kihágási bíráskodásra vonatkozó addigi szabályokat, különösen a rendőri büntetőeljárást szabályozó 65000/1909. BM. rendeletet is hatályon kívül helyezte. E jogszabályok szerint az államügyész a hatósága területén működő kihágási bíróságok eljárásának törvényessége felett hivatalból őrködni tartozott, amely feladatának ellátásához az iratokba betekinthezett, vagy azok megküldése érdekében a kihágási bíróságot megkereshette. A kihágási eljárásban az államügyész részére a terhelt javára és terhére egyaránt fellebbezési és perújítási jogot biztosítottak. Emellett az államügyész a törvényesség érdekében történő felülvizsgálat keretében a kihágási bíróság bármely jogerős határozata ellen törvényességi jogorvoslattal élhetett, ha hivatalos eljárása, a hatóságok közlése vagy az érdekeltek bejelentése alapján vagy más módon törvénysértésről szerzett tudomást. A kihágási bíróság valamely jogerős döntését a törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslat alapján a Kihágási Tanács bírálta el.

A kihágási jog megszüntetése irányába további lépést jelentett a rendőrségi kihágási bíráskodás megszüntetéséről és a kihágási eljárásra vonatkozó egyes rendelkezések módosításáról szóló 1953. évi 16. tvr., amely megteremtette a szabálysértés jogintézményét is. Megszüntette a rendőrség kihágási bíráskodási jogkörét, és az elsőfokú rendőrhatalóság vezetője a közlekedés rendjére, a lakásbejelentési kötelezettségre, valamint a közrend és a közbiztonság fenntartására vonatkozó szabályok megszegőivel szemben – ha a feljelentés alapjául szolgáló szabálysértés csekély jelentőségű volt – pénzbírságot szabhatott ki kihágási eljárás lefolytatása nélkül. A végrehajtó bizottság hatáskörében a pénzbüntetés kiszabása és az elkobzás maradt, elzárást, kiutasítást és foglalkozástól eltiltást csak bíróság alkalmazhatott.⁹ Ha a járásbíró kihágási ügyben járt el, az ügyész részvétele a tárgyaláson nem volt kötelező, az ügyész azonban a törvényesség megtartása felett az eljárás minden szakában ekkor is felügyeletet volt köteles gyakorolni.

A kihágás intézményét és a kihágási bíráskodást 1955. július 1. napjával az erről szóló 1955. évi 17. tvr. szüntette meg. Eltörölte a bűncselekmények súly szerinti felosztását és egységes bűncselekmény fogalmat vezetett be. Az addig kihágásként elbírált cselekmények jelentős része szabálysértéssé vált, míg a kisebb részét, a jogszabály 5. §-ában meghatározott kihágásokat büntettként kellett elbírálni. A tvr-rel egyidejűen lépett hatályba a szabálysértési ügyek intézéséről szóló 32/1955. MT. rendelet, amely az eljárásra vonatkozó szabályokat rendezte. Ez a jogszabály a jogorvoslatokról szóló fejezetben külön rendelkezett az ügyészi óvás intézményéről. A szabálysértési ügyek törvényességének felügyeletét az illetékes ügyész látta el. Ennek során az ügyész betekinthezett a szabálysértési ügyek irataiba, azok felülvizsgálat céljából történő átadását, megküldését kérhette, valamint tárgyalási joggal részt vehetett a szabálysértési meghallgatáson. Jogszabálysértő határozat, rendelkezés, utasítás vagy egyéb intézkedés észlelése esetén a bírságoló szervnél halasztó hatályú óvással élhetett, amelynek keretében javaslatot tehetett az intézkedés hatályon kívül helyezésére és új határozat meghozatalára.

⁹ Árva, i.m. 168. o.

A bírságoló szerv vagy az ügyészi óvásban foglaltaknak megfelelően járt el, ellenkező esetben – ha a szerv vezetője az óvást alaptalannak tartotta – a szabálysértési ügy iratait az óvással és észrevételeivel együtt felülvizsgálat céljából a felettes szervezethez volt köteles továbbítani. A felettes szerv határozata ellen a legfőbb ügyész az illetékes miniszternél vagy a Szabálysértési Tanácsnál óvást emelhetett.

Az 1956. évi 16. tvr. tulajdon elleni, de más bűncselekményeket is szabálysértésnek nyilvánított, amely dekriminalizációs folyamat az 1960. évi 14. tvr-rel tovább folytatódott és a garázdaság, a közveszélyes munkakerülés és az üzletszerű kéjelgés – az eset összes körülményeire tekintettel – a szabálysértési hatóság hatáskörébe került. E szabálysértések elkövetése esetén a rendőrség által foganatosított őrizetbe vétel esetén, amennyiben a bizonyítékok megszerzése vagy a bizonyítás kiegészítése három napnál hosszabb időt vett igénybe, lehetőség volt arra, hogy a szabálysértési hatóság az elkövetőt – az illetékes ügyész jóváhagyásával – írásban foglalt határozattal további nyolc napig őrizetben tartsa. Ha e cselekmények elkövetése miatt indult büntetőeljárás, amennyiben az ügyész megítélése szerint kisebb jelentőségű volt, úgy az ügynek az illetékes szabálysértési hatóság elé történő áttétele felől rendelkezhetett. Ugyanígy határozhatott a bíróság is, amelynek az erre vonatkozó végzése ellen csak az ügyész élhetett perorvoslattal. A szabálysértési eljárás egyes kérdéseiről szóló 1959. évi 36. tvr. a mai szabályozáshoz hasonlóan rögzítette az elkövető rendőrség útján való elővezetésének lehetőségét a szabálysértési hatóság idézése ellenére történt távolmaradás esetén, illetve az elzárás foganatba vétele érdekében. A rendőri elővezetés csak ügyészi jóváhagyás mellett történhetett.

A szabálysértési joganyag első kodifikációja nyomán megszületett 1968. évi I. törvény deklarálta az ügyészi törvényességi felügyelet jogintézményét és az annak során megtehető ügyészi intézkedéseket, de az ügyésznek a szabálysértési eljárás további több pontján is fontos szerepe volt. A törvény 71. §-ában rögzített, az ügyészi törvényességi felügyeletre vonatkozó rendelkezések – ahogy a törvényhez fűzött indokolás fogalmaz –, lényegében a Magyar Népköztársaság Ügyészségéről akkor szóló szabályokat foglalják össze. Az ügyész jogai a szabálysértési eljárás során lényegében azonosak voltak az általános törvényességi felügyelet során öt megillető jogokkal, rendelkezett azonban néhány sajátos jogkörrel, amelyeket csak a szabálysértési eljárás során gyakorolt.

Az 1968. évi I. törvény szerint az ügyész részt vehetett az ügyben tartott tárgyaláson. Törvénysértő határozat vagy intézkedés miatt a szabálysértési hatóságnál halasztó hatályú óvást nyújthatott be. Törvénysértő gyakorlat vagy mulasztásban megnyilvánuló törvénysértés esetén annak megszüntetése érdekében felszólalással, a jövőben bekövetkező törvénysértés veszélye esetén pedig figyelmeztetéssel élhetett. Az elkövető javára történő óvásnak nem volt időbeli korlátja, terhére azonban csak a határozat jogerőre emelkedésétől, illetőleg az intézkedés megtételétől számított hat hónapon belül volt helye. Az ügyész a törvénysértésről vizsgálat tartása alkalmával, panaszok, közérdekű bejelentések intézése során valamint a tárgyaláson történő részvételekor szerezhette tudomást.

Az 1968. évi I. törvény a lefoglalás, az elővezetés jóváhagyása valamint az elzárással sújtható szabálysértések kapcsán is biztosított az ügyész számára jogokat. A szabálysértési kódex ugyanis a címzettnek még nem kézbesített postai küldemények és táviratok lefoglalását az ügyész írásbeli határozatához kötötte. Ügyészi jóváhagyás kellett a rendőri elővezetés foganatosításához, ha az elkövető vagy a tanú az ismételt idézésre sem jelent meg, és távolmaradását nem mentette ki. Külön szabályok vonatkoztak az elzárással is sújtható szabálysértésekre. Ezek elkövetőjét ugyanis a rendőrség őrizetbe vehette, de ha az őrizet a huszonnégy órát meghaladta, úgy az ügyészt értesíteni volt szükséges. Az elkövetőt három napon belül a szabálysértési hatóság elé kellett állítani, de amennyiben a bizonyítás kiegészítésére volt szükség, úgy a szabálysértési hatóság ügyészi jóváhagyás mellett további nyolc napig tarthatta őrizetben. Az elzárással is sújtható szabálysértések elkövetője, ha idézésre nem jelent meg, úgy ügyészi jóváhagyás nélkül is elővezetethető volt.

Európai kitekintés

Ebben a fejezetben – terjedelmi okból is – csupán példálózó jelleggel kísérek meg pillanatképet nyújtani. A.) A hazánkéhoz hasonló történelmi háttérrel rendelkező néhány kelet-európai ország ügyészségének helyzetéről, feladatairól, majd B.) részletesen elemzem az ügyészség szerepét a német és francia szabálysértési eljárásban, amelyek a hazai rendszer kialakításakor különösen mintaként szolgáltak.

A.) A szovjet mintára megszervezett ügyészségek az európai szocialista országokban a büntetőeljárás feladatok mellett általános törvényességi felügyeletet is gyakoroltak az érintettek kérelmei, közérdekű bejelentései, törvénysértésre utaló jelzései alapján, de az eljárást hivatalból is megindíhatták.¹⁰ A szovjet modell másolása ellenére a közép-, illetve a kelet-európai államok ügyészi szervezetének felépítésében és hatáskörében voltak lényeges különbségek, majd az 1990-es évek társadalmi változásai az ügyészségek igazságszolgáltatásban való szervezeti elhelyezkedését, államjogi helyzetét, függetlenségét és hatásköreit új megvilágításba helyezték, az ügyészi jogosítványok országonként további különböző eltéréseket mutattak. A különbségek ellenére a közép- és kelet-európai államok ügyészségeinek a bűnüldözési és (köz) vádhatósági feladatokon kívül ma is vannak magánjogi és közigazgatási jogi feladataik és jogosítványaik.¹¹

A cseh ügyész a büntető szakágon kívül csak az egyes státuszokkal kapcsolatos, vagy csak szűk körű, külön törvény alapján biztosított jogosítvánnyal rendelkezik.

Lengyelországban, 1992 áprilisában egy igazságügy miniszteri rendelettel került szabályozásra az ügyészségek tevékenységének szinte minden kérdése. Az ügyész

¹⁰ Borsodiné Nagy E.: Az ügyészi törvényességi felügyelet tapasztalatai az új szabálysértési törvény tükrében. Jogtudományi Közlöny, 2001/7-8., 306. o.

¹¹ Sulyok Lászlóné: Az ügyészség magánjogi és közigazgatási jogi tevékenysége Európa más államaiban. Ügyészek Lapja, 2001/4., 20. o.

részt vesz polgári jogi, családjogi, gyámsági és munkaviszonnyal kapcsolatos ügyekben folytatott bírósági eljárásokban, de közigazgatási, szabálysértési, és egyéb eljárásokban is, közreműködik továbbá a jogsértések megelőzésében, panaszok és bejelentések elintézésében.

Ukrajnában az ügyészségnek általános felügyeleti jogköre van a törvények betartása felett, amelyen keresztül védelmezi az állam érdekeit, a polgároknak a törvények által meghatározott szociális, gazdasági, személyiségi jogait és szabadságát és amennyiben az általa fogantatosított intézkedés eredménytelen, úgy bírósághoz fordulhat. Emellett az ügyész a testületi szervek vagy felelős beosztású személyek által kiadott okiratok törvényessége felett is őrködik.

Romániában az ügyész bármilyen keresetet indíthat, kivéve a szigorúan személyhez fűződőt. Részt vehet a státuszperekben, de törvényességi felügyeleti jog is megilleti.

Az Orosz Föderációban az ügyészség egyik legfontosabb feladata az általános törvényességi felügyelet, amely a bíróságon kívüli jogvitát intéző szervekre, államigazgatási, államhatalmi, gazdálkodó és társadalmi szervekre is kiterjed, tárgyát tekintve a jogalkotásra, jogalkalmazásra, jogvitás egyedi ügyekre. Az államigazgatással kapcsolatos alapvető feladata a törvényt sértés esetén óvással történő beavatkozás, illetve egyedi államigazgatási ügyek bíróság elé vitele. Mindezekon túlmenően az ügyészség jelentős hatáskörrel rendelkezik polgári peres és nem peres eljárásokban is, amely keresetindításból, bármely ügyben történő fellépés lehetőségéből, per- és jogorvoslati jog biztosításából áll.¹²

B.) A nyugat-európai országok helyzetéről leegyszerűsítve elmondható, hogy a közigazgatás felett az általános törvényességi felügyelethez hasonló funkciókat nem az ügyészség, hanem az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, az ombudsman látja el, általában svéd mintára.¹³

Németországban általános törvényességi felügyeleti feladata az államügyészségnek nincs. A törvényt sértő mellett államügyészség bizonyos esetekben a házassági és gyámsági ügyekben is közreműködésre hivatott, ezen kívül komoly szerepe van a szabálysértési eljárásban is.¹⁴

A német és a magyar szabálysértési jog összehasonlításakor elmondható, hogy amíg a német jogban van szabályozott közigazgatási büntetőjog, hazánkban csupán a szabálysértési jog szabályozott, amely vékony parcellája a közigazgatás valódi büntetőhatalmának. A német modellben a Gesetz über Ordnungswidrigkeiten (továbbiakban: OWiG) a közigazgatási jogsértések közül az Ordnungswidrigkeiten-nak minősülő csoportot foglalja szabályozási keretbe, amely a közigazgatás büntetési rendszerét jelentős mértékben lefedi. A szabálysértések bűncselekményektől való elhatárolásának alapja, hogy a szabálysértés etikailag

¹² Sulyokné, i.m. 19. o.

¹³ Borsodiné, i.m. 306. o.

¹⁴ Sulyokné, i.m. 23. o.

színtelen, nem jogtárgy-sértés, pusztán engedetlenség és jogtárgy veszélyeztetés, ezért bírsággal elégséges szankcionálni.¹⁵

Az eljárásjogi szabályokat az OWiG második része rendezi. A német szabálysértési eljárás közigazgatási, ügyészi (közbenső), bírósági és jogorvoslati szakaszokra osztható. A hatáskörrel rendelkező közigazgatási hatóság szabálysértést megállapító és pénzbírságot kiszabó határozata ellen az érintett két héten belül halasztó hatályú kifogással élhet. Jogorvoslat esetén az eljárás a közbenső szakaszba lép, amely során a közigazgatási szerv a kifogást formai szempontból vizsgálja. Formai szempontból megfelelő kifogás esetén dönt a büntetőparancs fenntartása vagy visszavonása tárgyában. Amennyiben a közigazgatási hatóság határozatát nem vonja vissza, úgy az iratokat a legalacsonyabb szintű bíróság részére küldi meg az ügyészségen keresztül.¹⁶

Az ügyészség a szabálysértési eljárás közbenső, jogorvoslati szakaszában döntő szerepet kap, kifogás előterjesztése esetén „az ügy urává” válik. A közbenső eljárás célja a tárgyalás előkészítése is. Az ügyésznek kell biztosítania a szabálysértési hatóság útján, hogy az elkövetett cselekményre vonatkozó, gyanú szintjét elérő bizonyítottság fennálljon.¹⁷

Ha a közigazgatási hatóság tényfeltárása nem elegendő, az ügyészség az ügyet visszaadja az okok megjelölésével és a közigazgatási hatóságnak kell tovább nyomoznia. Kisebb hiányosság esetén az ügyészség maga is végezhet nyomozási cselekményeket. Ha a közigazgatási szerv megmarad álláspontjánál és visszaadja az ügyet az államügyészségnek, úgy az ügyészség az áttételt visszautasítja, ha álláspontja szerint a szabálysértéshez elegendő gyanú nem áll fenn. Ez a közigazgatási hatóságra kötelező erejű döntés, ezért ha pótlólag nem tár fel újabb tényeket, vissza kell vonnia a pénzbírságról szóló határozatot és az eljárást meg kell szüntetnie.¹⁸

Az ügyész tehát felderítetlenség vagy megalapozatlanság esetén további nyomozásra visszaadhatja az ügyet a közigazgatási szervnek, az OWiG 47. §-ára figyelemmel megszüntetheti az eljárást, illetve ezen okok hiányában továbbíthatja az ügyet a bírósághoz.¹⁹

Az ügy bűncselekményként vagy szabálysértésként való elbírálása során az ügyész az OWiG szabályai szerint további szerepet kaphat. Amennyiben ugyanis a közigazgatási hatóság megállapítja, hogy valamely cselekmény bűncselekményt látszik megvalósítani, akkor az ügyet az államügyészség részére teszi át. Az államügyészség – egyetértése esetén – folytatja a nyomozást, ellenkező esetben visszaadja az ügyet a közigazgatási hatóságnak, de ugyanígy leállíthatja a

¹⁵ Kis N. – Nagy M.: Európai Közigazgatási Büntetőjog. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2007. 154. o.

¹⁶ OWiG 69. §

¹⁷ Kis – Nagy, i.m. 172. o.

¹⁸ Katholnigg, O.: A kisebb súlyú bűncselekmények Németországban. A szabálysértésekről szóló törvény. Magyar Jog, 1996/8., 484. o.

¹⁹ Kis – Nagy, i.m. 172. o.

nyomozást és az iratokat a közigazgatási hatóság részére küldheti meg akkor is, ha saját eljárásában állapítja meg, hogy a cselekmény nem bűncselekmény, hanem szabálysértés. Ha bűncselekmények halmazatáról és ezzel összefüggő szabálysértésekről van szó, akkor ezeket az államügyészség üldözi.²⁰

A Franciaországban a mi szabálysértési jogunkhoz hasonló jogi rezsim létezik ugyan, de nem tartozik a közigazgatási szervek hatáskörébe. A francia jogban ma is él a trichotómia (a bűncselekmények súlyuk szerint büntettek, vétségek és kihágások), és a csekély fokban veszélyes, a társadalmi együttélés normáit fenyegető jogsértéseket kihágásként (contravention) a bíróság bírálja el.²¹ Szabálysértési ügyben tehát a Büntetőeljárási Kódex szerint a rendes bíróság előtt folyik az eljárás már az alapügyben is. A francia büntetőeljárás kétfokú, elsőfokú és fellebbviteli szakból áll. A legfelső bírói fórum a Semmítőszék (Cour de Cassation) amelynek nem tartozik hatáskörébe az érdemi ítélezés, hanem a jogerős határozatok ellen bejelentett semmisségi panaszok elbírálása, jogelvek kimunkálása és a jogegység feletti őröködés a feladata. Kihágás esetén első fokon általában a rendőrbíróság (tribunal de police) jár el, amely az első fokon eljáró helyi bíróság. Az ügyész döntésétől függ, hogy egyszerűsített eljárásra vagy rendes eljárásra kerül-e sor. Az egyszerűsített eljárás során az ügyész az iratokat és tárgyi bizonyítékokat megküldi a bíróságnak, amely tárgyalás nélkül, büntető határozattal dönt az ügyben. A bíróság az ilyen eljárásban csak felmentő vagy pénzbírságra ítélő döntést hozhat. A határozat végrehajtása ellen az ügyész és terhelt egyaránt kifogással élhet. Kifogás vagy a pénzbüntetés megfizetése hiányában sor kerülhet a rendelkezés végrehajtására. Az egyszerűsített eljárás során hozott rendelkezés ellen benyújtott kifogás esetén az ügyet a bíróság rendes eljárás keretében tárgyalja. A vád képviselőtől súlyosabb megítélésű ügyekben az ügyész látja el, enyhébb megítélésű ügyben az ügyészséget általában a rendőrtanácsos képviseli. Ha a bíróság megállapítja, hogy az elkövetett cselekmény kihágás, büntetést szab ki. Az első fokú rendőrbírósági határozat elleni fellebbezést a fellebbviteli bíróság egy szaktanácsa bírálja el a vétségi eljárás szabályai szerint. A kihágási ügyben folytatott rendőrbírósági eljárásban történt törvénysértés esetén lehetősége van az ügyésznek, vagy akinek a törvénysértés érdeksérelmet okozott, a legfelső bírói fórumhoz, a Semmítőszékhez fordulni semmisségi panasszal, mint rendkívüli perorvoslati eszközzel.²²

²⁰ Katholnigg, i.m. 485. o.

²¹ Kis – Nagy, i.m. 213. o.

²² Nagy G.: Kisebb súlyú bűncselekmények elbírálása a francia jogrendszerben. *Bírák Lapja*, 1995/1., 78–104. o.

Az ügyészek és családtagjaik biztonságáról és védelméről tartott 4. Nemzetközi Ügyészi Szeminárium legfontosabb gondolatai

A környező országok ügyészi egyesületei vezetőinek, valamint a Nemzetközi Ügyészi Egyesület főtítkárának (Derk Kuipers) részvételével megrendezett szeminárium vizsgálta az ügyészek és családtagjaik biztonságának helyzetét, és az ennek érdekében teendő intézkedéseket a magyar ügyészi és a magyar bírói szervezetben, valamint a kanadai koronaügyészek tapasztalatainak elemzésével.

A hazai fenyegetettséget illetően megállapítható volt, hogy a rendszerváltást követően elszaporodtak a korábban rendkívülinek számító gátlástalan elkövetési módszerrel jellemezhető bűncselekmények: a demokratikus alapintézmények, a jogrend, valamint az erkölcs olyan átalakuláson mentek keresztül, melynek során tömegek váltak a piacgazdaságra történő áttérés veszteséivé, nőtt a munkanélküliség, a határok fokozatos átjárhatóvá válása következtében is romlott a közbiztonság. Emiatt korábban nem tapasztalt verbális (becsületsértés az interneten keresztül) és fizikai támadások (kabátok lefújása festékszóró spray-vel az utcán) érték az ügyészségi dolgozókat is.

Míg a hivatalos személy elleni támadás alkotmánybíróági határozatban megfogalmazott enyhébb megítélése a közvélemény számára feltehetően bátorításul szolgált a véleménynyilvánítás ezen formáinak alkalmazására, az új jogalkalmazói felfogásnak megfelelő biztonsági kritériumok megteremtésére nem irányult kellő figyelem, illetve az igazságszolgáltatás dologi kiadásai korlátozottak voltak.

Ugyanakkor azt is meg lehetett állapítani, hogy az ügyészségi dolgozókat ért támadások jellege és száma nem érte el a magyar bírák – és az előadó magyar bírónő által felsorolt mintegy 10 európai ország bírái – elleni támadásokét.

A kanadai tapasztalatok az ügyészek és családtagjaik biztonságának megteremtése érdekében szükséges feltételek komplex jellegére világítottak rá. E tapasztalatokból az a tanulság is leszűrhető, hogy az általános és különös biztonsági kockázatok szakmai szervezet által történő előzetes értékelése elengedhetetlen. Ugyanilyen fontos – a sajnálatos kanadai tapasztalatok alapján is –, hogy az érintettek is vegyék komolyan a biztonsági szakemberek figyelmeztetését, és kövessék ajánlásait.

A Nemzetközi Ügyészi Egyesület által Helsinkiben 2008. évben elfogadott, világméretű tapasztalati alapokon nyugvó Nyilatkozat jó alapja volt a magyar ügyészek és a magyar bírák biztonságára vonatkozó feltételek meglétének értékeléséhez.

¹ Diófási Á., ügyész, Debreceni Fellebbviteli Ügyészség; az ÜOE nemzetközi alelnöke

A nemzetközi ügyészi szemináriumon elhangzott előadásokból is kicsengett a Nemzetközi Ügyészi Egyesület Helsinki Nyilatkozatának alapvető kiindulási pontja, nevezetesen, hogy az ügyészek és családtagjaik biztonsága és védelme *három pilléren nyugszik*: Az állam által biztosított szervezeti és személyi feltételeken, az ügyészség mint munkahely által szolgáltatott garanciákon, továbbá az ügyész, ügyészségi dolgozó tudatosságán és együttműködésén. Csak ezek együttes megteremtése vezethet a korszerű biztonság megteremtéséhez.

A szemináriumon jelenlévő egyesületi képviselők egyetértettek abban, hogy lépéseket tesznek megfelelő fórumaikon a szakmailag szükséges biztonsági intézkedések felmérése és megteremtése érdekében.

Beszámoló az Egyesület meghívására hazánkba látogató német delegáció programjáról

Az ÜOE meghívására a német ügyészi delegáció – 28 fővel –, 2010. szeptember 2-4. között hazánkba látogatott. Szeptember 2-án, csütörtökön a Kis-Balaton természetvédelmi területet tekintettük meg, este pedig a szállásukon, a Balatonlellel Oktatási Központban, ünnepélyes keretek között adta át Máriáné Molnár Mária, az ÜOE elnöke Karl-Wilhelm Kleinnek, a német Legfőbb Ügyészségen dolgozó „inspektornak”, a Finkey Ferenc díjat, mivel ő az, aki csaknem két évtizede ápolja a német-magyar kapcsolatokat, és szervezi a karlsruhei futballmeccseket. Az ünnepélyes vacsorán részt vett Kovács Tamás volt legfőbb ügyész, Kenéz István, Balatonlelle pogármestere, Horváth D. Szilárd, Somogy megye főügyésze, és Mergancz Sándor Somogy megyei főkapitány képviselőtében Horváth László ezredes, a balatoni vízrendészet parancsnoka.

Másnap, szeptember 3-án Bajára vittük őket kirándulni, ahol a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség részéről Nánási László főügyész, a helyiek közül pedig Csanádiné Pelsalty Ibolya vezető ügyész és Pálfi Péter vezető-helyettes ügyész fogadta a delegációt.

Ezt követően megnéztük a bajai német támogatással épült és fenntartott német nyelvű óvoda, általános iskola és gimnázium épületegyüttest.

Aznap a Petőfi szigeten ebédeltünk, természetesen halászlét és túrós csuszát. Ezt követően, a délutáni programot Kalocsán Mándi Imre vezető ügyész szervezte. A székesegyházban orgonazenét hallgattunk, majd megtekintettük az érseki könyvtárat és később pedig a Paprika Múzeumot is.

Hajóson vaddisznópörköltet vacsoráztunk, és borkóstolóval kényeztettük vendégeinket, közben pedig szólt a tangóharmonika. Mint mindig, most is Emmert Mária bajai ügyésznő volt a német tolmácsunk. Másik állandó tolmácsunk, Schmidt Gábor is sokáig ebben a megyében dolgozott, jelenleg Csongrád megyében él.

Az igazi nagy nap a 4-e volt, hiszen ekkor került sor a focitornára, Balatonlellén.

A négyes tornát mi nyertük, a második helyen a kaposvári logisztikai ezred csapata, a harmadikon a balatonlellel öregfiúk, a negyediken pedig a német csapat végzett.

Eredményeink részletesen:

Német csapat – Balatonlellel öregfiúk csapata: 5:0

A katonák ellen 10:1.

¹ Búdi L., ügyész, Fővárosi Fellebbviteli Főügyészség

Góllövőink:

Heffner Gábor 5; Sahin-Tóth István 4; Angeli László 4; Kordé Csabi 3; Kiss Árpád 2; Csanády Zsolt 1; Pakusza Vilmos 1.

A torna legjobb kapusa Kakuja Tamás volt. Legszebb gólt lövő játékosunk Angelo volt, a legjobb játékos a német csapatból került ki, míg a legnagyobb potyagólt szerző kapust a katonák adták. Újra játszott a pályán Zsiros Zsolt, aki korábban több műtét miatt sokáig nem tudott velünk focizni. Sérülése miatt a csapatban most nem játszott Kovácsfi László, de azért ott volt velünk.

Nagy örömmel jelentem be, hogy a csapatból két játékosunknak tavasszal, illetve nyáron gyermeke született, akik az Angeli Márton és Heffner Dávid névre hallgatnak, így alakul már az utánpótlás!!!

A foci persze a szeptemberi találkozó után is folytatódott, és az ÜOE labdarúgó-válogatottja október 15-én Kiskőrösön vett részt egy kispályás teremlabdarúgó tornán, amelynek szervezője Csanády Zsolt, városi vezető ügyész, valamint Hege-dűs Róbert, a városi bíróság elnöke és Andriska Tibor városi rendőrkapitány volt.

Csapatunk 1:1-et játszott a megyei bíróság csapatával, 2:2-őt a határőr parancsnokság csapatával, és 6:1-re vertük a városi rendőr-főkapitányság csapatát, így az összesítésben a második helyen végeztünk.

Ezen a tornán a gólkirály 4 góllal Heffner Gábor, a torna legjobb játékosa pedig Angeli László lett.

Csanády Zsolti jóvoltából a focitornát követően Decsen, a Tabdi Csárdában marhapörkölttel ünnepeltünk, másnap pedig Hajósra mentünk, ahol Mandi Imre vendégszeretetét élvezve búcsúztunk el egymástól.

A IX. Nyílt Nemzetközi Főzőverseny eredményei

2010. október 2-án szombaton Gödön, a Kék Duna Klub Hotelben megrendezésre került az Ügyészek Országos Egyesülete (a Legfőbb Ügyészség és a Fővárosi Fellebbviteli Főügyészség tagozata) szervezésében a IX. Nyílt Nemzetközi Főzőverseny. A főzőversenyen 14 csapat vett részt, és a következő eredmények születtek:

	Csapat	Elkészített étel neve
I. helyezett	Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-Alkalmazási és Információs Főosztály	<i>Töltött káposzta csülök-ágyon</i>
II. helyezett	Legfőbb Ügyészség Kiemelt Ügyek Főosztálya	<i>Leccsós hússzelet Skandella néni módra</i>
III. helyezett (megosztva)	Budapesti XIV. és XVI. Ker. Ügyészség	<i>Kék Duna-szarvas-marha pörkölt csodagombóccal</i>
	Legfőbb Ügyészség Személyügyi Osztály	<i>Hal „soltiasan”</i>
IV. helyezett	Budapesti Katonai Ügyészség	<i>Pamuki kínja bográcsba töltve</i>
	Fővárosi Főügyészség Főügyészi Adminisztrációs Iroda és Gépjármű Szolgálat	<i>Töltött káposzta</i>
	Fővárosi Főügyészség Kerületi Ügyészségeket Felügyelő Osztály	<i>Mangalica vállá „provençiasan”</i>
	Budapesti VIII. Ker. Ügyészség	<i>Luxus pörkölt csavart tésztával</i>
	Budapesti Nyomozó Ügyészség	<i>Csülkös bableves gödi módra</i>
	Pest Megyei Főügyészség	<i>Csülkös bableves</i>
	Központi Nyomozó Főügyészség	<i>Zichy pörkölt</i>
	OKRI	<i>Pásztortarhonya</i>
	Legfőbb Ügyészség Nemzetközi és Európai Ügyek Főosztálya (Mókus órs)	<i>Póréhagymás csülök sör-ágyon</i>
	Legfőbb Ügyészség Gazdasági Főigazgatóság	<i>Burgundi marha rizzsel</i>

Az I. helyezett csapat egy évre megkapta a vándorszerleget, valamint egy nemesfém-ből készült bográcsot, mely utóbbi véglegesen elnyert díj.

A bíráló bizottság tagjai a következők voltak:

Elnök: Kovács Tamás, a Magyar Köztársaság volt legfőbb ügyésze,

Tagok: Varga István mesterszakács (Hotel President),

Bedák Béla mesterszakács (Hotel Astoria).

EU Genocide Network

Az Európai Tanács 2002/494/JHA számú, 2002. június 13-án kelt határozatával felállította a Titkársága mellett működő, az európai uniós tagállamok által kijelölt: a népiirtás, az emberiség elleni és háborús bűncselekményekkel kapcsolatos feladatok elvégzésére az európai (EU) kontaktpont hálózatot (röv: EU Genocide Network), amely éves rendszerességgel általában Hágában, a Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) és az Eurojust közös épületében tartja üléseit.

Az EU Genocide Network alapvető feladata, hogy elősegítse az ad hoc és állandó nemzetközi büntetőbíróságok munkáját, valamint a nemzeti joghatóság megfelelő gyakorlatát (komplementaritás) annak a célnak az elérése érdekében, hogy az EU tagállamok területe ne jelentsen biztonságos menedéket a felsorolt bűncselekmények elkövetésével vádolható személyek részére.

Az Európai Tanács 2003/335/JHA számú, 2003. május 8-án kelt határozata konkrét, 2 év alatt végrehajtandó implementációs feladatokat határozott meg a tagállamok számára a felsorolt bűncselekmények büntetőjogi üldözése körében. Ezt elsősorban a nemzeti (bevándorlási és büntető) hatóságok közötti együttműködések javításával, valamint a nemzeti hatóságoknak más tagállamok igazságszolgáltatási szervezeteivel, és a nemzetközi büntetőbíróságokkal történő információcsere biztosításával kell elősegíteniük. A határozat például rögzíti, hogy a bevándorlási és bűnüldözési hatóságoknak együtt kell működniük, erre a célra megfelelő forrásokkal kell rendelkezniük, és mérlegelniük kell speciális szakértő nyomozócsoportok felállítását – akár esetenként külföldön végzendő nyomozási feladatok ellátására is. A határozat kifejezetten előírja, hogy az EU Genocide Network a tagállamokban folyamatban lévő ilyen bűnügyek, az azokban szerzett nemzeti tapasztalatok és információk átadása céljából rendszeresen ülésezzen.

Ennek alapján az EU Genocide Network tagjai az Európai Tanács Titkárságának felhívására az adott elnökségi periódusokban találkozókat, másfél napos üléseket szerveznek. A meghívottakkal (a nemzetközi büntetőbíróságok képviselői, a nem EU-tagállam USA, Svájc, Norvégia, valamint a Vöröskereszt, a FIDH/REDRESS és más NGO-k, nemzetközi szervezetek, pl. Interpol képviselői) együtt kb. 30-40 fős kontaktponthálózat üléseit a soros EU-elnökség hívja össze.

Az időközben hatályba lépett ún. EUROJUST-határozat felülvizsgálata (2009/187/JHA) alapján, annak szervezetén belül létre kell hozni egy attól részben önálló EU Genocide Network Titkárságot, amelynek feladata, hogy az Európai Tanács Titkársága helyett, a hágai EUROJUST keretében működtessék a kontaktponthálózatot. A Titkárság éppen a magyar EU elnökség idején, 2011

¹ Venczl L., ügyész, Katonai Főügyészség; az EU Genocide Network kijelölt kontaktpontja

januárjában kezdi meg működését, és koordinálja az EU Genocide Network hágai ülésekkel kapcsolatos szervezési feladatokat.

A tanácskozásokon alapvetően az alábbi aktuális témák kerültek terítékre.

A Lisszaboni Szerződés szerint a JHA (igazságügyi és belügyi együttműködés) jogalkotás az I. pillérbe tartozik, a tagállamok 1/4-e is kezdeményezheti a jogalkotást, ezért az EU Genocide Network mint a gyakorló szakemberek tapasztalatcseréjén alapuló együttműködés, a hazai döntéshozók figyelmét eredményesebben tudja a jövőben felkelteni, és ez könnyebben vezethet a megismert jó gyakorlatok mielőbbi EU jogalkotásban történő megjelenítésére is a GWC bűncselekmények körében.

Ilyen típusú problémák és ezért nagy hangsúlyt kaptak a tanácskozások során a – *angol elnevezésük szerint Genocide, War Crimes, Crimes against Humanity* – GWC ügyekben folytatott tanúvédelem nehézségei, ugyanis jelentős különbségek adódnak a tanúk egyes csoportjai „kezelését” illetően. Ilyenek pl. a vád tanúi, a sértett-tanúk és az érdektelen szakértőtanúk, sőt az ún. bűnbánó tanúk is, akik más-más, különleges jogi/fizikai védelmet, anyagi/pszichikai támogatást igényelnek. Egyáltalán nem mindegy, hogy a tanú honnan érkezik, milyen környezetből. Azonosításától a bíróság előtti megjelenéséig költséges, és jelenleg szabályozatlan a logisztikai folyamat. A GWC ügyekben a tanú kutatás az azonosítással kezdődik, amely minden EU tagállam (2003/335/JHA által előírt) feladata hatóságközi – ti. a bevándorlási hivatal/rendőrség/ügyészség közötti – adatcsere útján.

Miután az EU tagállamok nemzeti szabályozásai e tekintetben nem harmonizáltak, e téma is alkalmas lenne a közösségi jogalkotásra.

A nemzetközi bűnügyi együttműködés formáival kapcsolatban felmerült annak szükségessége, hogy új nemzetközi bűnügyi jogsegélyre vonatkozó, az eljárási szabályokat is tartalmazó új EU jogalkotást kezdeményezzenek (CATS ülésre javaslat), tekintve, hogy nem EU-tagállamok irányában jelenleg nem egységes az EU-tagállamok gyakorlata; az Európai Bizottság ugyanakkor tervezi, hogy a jogalkotás során az ún. evidence-rezsimet (European Arrest Warrant, European Evidence Warrant) modernizálja, egységesíti.

Az ICTR és ICTY képviselők ismét felhívták a figyelmet arra, hogy jelenleg még teljes létszámmal és egy adatbázis birtokában képesek a nemzeti hatóságok információs igényeit kiszolgálni, a feladatuk megszűnése után azonban ez a szellemi bázis csak nagyon korlátozottan, levéltári anyagként lesz elérhető.

Jogi adalékok egy kisalföldi gyilkosságballada kapcsán²

I. rész

Már több mint egy évtizede foglalkozom a valóság és a folklórszövegek viszonyával. Levéltári és publicisztikai források, valamint folklóralkotások alapján készítettem el *A vérző lilium Dely Mária balladája a néphagyomány és költészet tükrében* című kismonográfiát, amely Gülch Csabának, az imént említett ballada és a kutatás ihlette monodrámájával együtt látott napvilágot (Győr, 2003.) Ebben a könyvben a ballada kapcsán feltárt jogi forrásokat is közöltem (vád- és védbeszéd, végzés, törvényszéki fogház iratai, főszolgabírórsági iratok, csendbiztosi hivatal iratai), valamint a helyi és országos lapokban megjelent híreket (tárgyalás, ítélet, ügyész és ügyvéd szócsatája, perrel kapcsolatos hírek).³

Két éve egy újabb helyi balladára leltem a kisalföldi Pér községben. Jelen tanulmányomban most a ballada alapjául szolgáló gyilkosságtörténetnek jogi dokumentumait, jogi hátterét ismertetem.

Az 1878-ban történt gyilkosság helyszíne a péri csárdához kötődik. Karácsonyi Sándor *Pér község és plébánia története* című könyvében olvashatjuk, hogy a török világ után a 19. század derekáig Kispér teljesen lakatlan volt, de a kispéri csárda már a 18. század közepe óta állt. *„A csárda az országút szélén épült s az uraság tulajdonát alkotta. Ott állott a pér- gönyűi- és a fehérvár-útkereszteződésnél. Forgalmas, jónevű vendéglőjében sokan megfordultak. Táplánytól Mezőörsig hosszú volt az út; Péren feltétlenül meg kellett állniok a győri vásárosoknak s egyéb utasoknak.”*⁴

Itt olvashatjuk azt is, hogy főleg a 19. században volt sok baj a csárda körül, amikor a szegénylegények éltek világukat: *„Abban az időben az élet- és vagyontonság eléggé ingatag talajon nyugodott. A péri csárdánál sokszor történtek utonállások, amikor is a vásáros népet megállították és kirabolták. Ez pedig azért történhetett, mert a csárda a falutól és minden emberi lakástól távol állott. A csárda bérlői nem győztek panasszal fordulni az urasághoz a veszélyeztetett helyzet miatt.”*⁵ Karner Antal püspök ezért elhatározta, hogy a csárda környékét benépesíti.

¹ Lanczendorfer Zs., néprajzkutató egyetemi docens, Nyugat-Magyarország Egyetem

² A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült

³ Lásd még: Jogtörténeti források és adatok jelentősége egy népballada-kutatás kapcsán. In: Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet. Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történelemtudományok köréből. (szerk.: Mezey B. – Nagy J. T.) ELTE Jogi Kari Tudomány 1. 2009. 214–227. o.

⁴ Karácsonyi S.: Pér község és plébánia története. Győregyházmegye Alap Nyomdája, Győr, 1941. 71. o.

⁵ Karácsonyi, i.m. 72. o.

1853-ban 22 házhelyet engedett át 22 péri lakosnak „a csárda bérlőinek s az ott beszálló utasoknak bátorságára.”⁶

„Ez a csárda a legöregebb ma a faluban, öregebb a templomnál, 14-15 éve vettük meg. 1712-ben épült, a püspökség építette, ehhez építették a falut. Téglából van, az egész alja pince és jégverem. Betérő csárda volt, ugyanis erre hajtották a marhákat, a disznókat, akkor úgy hajtották lábon. Voltak nagy ólak, így disznókat, marhákat is meg tudták pihentetni, etetni. Nagy udvara volt, 4-5 hektár, 8-10 lovas kocsi be tudott állni.”⁷

A csárdához fűződő szomorú történetet így mesélte el, majd adta át nekem kéziratban Polgár Kálmán tanár úr: „A békés élet már hosszabb ideje tartott, említésre méltó esemény nem volt, de ahogy a mondás tartja: »Az ördög nem alszik«. Valahogy így volt 1878 decemberében is, amikor két péri ember (bicskás) brutális módon meggyilkolták és kirabolták a hazafelé tartó két baromfikereskedő asszonyt Pér és Töltéstava közötti országúton. A gyilkosságot Gede Pál és Takács János⁸ péri lakosok követték el, s ez az eset futótűzként terjedt el a faluban, mélyen elítélve a gyilkosságért felelősöket. A történetek után hamarosan megszületett egy rímfaragó által költött versike s terjedt el a lakosság körében.”⁹

Polgár Kálmán a 85 éves Szabó Józsefnétől ezt a balladát gyűjtötte fel 1996-ban:

„Híres péri országúton mi történt:
Két pándorfi tikászasszonyt megölték.
Ezek voltak: Takács János, Gede Pál,
Kiszáradnak érte majd a bitófán.”

A ballada után magam is nyomoztam a faluban, de sajnos már nem tudta senki sem elénekelni, azonban Sebő Ferenc 2006-ban kiadott *Vikár Béla népzenei gyűjteménye* című könyvében találtam egy érdekes szövegkezdetet: „Tudjátok-e, Pér-Táplán közt mi történt?”, amelyet Pápán Matalics József iparos énekelt Vikár Bélának 1899. április 23-án.¹⁰ A balladagyűjtés megtalálható a 2009-ben megjelent Vikár Béla népzenei és népköltési gyűjteménye című DVD-n.¹¹

„Tudjátok-e, Pér-Táplán közt mi történt
Két pándorfi asszonyokat megölték.
Ezek voltak: Takács János, Gede Pál,
Mégsszenvednek érte az akasztófán.

⁶ Uo.

⁷ A csárda mai tulajdonosai: Pongrácz Pál (szül.: Pér, 1949.) és Pongrácz Dezső, (szül.: Győr, 1955.)

⁸ „Boltos Takács Antal apjának a testvére volt Takács János.” Polgár Kálmán (szül.: Csikvánd, 1930.) szíves közlése.

⁹ Polgár K.: Helytörténet apróban. Kézirat, 2003. 17. o.

¹⁰ Sebő F.: Vikár Béla népzenei gyűjteménye. Budapest, 2006. 91. o.

¹¹ Sebő F. (szerk.): Vikár Béla népzenei és népköltési gyűjteménye. DVD, Hagyományok Háza, 2009. A szövegeket gondozta, a jegyzeteket és szömagyarázatokat írta: Küllös Imola, MF szám: 0060C, ZI: 20/166., KI: 01/168.

*Takács Jánost fölkötték, de meg is halt,
Göde Palit is felhúzták, az odasz..t.
Hanem azér mindegy volt a sz..ása,
Így is, úgy is megmentődött halála.”¹²*

A győri Xántus János Múzeum hangtárában is találtam egy balladaváltozatot, Mecsérről, amelyet Várayné Bíró Ibolya gyűjtött 1971-ben.¹³ Sajnos a Zenetudományi Intézetben nem találtam újabb variánst.¹⁴

Polgár Kálmán azonban még egy érdekes történettel is megajándékozott, amit a molnár foglalkozású Nagy Lajostól gyűjtött, és ami arra ösztönzött, hogy a valós történet jogi dokumentumait felkutassam. *„Egy vasárnap délután két pandorfi baromfikereskedő asszony kétlovas kocsival betért a péri csárdába, ahol a két ivócimborra, Takács János és Gede Pál mulatott. A két ember észrevette, hogy az idegenek jó módúak és hazafelé tartanak. Elhatározták, hogy kirabolják őket. Amíg a két asszony meleg ételt és boros teát ivott, előre mentek a Győr felé vezető úton. Felkérkedtek a kocsira, elvették pénzüket és megölték őket. A rablott bukszában azonban kevés pénzt találtak. A két rabló visszament a csárdába és a véres pénzzel fizettek. A csapláros értesítette a csendbiztoszt és letartóztatták őket. Másnap délelőtt Győrben, a megyeház börtönébe zárták őket.”*

A történet azt is megemlíti: vizsgálat derítette ki, hogy egy gyermek a kocsi farában rejtőzködött a gyilkosság alatt, ő tudta, hogy hol van elrejtve a többi pénz. Mindkét rablógyilkost kötél általi halálra ítélték. Egyikük, Gede azonban a börtönben meghalt. Takácsot felakasztották, majd a kórházba vitték, hogy felboncolják. Takács azonban a boncasztalon feléledt, és erről a „csodáról” értesítették a hóhért, akit kontárnak tituláltak az orvosok.

Az emberek azt beszélték, hogy a kocsi rázkódása miatt éledt fel a rab, a bitón pedig a golyvája mentette meg a fulladástól. A történet jogtörténetileg is érdekes, mivel arról is beszámol, hogy Takács „feltámadása” zavart okozott a törvényhozás berkeiben. Ugyanis a bűnért kétszer nem lehetett büntetni, de a szabadonengedést sem helyeselték. A törvény képviselői (három fő) úgy döntöttek, hogy elteszik láb alól Takácsot. Meghívták egy ünnepi ebédre a Kertész –féle vendéglőbe.¹⁵ A második fogás közben rövid szenvedés után meg is halt. Nagy Lajos még azt is hozzátette, hogy: *„Győr városa Takács sikertelen felakasztása után veszítette el az akasztás jogát [...] egészen 1945-ig.”*

¹² Bevallom, nagyon megdöbbenem a második versszak szövegén. Később jöttem rá, amikor az akasztás mechanizmusát, következményét megismertem, hogy a halál beálltának igazolása miatt tartotta fontosnak a ballada írója ezt a tényt közölni.

¹³ XJM. NH. 60. 71. Bogár Ferenc (szül.: Mecsér, 1898.)

¹⁴ Köszönöm dr. Bereczky Jánosnak és dr. Kóvári Rékának a segítségét!

¹⁵ A vendéglő után is kutattam. A Szállodák és vendégfogadók jegyzékében nem volt ilyen nevű kocsmá. In: Legújabb Nagy- Győri Naptár az 1877. közönséges évre. Nyomatja és kiadja Czéh Sándor Győrött.; Korabeli képeslap gyűjteményeket is áttekintettem.

A faluban kutakodva az igaz történet után, Szalkai Imréné Misik Ilona¹⁶ is megajándékozott egy történettel: „Az én dédanyám élő tanúja ennek a borzalomnak. A történetet édesanyámtól hallottam. A tikász asszonyok megjelenésük, ruhájuk és kiejtésük miatt is feltűnő jelenségek voltak. Amikor bementek a csárdába, látták, hogy van náluk pénz, ugyanis árujukon túladtak már. Anyám úgy mesélte, a töltéstavai leágazásnál ölték meg őket. Őt várták az asszonyokat, megállították lovakat. Elkezdtek birkózni és az egyik asszony 9–10 éves kislánya kocsiban volt. Kiáltott neki, hogy hívjon segítséget. Táplánypusztára futott be a fiú, úgy egy kilométerre van onnan. 3–4 férfi kaszával rohant vissza, de a betyároknak már hűlt helye volt. Az egyik asszony még halálában is markolta a gyilkos hajfürtjét. Öldöklés közben véresek lettek, ezért, amikor visszamentek a csárdába, kértek egy üveg vörösbort, és egyikük odavágta az asztal széléhez a boros üveget. Az összetört, és elmetélte a kezét. Azt gondolta, így majd azt hiszik, hogy a saját véréből lett véres a ruhája. Azonban hívták mégis a csendőröket, és még aznap elfogták őket.” Kedves adatközlőm még arra is emlékezett, „hogy azért nem találták meg a pénzüket, mert az asszonyoknak a derekkorcába volt belevarrva a papírpénz. Anyám még azt mesélte, győri tömlőbe kerültek, Gede meghalt a börtönben, Takácsra az akasztófa várt.¹⁷ Nyilvánosan akasztottak, többen voltak ott. Édesanya bement a kivégzés hajnalán. Szemben állt az akasztófával. Amikor sírni látta az édesanyát, akkor nagyon flegmán, egykedvűen odaszólt neki: »Ne ríjjon édesanyám, nem most kellene, hanem akkor kellett volna, amikor az első tűt a szomszédból elvittem, és ezért nem vert pofon.«¹⁸ Szalkai Imréné úgy hallotta, hogy „a törvény emberei a vörösborába keverték bele a mérget. Torkához kapott és rövid haláltusával meghalt.” A szájhagyomány szerint egy újabb büntényt szült a sikertelen akasztás. Szalkai Imréné arról is beszámolt, hogy családja még újságban is olvasott erről az eseményről: „A tanyán nekünk járt a Pesti Hírlap. Abban megjelent erről az esetről egy cikk.”

A ma már nem működő csárda jelenlegi tulajdonosai így mesélték el a történetet: „Annyit tudok róla, amit apám mesélt. A Gedék – több Gede volt, ők a vörös Gedéék – a mi tanyákkal szembe, a facsoportnál, a Pongrácz keresztnél¹⁹ gyilkolták meg őket. Nyárfás, nádas, meg dzsindzsás volt akkor az a terület. Mindkettőt halálra ítélték.

¹⁶ Szalkai Imréné (szül.: Misik Ilona, Pér, 1948.) Köszönet a kutatómunkámhoz nyújtott nagy segítségért!

¹⁷ A faluban úgy tudják, hogy Magyarországon az utolsó halálraítelt is péri volt, aki 1986-ban szerelemféléstől ölt meg egy házaspárt Péren. A valóságban V. E. volt az utolsó halálraítelt, akit 1988 júliusában Pradlik György ítélet-végrehajtó végzett ki. A péri férfit 1987. szeptember 10-én akasztották fel, több emberen elkövetett szándékos emberölés miatt. Lásd: Tóth J. Z.: A halálbüntetés intézményének egyetemes és magyarországi jogtörténete. Századvég Kiadó, Budapest, 2010.; Köszönet dr. Kiss Annának és dr. Tóth J. Zoltánnak az értékes információért! Továbbá: Kő A.: A hóhér mosolya. Magyar Nemzet, 2009. febr. 16.: www.mno.hu/portal/616218 „... Magyarországon az utolsó akasztás 1988 júliusában, szintén az ő segédletével zajlott.”

¹⁸ Vö.: „Tűn kezdik a lopást.”, „Kis tűn kezd, ökrön végzi.” szólásokkal. In: O. Nagy G.: Magyar szólások és közmondások. 3. kiadás, Budapest, 1982. 686. o.

¹⁹ „Nicsinger tanya közelében voltak lesben, bokros, fás, gödrös terület.” Polgár Kálmán szíves közlése.

Azt is hallottam, hogy Takácsnak olyan ügyvédje volt, aki megmentette. Sok pénzüik volt, biztos lefizették. A légszövebe tettek bele egy csövet, és így nem fulladt meg, nem halt meg akasztáskor.”

Hang Ferenc könyvében *A halálra ítélt* című fejezetben találkozhatunk a halál elkerülésének ezen furcsa módjával: *„Ez alkalommal nem bízta magát a véletlenre, mely a multkor a kötelcsomó megtágulása által életét megmentette, hanem, ezuttal egy ezüst csővel látta el magát. [...] Ily ezüst csövet már több nyakban találtam. Ismeretes, hogy a nagy gonosztevők, erősen hisznek az ilyen csövek hasznában habár soha valamelyik nem használt s nemis használhat.”*²⁰ A Pongrácz testvérek is úgy hallották, hogy Takács halálát mérgezés okozta: *„Úgy halt meg, hogy a börtönbe vascsorára vörösbort meg pörkítet adtak neki. Arzént keverték bele.”*

A szájhagyomány által éltetett történetek hallatán jutott eszembe, hogy elképzelhető, született ponyva is az esetről. Békés István, a Magyar Ponyva Pitaval írója szerint a *„A századvégi ponyvaszerzők átlagának verselők képességéről, formaérzékéről kevés jó szót mondhatunk.”*²¹ Azonban mégis képet adtak az adott kor bűneseteiről. A gyilkosság-történeteket hírlapokból, szájhagyományból ismerték, és *„a valóság elemeit ügyesen csoportosították, poentírozták.”*²² Békés István erre a megállapításra hozza példaként az általam keresett ponyvafüzetet, amelyet a Debreceni Városi Nyomda készített 1880 végén, Takács János *A péri rablógyilkos felakasztása és feltámadása* címmel, és amelyet szerencsémre ismertetett könyvében. A ponyva címlapját a nyomda egy betyáralakkal díszítette.²³ A füzet pontosan közli a gyilkosság (1878. december 8-án este), és az akasztás idejét (1880. április 14-e), és azok körülményeit is.

Újabb adalék, hogy megtudjuk, hogy a *„két jómódú sváb asszony, Boszniából jövet”* tért be a péri kocsmába. Leírja, hogy Gede a börtönben meghalt, *„Takács Pált a győri törvényszék kötél általi halálra ítélte, az ítélet megjárta a táblát és a kúriát.”* Megtudjuk a nagyon elfoglalt hóhérnak a nevét: Kozarek, aki csak 1880 áprilisában *„keríthetett sort a győri vendégszereplésre.”* Április 13-án még egyszer kihirdették a jogerős ítéletet, és közölték Takáccsal, hogy másnap reggel nyolc órakor fogják azt végrehajtani. 1880. április 14-én reggel a megyeháza kisudvarán végre is hajtották. Békés István leírja azt is, hogy öt perccel az akasztás után az orvos – nevét nem említi – megállapította a halál beálltát, és rá három perccel levették a bitóról. A halottat ezután kocsin a győr-újvárosi kórházba szállították. A boncasztalon azonban a *„szecirozás”* előtt, a kivégzett életjeleket mutatott (lélegzett,

²⁰ Hang F.: A törvényszéki teremből. Hazai és külföldi bűnesetek és fenyítő pörök gyűjteménye. I. kötet, Budapest, 1875. 169. o.

²¹ Békés I.: Magyar Ponyva Pitaval. A XVIII. század végétől a XX. század kezdetéig. Mínerva Kiadó, Budapest, 1966. 360. o.

²² Uo.

²³ „Takács János A péri rablógyilkos felakasztása és feltámadása. Igaz történet, amely az 1880-ik esztendő Április 14-kén Győrben megtörtént.” OSZK. Debreceni Városi Nyomda, 1880.

majd felemelte jobb, majd bal kezét, arca kipirult, hajlítgatni próbálta bal lábát). Az állami ítéletvégrehajtót, Kozareket rögtön értesítették az esetről. Ő méltatlankodva közölte, hogy már 17 embert kivégzett, apja – akitől örökölte a hivatalt – 200 bűnössel számolt le, „*de ilyen eset még nem fordult elő velük.*”²⁴ Hang Ferenc gyűjteményében olvashatjuk, hogy a középkorban a „mesterség” családon belül öröklődött: „*Ezen általános gyűlöletnél fogva szokásos és szükséges volt, hogy a hóhér hivatala az atyáról a fiúra szálljon.*”²⁵ A hóhér neve a helyiek tudatában szólás formájában is fönmaradt: „*Szeressen téged a Kozarek!*”²⁶ „*Legyen barátod a Kozarek!*”²⁷ Arra is találtam adatot, hogy Péren is ismerték a szólást.²⁸

A ponyva szerzője megjegyzi még azt is, hogy „*Nehéz helyzetbe került a bíróság is.*”, valamint „*Orvosok, jogászok tanácskoztak egész éjen át nem csak Győrben, hanem Budapesten is, ahová Takács János feltámadásnak híre a nap folyamán megérkezett.*” Beszámol arról, hogy átszállították Takács Jánost a kórházba, és ápolásban részesítették, mivel felakasztása estéjén idegrohamot kapott, az ápolókra támadt, ezért kényszerzubbonyt húztak rá. A kötetben található feljegyzést a gyilkos „másodszeri” haláláról: nem mérgezésről van szó ennek tanúsága szerint, hanem „*törvényszerű végzetről*”: „*A feltámadt rablógyilkos ugyanis huszonnégy órával kivégzése után, rettenetes kínok között, s egyúttal véglegesen – kiszenvedett.*”²⁹ Mint már említettem, a péri szájhagyomány szerint azonban nem istenítélet történt, hanem egy második bűntény, ugyanis a hatósági emberek segítették át méreggel a „feltámadottat” a másvilágra.

A debreceni névtelen ponyvafüzet szerzője a történetet két strófával summázza:

*„Csuda esett Győr városba’, nagy csuda:
Takács Jánost vitték szörnyű halálra.
Kötelet is tettek már a nyakára,
Azt hitte már mindenki, hogy meghala.

Felboncolták volna már a holttestét,
De az élet nem hagyta el még szívét.
Lassan-lassan magához tért, fölbredt:
Ez az eset Győr városban megesett.”*

²⁴ Abban az időben megbecsült foglalkozás volt az ítéletvégrehajtó, és jól is jövedelmezett. Dr. Kahler Frigyes szíves szóbeli közlése.

²⁵ Hang, i.m. 3. o.

²⁶ Alexa Károlyné (szül.: Somogyi Veronika, Budapest, 1944.) és Tomoziné Lőrincz Kornélia, (szül.: Győr, 1975.) szíves közlése.

²⁷ Dr. Kovács József (szül.: Sopron, 1932.) szíves közlése. Mint tudjuk, a későbbi, az 1950-es évek hírhedt hóhérjának a neve (Bogár János) is megmaradt az emlékezetben és a szájhagyományban. Szilágyiné dr. Göcsei Irén kolléganőmtől (szül.: Győr, 1947.) hallottam, hogy a Rákosi korszakban a Szív küldi szívnek szívesen című rádióműsorban hangzott el ez a nem veszélytelen vicces üzenet: „*Bogárka küldi Matyikának: Lesz maga juszt is az enyém...*”

²⁸ Tomoziné Lőrincz Kornélia (szül.: Győr, 1975.) péri lakos szíves közlése.

²⁹ Békés, i.m. 361. o.

Békés szerint ez a ponyva bizonyítja, hogy egy izgalmas bűnügyi történet megírásához nem poétikai véna, hanem tájékozottság és jó szímat kell. Az Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtárában meg is találtam a ponyvát.³⁰ Ennek prózai része három részre tagolódik: Az első címe: „*A rablógyilkosság elkövetése.*” Innen megtudtam a „*két sváb asszony*”, áldozat nevét: Kindler Mária és Skodler³¹ Mátyásné. Az ismertetés a gyilkosságnak még arra a részletére is kitér, hogy a „*Takácsnak a kése sehogysen akart fogni, hát Gedét hívta segítségül, akkor aztán együtt kezdték el az irgalmatlan vagdalozást, úgyhogy a két asszony teste egészen tele volt kés szurásokkal.*”³² „*Az akasztás*” fejezetből megtudjuk, hogy Takácsot a siralomházból „*hat fegyveres ember kísérte a győri megyeház kis udvarára, hogy ott felakasszák.*” A ponyvaíró közli Takács utolsó szavait is (nem szó szerint, hanem függő beszédben), miszerint „*milyen keservesen fáj neki hogy ily csufos módra kell bevégezni az életét.*”³³ Az akasztás menetét is leírja: felment az emelvényre, a két hóhérsegéd megkötözte a lábát, a kezét, nyakára tették a kötelet. Kozarek „*zsebkendővel tartotta be a felakasztott ember arczát és szemeit.*” Az utolsó részben, „*A feltámadás*”-ban kiderül, hogy már a kórház udvarán észlelték „*mint ha ez a halott egy keveset lélegzene.*” A boncasztalt „*vagy harminczan állották körül s majd halálra szörnyülködtek, mikor látták hogy a légzés mindég erősebb meg erősebb.*”³⁴ Takácsot ezután örvényes rohamai miatt megkötözték az ágyban. A ponyva írója végül megnyugtató az olvasót, hogy nem fogják másodszer is felakasztani Takácsot, mert 24 óra múlva borzasztó kínok között meghalt. A záró két strófa előtt megállapítja az író, hogy ilyen még soha sem fordult elő, és „*olyan véletlen isten csoda*” lehetett.³⁵

A szájhagyomány és a ponyvairodalom számbavétele után a levéltári kutatás eredményeit mutatom be a következőkben. A Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltárban végignéztem az adott időszakra vonatkozó börtönkönyveket.³⁶ Meg is találtam a Takács Jánosra vonatkozó iratokat. Takács János 1880. évi börtöntörzskönyve szerint „*Peér*”-en született, 25 éves, földműves, nőtlen, csak „*anya*” él. Katolikus vallású, tud írni, olvasni, számolni, sőt német nyelvismerettel is rendelkezik. Egészségi állapota jó. Különös ismertető jegye: „*jobb lapockán és a nyakon balrul sebhely.*” Lehetséges, hogy korábbi verekedés „*emléke*”, mivel Takács és Gede is állt már verekedésért bíróság előtt, tudtam meg a szájhagyományból és a később megtalált újságcikkekből. Rablógyilkosság vádjával Péren 1878. december 2-án tartóztatták le, és a fogházba április 4-én vették fel. Jogérvényesen kötél

³⁰ OSZK. 392 (74/133). Csak arra a részletekre térek ki, amelyek nem szerepelnek Békési I. könyvében.

³¹ A később megtalált peranyagban Stodler Júlia.

³² OSZK. 392 (74/133). 4. A peranyagban is szerepel.

³³ OSZK. 392 (74/133). 5.

³⁴ OSZK. 392 (74/133). 6.

³⁵ OSZK. 392 (74/133). 7.

³⁶ Megjegyzem, a börtön, ahol raboskodott Gede és Takács, ma a levéltár raktáraként működik.

általi halálra ítéltetett. „Kivégeztetett 1880 ápril 14 reggel 8 óraker”.³⁷ A megjegyzések rovatban pedig arról kapunk információt, hogy betegsége miatt „Óvár-ra”³⁸ kísérték. A börtönlapok között egy aláírás nélküli 1880-as datálású jegyzőkönyvet is találtam, amely az akasztás és az „újraéledés” körülményeiről számol be részletesen. Ebből megtudtam, hogy „Sikor tudór törvényszéki orvos” az akasztás után öt perccel megállapította a halál beálltát. Három perc múlva ismét erre a véleményre jutott. Tíz percig tartó függés után „gyors ügetésben” a kórházba szállították a halottat. A kocsirol leemelve légzés jelei mutatkoztak, amit „a villamoság alkalmazása még fokozott”. „Schmidt J. tudór kórházi igazgató orvos” erre betegszobába vitette. „Estefelé őrjöngési roham lépett fel nála, mi miatt lekötözték őt.” Az írás egy újabb forrást is közöl: a Függetlenség című lapot, illetve annak tudósítójának információját, miszerint Takács 15-én reggel 4 óraker teljesen eszénél volt és vizet ivott. Sőt, a kórházigazgatóval folytatott beszélgetést is lejegyzi. Hét óra után azonban vonaglani kezdett, és 7 óra 10 percker „szív-szélhűdés” következtében meghalt. Az íráson látszik, hogy a Függetlenség című lap információját később írták rá a papírlapra. A dokumentumból kiderült, hogy Takács Jánoson alkalmazták a defibrillátor ősét, és ennek is köszönhette „feltámadását”. A névtelen jegyzőkönyvíró fontosnak tartotta, hogy a börtönkönyv mellé ez is bekerüljön.

Dr. Petz Aladár kórházigazgató főorvos, Győr Szabad Királyi Város Szentháromság Közkórházának Multja És Jelene című könyvében olvashatjuk: „Itt kell megemlítenem azt szokatlan törvényszéki orvostani esetet is, amelyet Kenyeres Professzor is ismertet tankönyvében (436-ik old.), s amely az 1858. évi bostoni eset³⁹ mellett kórházunkban esett meg. Az 1880. ápr. 14-én két nőnek meggyilkolása miatt kivégeztet, s 10 percig bitófán függött Takács János 25 éves legényen, miután a beállott halált a kivégzésnél jelen volt törvényszéki orvos, Dr. Sikor József⁴⁰ konstataálta, s annak teteme az újvárosi kórház halottas kamarájába szállítattott, Bierbauer Lipót bencés tanár hatósági engedéllyel villamos kísérleteket óhajtott ott rajta elvégezni. Legnagyobb konsternációra a kivégzetten röviddel a halottas kamrába való beszállítás után életjelenségek mutatkoztak, mire az ügyészség haladéktalan értesítése mellett Schmidt József sebész-gondnok élesztési kísérletekbe kezdett. Ezekre a kivégzett magához is tért, azonban másnap reggel 7 óraker tüdővizényő tünetei között mégis meghalt. A megejtett törvényszéki sectio a halál okául „véres agyhűdést” állapított meg. A balul sikerült

³⁷ Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára (továbbiakban: GYMSM: GYL). VII. 5. A Győri Kir. törvényszéki fogház iratai. 100-as törzskönyvszám.

³⁸ Itt ápolták a tüdőgümőkörben szenvedő betegeket.

³⁹ Dr. Petz A.: Győr Szabad Királyi Város Szentháromság Közkórházának Multja És Jelene. (1749-1928.) Győregyházmegyei Alap Nyomdaműintézete, Győr, 1929. 190. o. Petz lábjegyzetben megjegyzi, hogy „A bostoni esetnél a sectionál észleltek még szívmozgásokat.”

⁴⁰ „Sikor József Dr. (szül.: Révfalu, 1827. február 6.) 1858-ban Győrbe jött, ahol törvényszéki-és fogházorvos, a Győri Jogakadémián a törvényszéki orvostan tanára.” In: Biczó Z.: Győri Orvoséletrajzi Lexikon. Győr 2006. 68. Dr. Sikor József dédunokája, dr. Pák Zoltán Árpád közlése alapján, több adat is pontatlan. Például: 1860 áprilisában jött Győrbe, anyja neve: Sántik és nem Sotik Anna. Köszönet a helyreigazításért!

akasztás magyarázata az is lehet, ahogy a delikvesnek kiterjedt nyaki lymphomái voltak, amelyek a köztél stranguláló hatását mérsékelték, s elég súlyos agyi elváltozások okozása mellett csak tetszhalált eredményeztek.”⁴¹

Petz szerint tehát azért szállították Takács Jánost az újvárosi kórház halottas kamrájába, mert Bierbauer Lipót villamoskísérleteket óhajtott ott rajta elvégezni. Lábjegyzetben megjegyzi azt is, hogy: „E fatális kísérletnél használt Rumkorff-féle készüléket a pannonhalmi Szent Benedek-rendi főapátsági kolostor muzeuma őrzi.”⁴² A balul sikeredett akasztás, a tetszhalálért az érintett nyaki lymphomáit okozta, amelyek a kötélt stranguláló hatását mérsékelték. Mosolyt fakasztó az a megjegyzés, hogy „Az újvárosi polgárok nézete szerint a felébredés oka a kriminális rossz újvárosi »flaszter« volt, amelytől még a halott is feléled...”

Dr. Kenyeres Balázs Törvényszéki Orvostan című könyvében, *Az ember élete elleni bűntettek és vétségek* alcímű harmadik kötetben megtaláltam az utalást a győri esetre. „A szív működés akasztáskor rendszeren jó ideig, több percren át megmarad. Egy kivégzés alkalmával csak 7 perc elteltével állapítottam meg annak végleges fennakadását. Körülbelül ugyanezt az időt állapították meg más észlelők is. Ezen belül megvan a felélesztés lehetősége is, sőt – tekintettel arra, hogy esetleg a már megállott szív is esetleg új életre lehet kelteni – egy ideig még a szív megállása után sem zárhatjuk ki határozottan a felélesztés lehetőségét. A hosszabb idő elteltére dacára feléledést illetőleg példát szolgáltat a II. k. 437. lapján említett bosztoni és győri kivégzés.”⁴³ Az első kötetben újabb adalékot olvashatunk a kivégzés és halál megállapításának menetéről, és az újraélesztés körülményeiről: „A halott megérkezésekor az összegyűlt orvosok életjelenségeket észleltek; erről értesítették a kir. ügyészt, a ki maga is megjelent a kórházban és megállapította, hogy T. «automataszerűleg lélegzik és lábujjait időként mozgatja.» Az orvosok 9 óra után élesztési kísérleteket végeztek, a melyek folytán az illető magához tért, de másnap reggel 7 órakor tüdővízenyő tünetei között meghalt.” Kenyeres Balázs az április 16-án végzett bonczolás eredményeit is közli.

Horváth Árpád *A megkéssett világhír* című könyve még izgalmasabb olvasatát nyújtotta ennek a történetnek számomra.⁴⁴ A szerző, aki, tudománytörténész, leírja, hogy 1878-ban a monarchia csapatai megszállták Boszniát és Hercegovinát. Az ott állomásozó katonákat gyakran látogatták meg az asszonyaik. Ő, a két asszony boszniai látogatását ezzel magyarázza, nem pedig kereskedéssel. Azt írja, hogy két „*parndorfi asszony*” gyalogosan tért be a péri kocsmába, és ott éjszakáztak. Jómódúak voltak, és pénzük egy részét a bugyellárisban, másik részét

⁴¹ Petz, i.m. 191. o.

⁴² Uo. (Megjegyzem sajnos a gép nincs ott, de a Czuczor Gergely Bencés Gimnázium Jedlik Ányos Kiállításán lefotóztam egy ilyen gépet.)

⁴³ Dr. Kenyeres B.: Törvényszéki Orvostan. I. kötet. Bevezetés. Anyagi és alaki jog. A szakértők igénybevételére vonatkozó szabályok. A nemi életre vonatkozó orvosi bizonyítás. Testi sértések. Az ember halála. Eggenberger-féle Könyvkiadóvállalat, (Hoffmann és Vastagh Kiadása) Budapest, 1909. 436-437. o.

⁴⁴ Köszönet Barla Ferenc fizikusnak, hogy felhívta a figyelmemet ezekre a fontos forrásokra!

(400 forintot) pedig a harisnyájukban tartották. A részletes, regénybe illő elbeszélés szerint csak reggel indultak hazafelé. Egy patak hídjánál két rabló azonban megölte őket, akik a gyilkosság után Táp község kocsmájában folytatták a mulatozást. Halálra ítélték őket, és a „győri vármegyeház hátsó udvarán mindkettőt akasztással kivégezték.” A gyilkosok nevét nem közli, csak „két pénzfogyott péri legényt” említi, valamint Sikor főorvos nevét. A könyvben szerepel még egy nagyon izgalmas párbeszéd, amely Jedlik Ányos és tanítványa, Bierbauer Lipót, a bencés gimnázium fizikatanára között folyik. Bierbauer közli Jedlikkel, hogy másnap a kivégzés után a holttesteket „megvillanyozza”. „A nagy mágneselektromos géppel előbb alacsonyfeszültségű áramot vezetek a testbe, azután a Ruhmkorff-induktorral nagyfeszültségűt.”⁴⁵ Jedlik nem helyesli ezt, és azzal érvel, hogy mi lesz, ha az akasztott ember feléled, „újból kivégezteni?” Szerinte ez a papi hivatással sem egyeztethető össze. Jedlik megtiltja neki, hogy az ő általa tervezett géppel, ily módon kísérletezzék. A könyvrész leírja az újraélesztést és az utána keletkező „gondot”, mármint azt, hogy mit tegyenek a feleledt gyilkossal: „Kivégezzék-e még egyszer, vagy hagyják életben?„ Megtudhatjuk azt is, hogy „orvosok, ügyvédek, bírák szaladtak össze.” és a királyra bízták a döntést. I. Ferenc József azt táviratozta meg, hogy: „elégéses ha valakit egyszer kivégeznek, ha lehet tartsák életben.”⁴⁶ A problémára a megoldást az elítélt adta, mert 24 óra elteltével tüdővizenyőben meghalt. Az írás szerint Jedlik a volt tanítvánnyal tettéért egy életre összeveszett. Bántotta, hogy az ő gépével élesztette újra a gyilkost. Mivel azonban induktor is volt a halottas kamrában akkor, azt terjesztették el, hogy ez volt az a gép, amely a „feltámadást” okozta.

Horváth Árpád utal a Petz könyvre, amely az esetet említi, de hozzáteszi, hogy neki azt is elmondta a világhírű sebészorvos, hogy „valójában a Jedlik-féle gép árama rázta fel a tetszhalottat”.⁴⁷ A megromlott viszonyoknak más következménye is volt: Jedlik neve háttérbe szorult a feltalálók között. Bierbauer 1880-ban kiadott fizikakönyve meg sem említi Jedliket és találmányát. Horváth Árpád a témára vonatkozó írása több pontban eltér a valóságtól, azt írja: gyalog utaztak az asszonyok, a péri csárdában éjszakáztak, mindkettő gyilkost felakasztották, két gyilkoson tervezett kísérletet említi.

Horváth Gábor *Kis győri kalauz* című könyvében más megközelítésben, és más évszámmal találtam utalást a kísérletre: „Az udvaron börtöncellák sorakoztak, és egy eldugott szegletben vesztőhely is volt. Emlékezetes marad egy 1874-es kivégzés, amikor a már felakasztott elítélten Jedlik Ányos, a neves feltaláló tanár elektromos kísérletet végzett, minek következtében a megállt szívű ember magához tért, és még 24 óráig élt. A kísérlet tulajdonképpen a később az egész világon elterjedt újraélesztő elektrosokk első próbája volt.”⁴⁸ Hasonló vonatkozású szövegre leltem Valló István

⁴⁵ Horváth Á.: A megkésített világhír. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1980. 200. o.

⁴⁶ Horváth, i.m. 202. o.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Horváth G.: Kis győri kalauz. Horváth Kiadó, Győr 2004. 49. o.

1930-ban kiadott könyvében: „A Megyeháza a régi Szent Ferenc rendi zárda és Szt. István vértanú temploma helyén van. Az udvar mai átalakított formájában is magán viseli még a zárda udvarnak némi nyomát. Az udvaron keresztül a régi börtönökhöz érünk, hol egy hátsó udvar van, mely a vesztőhely volt. Mellette siralomház. Itt történt meg az az 1874-es híres kivégzés is, melynél a delikvensen az akkori fizika-tanár a zseniális Jedlik Ányos elektromos kísérleteket végzett, még pedig oly eredménnyel, hogy az akasztott ember magához tért és még 24 óráig élt.”⁴⁹

Dárday Sándor Igazságügyi Törvénytárában három paragrafus is érinti az általam kutatott esetet. A 3.§. elrendeli, hogy ítéletvégrehajtó csak az lehet, aki sikeresen végezte eddig a munkáját, a 4. § az akasztás előtti orvosi vizsgálatot írja elő, a 12.§ 30 percre hosszabbítja meg a felakasztott egyén bitófán való függését: „3.§. Halálos ítélet végrehajtására további intézkedésig csak oly egyén alkalmazható, a ki hiteles okmányokkal képes igazolni, hogy ily eljárást már korábban is önállóan és sikeresen teljesített. Más alkalmas közeg hiányában a budapesti kir. ügyész keresendő meg az itteni hóhér kiküldetése végett.” „4.§. Még a 3§.-ban előírt intézkedést is megelőzőleg köteles a királyi ügyész az elítéltet a börtönorvos által megvizsgáltatni a végből, hogy nincs-e ez oly testi állapotban (súlyos betegség, erős daganatok a nyakon stb.) mely az ítélet végrehajtásának akadályul szolgálhatna.”⁵⁰ „12.§. A kivégzettnek hullája azon időponttól fogva, melyben a törvényszéki orvos a segédorvossal egyetértőleg a halál bekövetkeztét határozottan constatálta, még 30 percen át a bitófán érintetlenül hagyandó, s csak ezután újabb orvosi vizsgálat megtörténtével emelhető le a bitófáról, két óra lefolyása előtt azonban azon épületből vagy zárt helyről, a hol a kivégzés történt, el nem szállítható, sem pedig fel nem boncolható.”⁵¹

Ez utóbbi paragrafus alkalmazására utalhat a Győri Közlöny 1880. május 20-i⁵² írása, amely egy nevetséges esetről számol be. „A győri kivégzés következménye” kezdetű írás elmondja, hogy egy csurgói öngyilkos embert nem vágtak le a kötélről, még a pandur sem, „kinek emlékezetében volt valami a győri esetről, megtagadta segédkezést, mert ugymond legújabb rendelet szerint akasztott embert legalább egy óra hosszat függve kell hagyni.” Így a család szomorúságára szemük láttára az meghalt.

Mivel a jegyzőkönyv is említi, hogy országos lapok is foglalkoztak az esettel, a kutatást a korabeli helyi, majd országos sajtó áttekintésével folytattam.

⁴⁹ Valló I.: Győr ismertetése és tájékoztatója. Győr, 1930. 101. o.

⁵⁰ Dr. Dárday S.: Igazságügyi Törvénytár. Rendeletek- és döntvényekkel kiegészítve. Negyedik rész. Büntetőjogi törvények. Athenaeum R. Társulat Kiadása, Budapest, 1895. 595. Utasítás a halálbüntetés végrehajtása körül követendő eljárásra nézve. Ad 2106. 1880. aug. 9. szám, valamint köszönetet szeretnék kifejezni dr. Nánási László főügyész úrnak az értékes adatért!

⁵¹ Dárday, i.m. 596. o.

⁵² Győri Közlöny. Politikai vegyes tartalmú hetilap. Kiterjesztve Komárom- és Mosonmegyékre, továbbá Pápa vidék- és Rábaközre. Megjelenik hetenkint kétszer u. m. csütörtökön és vasárnapon. Felelős szerkesztő és kiadó: Mersich József. A továbbiakban: GYK, 1880. XXIV. 41-ik szám, május 20-án.

Válogatás a szakirodalomból

BÜNTETŐJOG

MADAI SÁNDOR

A család büntetőjogi értékelése

HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011

BALOGH ÁGNES – TÓTH MIHÁLY (SZERK.)

Magyar büntetőjog – Általános rész

Osiris Kiadó, Budapest, 2010

JOGTÖRTÉNET

TÓTH J. ZOLTÁN

A halálbüntetés intézményének egyetemes és magyarországi jogtörténete

Századvég Kiadó, Budapest, 2011.

NÓTÁRI TAMÁS (FORD.)

Marcus Tullius: Cícero összes perbeszédai

Lectum Kiadó, Szeged, 2010

WERBŐCZY ISTVÁN

Opus Tripartitum. Nemes Magyarország Szokásjogának Hármaskönyve

Magyar Mercurius Könyvkiadó, Budapest, 2010

NEMZETKÖZI JOG

GRÁD ANDRÁS – WELLER MÓNICA

A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve

HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011

EURÓPAI UNIÓ

Az Európai Unióról szóló szerződés. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés

Lezárva: 2010. október 31. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2010

VÖRÖS IMRE

Az EU-elnökség. Jogi, szervezeti és tudománypolitikai vetületek

Complex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2011

¹ Dialóg Eötvös Könyvesbolt (Budapest, 1053 Károlyi Mihály u. 17.)

ÁLTALÁNOS JOGI TÉMA

DR. GATTER LÁSZLÓ (SZERK.)

A bírák nagy kézikönyve

Lezárva: 2010. október 1. Complex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2011

KENGYEL MIKLÓS

Perkultúra. A bíróságok világa – A világ bíróságai

Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2010

POLGÁRI ELJÁRÁSJOG

ANKA TIBOR

A megújult hagyatéki eljárás

HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011

ÁLTALÁNOS TÉMA

ZVI BODIE – DAVID L. CLEETON – ROBERT C. MERTON

A pénzügyek közgazdaságtana

Osiris Kiadó, Budapest, 2011

NICHOLAS A. CHRISTAKIS – JAMES H. FOWLER

Kapcsolatok hálójában. Mire képesek a közösségi hálózatok, és hogyan alakítják sorsunkat?

Bőgel György, Csermely Péter és Lovrics László kommentjeivel
Typotex, Budapest, 2011

INOTAI ANDRÁS – JUHÁSZ OTTÓ

Kína és a válság

Akadémiai Kiadó Zrt., Budapest, 2010

SZAKNYELV, NYELVTUDOMÁNY

WILFRIED STROH

Meghalt a latin, éljen a latin! Egy nagy nyelv rövid története

Typotex, Budapest, 2011

MIROSLÁV BÁZLIK – PATRIK AMBRUS

The Grammatical System of Legal English

Complex Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2010

Új Európai börtönszabályok és magyarázatuk – XI. rész

(összeállította: Vókó György¹)

(A IV. Rész: A helyes rend folytatása)

Biztonság

51. Szabály

- 51.1. *A konkrét fogvatartottakra alkalmazott biztonsági intézkedéseknek a fogvatartásuk biztonságának garantálásához szükséges minimumnak kell megfelelnie.*
- 51.2. *A fizikai korlátok és más technikai eszközök nyújtotta biztonságot a rájuk bízott fogvatartottakat ismerő, éber személyzet által biztosított dinamikus biztonsággal kell kiegészíteni.*
- 51.3. *A befogadását követően – a lehető leggyorsabban – minden fogvatartottat értékelni kell az alábbiak meghatározása végett:*
 - a) *az a kockázat, amelyet szökés esetén a közösségre nézve jelentene;*
 - b) *annak valószínűsége, hogy egyedül vagy külső bűntársak segítségével próbál megszökni.*
- 51.4. *Ezt követően minden fogvatartottat a meghatározott veszély fokának megfelelő biztonsági rezsim szerint osztják be.*
- 51.5. *Az érintett fogvatartása alatt a szükséges biztonsági szintet rendszeresen értékelni kell.*

A biztonsági intézkedéseket az 51. szabály tárgyalja. Három fő ok van annak megkövetelésére, hogy a fogvatartottakra alkalmazott biztonsági intézkedések az előírt minimumnak megfeleljenek fogvatartásuk biztonságának szavatolása végett:

- Ha a fogvatartottak alacsony számban vannak, a személyi állomány könnyebben meghatározhatja; közülük kik igényelnek magasabb biztonsági szintet.
- A fogvatartottakkal annál emberségesebben bánnak, minél alacsonyabb a biztonsági szint.
- A biztonság annál többbe kerül, minél magasabb a biztonsági szint. Pénzügyi érdek fűződik tehát ahhoz, hogy ne helyezték a fogvatartottakat a szükségesnél magasabb biztonsági kategóriába.

A fizikai és a technikai biztonsági eszközök a börtönélet fontos összetevői, de önmagukban elégtelenek a helyes rend biztosításához. A biztonság függ az éber személyi állománytól is, amely a fogvatartottakkal kommunikál és tudja, mi történik a börtönben, továbbá ügyel arra, hogy a fogvatartottak a szó jó értelmében

¹ Vókó Gy. PhD, habilitált doktor, CSC, Legfőbb Ügyész

aktívak legyenek. Ez a megközelítés, amelyet „dinamikus biztonság”-ként minősítenek, inkább minőségi, mint az a biztonság, amely teljes egészében a statikus biztonsági intézkedésektől függ és erejét a megelőlekezésből nyeri, ami lehetővé teszi a biztonság fenyegetésének korai felismerését. Ha a személyi állomány és a fogvatartottak között rendszeres kapcsolatok vannak, az éber és jól képzett személyi állomány tagja fogékonyabb a biztonság veszélyeztetésére alkalmas, rendellenes helyzetek felismerésére, ezért képesebb hatékonyan megelőzni a szökési kísérleteket. Ezt a témát tárgyalja a Miniszteri Bizottság (2003)23. ajánlása az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre ítélték és más, hosszú időtartamú büntetésüket töltő fogvatartottak büntetés-végrehajtási adminisztráció általi kezeléséről [18. a) pont.]

A veszély értékelése segíthet azoknak a fogvatartottaknak a felismerésében, akik veszélyt jelentenek saját személyükre, a büntetés-végrehajtási személyi állományra, más fogvatartottakra, ezen túlmenően pedig a társadalomra nézve. Az 51.3. szabály azon veszély felmérésének főbb céljait sorolja fel, amelyet az egyes fogvatartottak a biztonságra nézve jelentenek. A biztonságot fenyegető veszély értékelésére szolgáló ismérveket számos országban rendszerbe szedték. Kiterjednek annak a bűncselekménynek a jellegére, amely miatt a fogvatartottat elítélték; arra a veszélyre, amely szökés esetén a közösséget fenyegeti; a korábbi szökési előéletre és külső büntársak igénybevételére; a többi fogvatartottat veszélyeztető fenyegetések eshetőségére; előzetes letartóztatásba helyezett fogvatartottak esetén arra a veszélyre, amelyet a tanúkra nézve jelentenek. A büntetés-végrehajtási intézetben végzett veszélyértékelésnek figyelembe kell vennie más illetékes szervek, például a rendőrség veszélyértékelését is.

Számos büntetés-végrehajtási rendszer abból az alapelvből indul ki, hogy minden előzetes letartóztatásba helyezett fogvatartottat szigorú biztonsági feltételek közé kell elhelyezni. Ez nem mindig szükséges és az elítélt fogvatartottakhoz hasonlóan el kell végezni annak a veszélynek az értékelését, amelyet a fogvatartottaknak ez a kategóriája szökés esetén jelentene.

Egyes országokban az ítélkező bíró a fogvatartottra alkalmazandó biztonsági rezsimet is meghatározza. Más országokban az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre ítélt, vagy külön törvény értelmében fogvatartottak automatikusan magas biztonsági rezsime alá kerülnek a személyük által jelentett kockázat értékelése nélkül. Az 51.5. szabály előírja a szükséges biztonsági szint szabályos időszakonként történő felülvizsgálatát/átértékelését a büntetés-végrehajtás során. Gyakran előfordul, hogy az a veszély, amelyet a fogvatartott a biztonságra nézve jelent, abban a mértékben csökken, ahogyan a már letöltött büntetés időtartama nő. Az a kilátás, hogy a fogvatartás során alacsonyabb biztonsági kategóriába kerülhet, szintén jó magaviseletre ösztönözheti a fogvatartottat.

Folytatása következik.

Impresszum

Alapítva, 1993-ban
(© Ügyészek Országos Egyesülete)
Szakmai Érdekképviseleti folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete (ISSN 1217-7059)
A kiadásért felel: Mária Molnár Mária, az ÜOE elnöke
A szerkesztőség címe: 1122 Budapest, Maros u. 6/a.
Főszerkesztő: Kiss Anna PhD
Főszerkesztő-helyettes: Fazekas Géza, Központi Nyomozó Főügyészség
Felelős szerkesztő: Fürcht Pál, Budapesti Nyomozó Ügyészség
Olvasószerkesztő: Sümegeginé Tóth Piroska, Legfelsőbb Bíróság
A szerkesztőség elnöke: Hadler Andrea, Budakörnyéki Ügyészség

A szerkesztőség tagjai:

Auer László, Békés Megyei Főügyészség (Tanulmányok rovat)
Búdi László, Budapesti Fellebbviteli Főügyészség (Egyesületi Hírek rovat – Sport)
Fónay Tamás, Siklói Városi Ügyészség (Hazai kapcsolatok)
Jagusztin Tamás, Budakörnyéki Ügyészség (Ügyészi Hírek rovat)
Lajtár István PhD, Legfőbb Ügyészség (Tanulmányok rovat)
Misi László, Heves Megyei Főügyészség
Nánási László PhD, Bács-Kiskun Megyei Főügyészség
Széplaki-Nagy Gábor Legfőbb Ügyészség (Európai Figyelő Rovat)
Törő Andrea, Budapesti V-XIII. kerületi Ügyészség (Európai Figyelő rovat)
Venczl László, Katonai Főügyészség (Nemzetközi kapcsolatok)
Virág Mária, Legfőbb Ügyészség

Jogi lektorok:

Belovics Ervin PhD, Legfőbb Ügyészség
Finszter Géza, MTA doktora, OKRI
Mészáros Ádám PhD, OKRI
Varga Zs. András PhD, Legfőbb Ügyészség
Vókó György PhD, habilitált doktor, CSC, Legfőbb Ügyészség

Munkatársak

Balogh Ernő – lapterv
Sándor Viktória – grafika
Giricz Anna – tördelés
Ránki Sára – korrektor

Közlési feltételek

A Szerkesztőség olyan tanulmányok közlését vállalja, amelynek témája a különböző jogterületek elméleti és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos. Az írás nem állhat ellentétben az Ügyészek Országos Egyesületének Alapszabálya preambulumban megfogalmazott célokkal. A kéziratot e-mailen kell a Szerkesztőséghez eljuttatni a kiss@okri.hu E-mail címre. A cikkek terjedelme maximum 20.000 leütés lehet. Nem tudunk színes táblázatokat, grafikonokat, diagramokat közölni. A Szerkesztőség a kéziratot stilizálhatja. A Szerző hozzájárul, hogy írásműve az internet-hálózaton is nyilvánosságra kerüljön.